

Κείμενα/Articles

Κωνστ. ΓΕ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ
Const. GE. ATHANASSOPOULOS

N. ΒΑΓΙΩΝΗΣ

K. ΓΑΛΑΝΟΠΟΥΛΟΣ

B. ΔΕΛΗΘΕΟΥ

Π. ΚΑΛΔΗΣ

Π. ΜΗΛΙΑΡΑΚΗΣ

P. ΜΗΤΟΥΛΑ

Π.Π.Κ.Π.Ε.: Τιμ. Τόμος N. ΚΟΝΣΟΛΑ
Σ.ΕΘ.Α.

Ιωσ. ΣΤΕΦΑΝΟΥ

Ε. Γ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ

Ευγ. - Μαρ. Κ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΥ

N. ΒΕΛΗ - ΡΑΠΤΗ

Ασ. ΕΥΘΥΜΙΑΔΟΥ

M. ΖΕΠΠΟΥ

M. ΚΑΡΑΣΑΡΛΙΔΟΥ

ΟΝΟΥΦΡΙΑΔΗ

= Δημ. N. ΚΑΡΛΟΣ

Σ. ΠΡΟΒΑΤΑΡΗ

A. ΡΟΥΜΠΑΚΟΣ

E. ΣΑΡΔΙΑΝΟΥ

Χρ. ΣΤΑΥΡΟΥ

Δ. ΣΟΡΑΛΗΣ

N. Τρικάλων: Μελέτη

Γ. ΤΣΙΜΠΟΥΚΗΣ

ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΑΠΟΚΕΝΤΡΩΣΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

REVUE DE DECENTRALISATION D' ADMINISTRATION LOCALE ET DE DEVELOPPEMENT REGIONAL

REVIEW OF DECENTRALIZATION LOCAL GOVERNMENT AND REGIONAL DEVELOPMENT

Έτος έναρξης έκδοσης 1995 μ.Χ.

Τεύχος/N. 39 ΑΘΗΝΑΙ/ATHENES/ATHENS 2005

Τοις Εντευξομένοις ή Η Ελληνική οικονομική απόβαση σε Χώρες των Βαλκανίων

Του κ. Κωνστ. ΓΕ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΥ

Καθηγητού Παντείου Πανεπιστημίου Κοιν.
και Πολιτ. Επιστημών, Πανεπιστημίου Αθηνών (Επισκ.),
Ex Ch.L., U.L. Bruxelles, Ex Int. I.I.A.P., Paris

Έχει λεχθεί κατά το παρελθόν, ότι «η άλλη» ενδοχώρα της Ελλάδος είναι τα Βαλκάνια, μετά των οποίων, τεχνικώς τουλάχιστον, η δυνατότητα προσέγγισης και επικοινωνίας είναι δεδομένη.

Υπ' αυτή την έννοια το έντονο ενδιαφέρον της Ελλάδος για την εν λόγω «ενδοχώρα» είναι προφανώς αυτονόητο και ως εκ τούτου παρέλκει όποια δήποτε παράθεση σχετικών επιχειρημάτων.

Το εν λόγω ενδιαφέρον «μεταφράζεται» σε θετικές δράσεις και ενέργειες, τόσον του επισήμου Κράτους, όσον και των Ελλήνων Επιχειρηματιών.¹

Στις εκφάνσεις του ελληνικού κρατικού ενδιαφέροντος συγκαταλέγεται το Ελληνικό Σχέδιο Οικονομικής Ανασυγκρότησης των Βαλκανίων, οι επί μέρους Διμερείς Συμφωνίες, τα Πρωτόκολ-

---

1. Βλ. και Κωνστ. ΓΕ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ, Βασ. ΔΕΛΗΘΕΟΥ: *Οι Ελληνικές ιδιωτικές επενδύσεις σε Χώρες των Βαλκανίων και το Ε.Σ.Ο.Α.Β. Αθήναι, 2005.*

λα Συνεργασίας, τα Πρακτικά Διμερών Συναντήσεων κ.ά.

Το Ε.Σ.Ο.Α.Β. και οι μέσω των Διμερών Διακρατικών Συμβάσεων ελληνικές παρεμβάσεις στην περιοχή κρίνονται ως οι σπουδαιότερες σχετικές δράσεις έναντι άλλων συναφών, όπως π.χ. ο Μηχανισμός για τις επενδύσεις και την Εταιρική Σχέση Ευρώπης - Μεσογείου, F.E.M.I.P.

Όπως είναι γνωστόν, το Ε.Σ.Ο.Α.Β. (Ν. 2966/2002) έχει καταρτισθεί στα πλαίσια είτε σχετικών δεσμεύσεων, είτε στα πλαίσια σχετικών κατευθυντήριων οδηγιών (Σύμφωνο Σταθερότητας για την Νότια και Ανατολική Ευρώπη, Σεράγεβο 1999, Επιτροπή Αναπτυξιακής Συνεργασίας του Ο.Ο.Σ.Α., 1999, κ.ά.).

Με βάση το Ε.Σ.Ο.Α.Β. η Ελλάδα δεσμεύεται να παράσχει οικονομική υποστήριξη στην Αλβανία, στην Βουλγαρία, στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Πουγκοσλαβίας, στην Π.Γ.Δ.Μ., στην Ρουμανία και στην Βοσνία - Ερζεγοβίνη.

Για την περίοδο 2002-2006 οι σχετικές προβλεπόμενες δραστηριότητες είναι οι ακόλουθες:

Στην Αλβανία:

Προβλέπεται χορήγηση ποσού 49.890.000 ΕΥΡΩ, ήτοι ποσοστό 15,45% του προϋπολογισμού του συνολικού Σχεδίου. Εκ του ποσού αυτού ποσοστό 20% προορίζεται για ιδιωτικές επενδύσεις και 1% για εκτέλεση μικρών έργων.

Στην Βοσνία/Ερζεγοβίνη:

Προβλέπεται χορήγηση ποσού 19.530.000 ΕΥΡΩ, εκ του οποίου ποσοστό 20% προορίζεται για ιδιωτικές παραγωγικές επενδύσεις και 1% για το Ταμείο Εκτέλεσης Μικρών Έργων.

Στην Βουλγαρία:

Προβλέπεται η χορήγηση ποσού 54.290.000 ΕΥΡΩ.

Στην Ρουμανία:

Προβλέπεται η χορήγηση ποσού 70.430.000 ΕΥΡΩ, εκ του οποίου ποσοστό 79% προορίζεται για την εκτέλεση έργων προτεινόμενων υπό της

Ρουμανικής Κυβέρνησης, 20% για ιδιωτικές επενδύσεις και 1% για το Ταμείο Εκτέλεσης Μικρών Έργων.

Στην Σερβία/Μαυροβούνιο:

Προβλέπεται η χορήγηση ποσού 250.000.000 ΕΥΡΩ, εκ του οποίου 232.500.000 ΕΥΡΩ θα διατεθούν στην Δημοκρατία της Σερβίας και 17.500.000 ΕΥΡΩ στην Δημοκρατία Μαυροβουνίου.

Στην Π.Γ.Δ.Μ.:

Προβλέπεται η χορήγηση ποσού 74.800.000 ΕΥΡΩ.

Εξ άλλης πλευράς, και πριν από την αναφερθείσα επίσημη παρέμβαση του Ελληνικού Κράτους σε θέματα οικονομικών δραστηριοτήτων στην ευρύτερη περιοχή των Βαλκανίων, οι Έλληνες Επιχειρηματίες έχουν ήδη «διεισδύσει» στις τοπικές εθνικές οικονομίες με σημαντικές άμεσες παραγωγικές επενδύσεις.

Μάλιστα αυτή η διείσδυση είναι τόσον εκτενής και επιτυχής, ώστε να συγκαταλέγεται η Ομάδα των Ελλήνων Επιχειρηματιών μεταξύ των δύο ή τριών πρώτων Ομάδων Ξένων Επενδυτών στις Χώρες αυτές.

Χαρακτηριστικά είναι τα ακόλουθα στοιχεία:

Οι Ελληνικές ιδιωτικές επενδύσεις αποτελούν ή κατέχουν:

Στην Αλβανία το 27% του συνόλου των άμεσων ξένων επενδύσεων.

Στην Βοσνία/Ερζεγοβίνη κατά την τελευταία δεκαετία οι Ελληνικές ιδιωτικές επενδύσεις ανήλθαν σε 1.000.000.000 ΕΥΡΩ.

Στην Βουλγαρία κατέχουν την δεύτερη θέση, με συνολικό ύψος 1.500.000.000 δολλ. Η.Π.Α.

Στην Κροατία οι Ελληνικές ιδιωτικές επενδύσεις ανέρχονται σε 1.300.000 δολλ. Η.Π.Α.

Στην Π.Γ.Δ.Μ. οι Έλληνες κατέχουν την πρώτη θέση μεταξύ των ξένων επενδυτών με κεφάλαια ύψους 700.000.000 ΕΥΡΩ.

Στην Ρουμανία οι Ελληνικές ιδιωτικές επενδύσεις καταλαμβάνουν την 11η θέση μεταξύ των ξένων επενδύσεων.

Στην Σερβία και στο Μαυροβούνιο, τέλος, οι Ελληνικές ιδιωτικές παραγωγικές επενδύσεις ανέρχονται σε 720.000.000 ΕΥΡΩ, το δε επενδεδυμένο κεφάλαιο Ελληνικής προέλευσης ανέρχεται σε 1.200.000.000 ΕΥΡΩ.

Ανεξαρτήτως βαθμού επιτυχίας του όλου εγχειρήματος της οικονομικής «απόβασης» τόσον του Ελληνικού Κράτους, όσον και των Ελλήνων Επιχειρηματιών σε Χώρες των Βαλκανίων σημειώνεται, ότι αιχμή του δόρατος απετέλεσαν τόσον οι Ελληνικές Τράπεζες, (και οι κάθε είδους προεκτάσεις τους στις αναφερθείσες Χώρες), όσον και (δευτερογενώς) η Παρευξείνια Τράπεζα.

Η μέχρι τούδε πορεία των Ελληνικών ιδιωτικών άμεσων παραγωγικών επενδύσεων σε Χώρες των Βαλκανίων πρέπει να θεωρηθεί επιτυχής, παρά τα ποικίλλα προβλήματα, τα οποία ενίστε ανακύπτουν.

Μεταξύ των προβλημάτων συγκαταλέγονται τόσον προβλήματα «παραγόμενα» στην Ελλάδα, όσο και προβλήματα «σχετιζόμενα» με τις Χώρες Υποδοχής των επενδύσεων (πολιτική αστάθεια, θέματα ασφάλειας, πληθωρισμός, έλλειψη ιδιωτικής επιχειρηματικής κουλτούρας κ.ά.).

Ανεξαρτήτως όμως όλων αυτών, εκείνο το οποίο παραμένει βέβαιο είναι, ότι οι Έλληνες Επιχειρηματίες, οι οποίοι δραστηριοποιούνται εκτός Ελλάδος, θέτουν συνεχώς νέους στόχους περισσότερο υψιπετείς, φιλόδοξους και κερδοφόρους, εντός περιβάλλοντος ενίστε επικινδύνου, εμπνεόμενοι ίσως υπό της επιταγής του Αισχύλου: Το μεν ευ πράσσειν ακόρρεστον έφν πάσι Βροτοίσιν... (η ευτυχία, η επιτυχία, είναι κάτι που οι Άνθρωποι δεν χορταίνουν...).

Επιχειρηματικότητα και τοπική ανάπτυξη

Της Δρος **B. ΔΕΛΗΘΕΟΥ**

Εντετ. Διδασκ. Μετ. Προγρ. Σπ. Χαροκοπείου Παν/μίου

A. Οικονομία και επιχειρηματικότητα

Η επιχειρηματικότητα σύμφωνα με τον Reynolds (2001) είναι ένα από τα βασικότερα «κλειδιά» για τον δυναμισμό μιας οικονομίας, καθώς και για την δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης, αλλά και νέων επαγγελμάτων.

Συγκεκριμένα, ο ίδιος αναφέρει, ότι η δημιουργία νέων επιχειρήσεων και η εισοδός τους στην αγορά:

Επιταχύνει τους ρυθμούς της οικονομίας.

«Τροφοδοτεί» την κούρσα για αποτελεσματική και ορθολογική χρήση των πόρων μιας οικονομίας.

Ενισχύει τον ανταγωνισμό στην αγορά (με πιθανά και παράλληλα οφέλη για τους καταναλωτές).

Υποστηρίζει ενεργά και στην πράξη τις τεχνολογικές καινοτομίες.

Θεωρείται θεμελιώδης διαδικασία για βιώσιμη ανάπτυξη.

Αποτελεί τον θεμέλιο λίθο για αλλαγές, τόσο στη δομή ενός οργανισμού, όσο και στην εταιρική κουλτούρα.

Επί του θέματος της επιχειρηματικότητας έχει πραγματοποιηθεί σειρά ερευνών υπό διεθνών Οργανισμών. Αναφέρονται εδώ σχετικά στοιχεία ειδικής έρευνας του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ενδεικτική αναφορά):

Το έτος 2001 διεξήχθη από τις αρμόδιες Υπηρεσίες του Ο.Ο.Σ.Α. έρευνα σε 29 Χώρες (εκ των οποίων οι 22 ήταν Χώρες-Μέλη του) η οποία κατέδειξε, ότι:

Το 10% σχεδόν του ενεργού πληθυσμού άρχιζε να λειτουργεί ή ήταν ήδη κάτοχος μίας επιχείρησης.

Το 5-10% των εργαζομένων επηρεάζονται άμεσα από την εισοδο/έξοδο επιχειρήσεων στην αγορά.

Καταγράφονται «διαφορές» μεταξύ Ευρώπης και Η.Π.Α. (σύμφωνα με την έρευνα, η επιχειρηματικότητα βοηθά περισσότερο στον ιδιωτικό τομέα, κυρίως στη βιομηχανία, των Η.Π.Α. από ό,τι της Ευρώπης).

Τα έτη 1989-1994 σχετική έρευνα, που έγινε σε 10 Χώρες-Μέλη του Ο.Ο.Σ.Α. κατέδειξε, ότι στις 7 από τις 10 Χώρες:

Η δημιουργία νέων επιχειρήσεων είναι σημαντική πηγή για την μεγέθυνση/αύξηση του προϊόντος.

Η συμβολή αυτή ποικίλλει από Χώρα σε Χώρα.

Η συμβολή αυτή ποικίλλει από κλάδο σε κλάδο.

Η συμβολή είναι περισσότερο σημαντική σε ορισμένες βιομηχανίες/τομείς (π.χ. πληροφορικής, νέων τεχνολογιών, επικοινωνίες κ.λ.).

Το διάστημα 1970-1985 από έρευνα, που διεξήχθη από τις αρμόδιες Υπηρεσίες του Ο.Ο.Σ.Α. σε Καναδά και Η.Π.Α. αποδείχθηκε, ότι στην επιχειρηματικότητα οφείλονται το: 27% της δημιουργίας νέων θέσεων εργασίας στη βιομηχανία του Καναδά.

21% της δημιουργίας νέων θέσεων εργασίας στη βιομηχανία των Η.Π.Α.

Επίσης, έρευνα κατέδειξε, ότι είναι ευρέως αποδεκτό πως μία δυναμική μικρή επιχείρηση «φέρνει» μαζί της συγκεκριμένα, (πολλές φορές και παράπλευρα), μικρο-και-μακρο οικονομικά οφέλη, όπως:

Η είσοδος των νέων στην αγορά εργασίας (Robbins, 2000).

Η ικανότητα των μικρών επιχειρήσεων να επιφέρουν αλλαγές στο κόστος των πόρων, κρατώντας ισορροπία μεταξύ απασχόλησης και πληθωρισμού: αποδείχθηκε π.χ., ότι στις Η.Π.Α., οι Πολιτείες με σημαντικό μερίδιο (μικρών) επιχειρήσεων στην αγορά έχουν και μεγαλύτερη συμμετοχή στην παραγωγή και στην αύξηση του προϊόντος και καταφέρνουν να κρατούν χαμηλά την ανεργία και τον πληθωρισμό, στα όρια πάντοτε της δικαιοδοσίας τους.

Η έντονη (και θεωρούμενη ως θετική) αλληλεπίδραση μεταξύ της δημιουργίας νέων επιχειρήσεων και οικονομικής ανάπτυξης, σε επίπεδο τόσο εθνικό, όσο και περιφερειακό.

Αντίθετα, δεν είναι σαφές αν έχουμε το ίδιο έντονα θετικά αποτελέσματα και σε τοπικό επίπεδο (μεταξύ δημιουργίας νέων επιχειρήσεων και οικονομικής ανάπτυξης) καθώς:

Οι σχέσεις αλληλεπίδρασης πολλές φορές δεν λειτουργούν παρόμοια όταν αλλάζει το επίπεδο και οι κλίμακες, καθώς τα δημογραφικά ή άλλα χαρακτηριστικά μπορεί να αλλάξουν και την αντίδραση της (τοπικής) αγοράς (π.χ. ύπαρξη ορυχείων).

Στις μεγαλύτερες αστικές περιοχές έχουμε ανεπτυγμένο δημόσιο και ιδιωτικό τομέα, υποστηρικτικές υπηρεσίες, οργανωμένες υποδομές, μεγαλύτερη ανάπτυξη και πυκνότητα δικτύων (στους τομείς των μεταφορών, της επικοινωνίας κ.ά.), αυξημένες δυνατότητες επιχειρησιακών επαφών και σχέσεων κ.λ.

Ανάλογα με το είδος της τοπικής οικονομίας, έχει παρατηρηθεί και (αντίστοιχη) ποικιλία στις δραστηριότητες της επιχείρησης.

B. Επίδραση της επιχειρηματικότητας στις τοπικές οικονομίες

Παγκοσμίως, οι τοπικές Αρχές έχουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τις νέες μικρές επιχειρήσεις, καθώς -εκτός των άλλων- τις θεωρούν μέσον/εργαλείο για:

Να δημιουργούνται (νέες) θέσεις εργασίας και να αυξάνεται το εισόδημα σε (τοπικό) επίπεδο. Οι επενδύσεις, που πραγματοποιούνται για την ίδρυση και επέκταση νέων επιχειρήσεων αυξάνουν τις εργασίες, τόσο για τους ιδιοκτήτες-επιχειρηματίες, όσο και για τους εργαζόμενους.

Θα ακολουθήσουν πολλαπλασιαστικές επιδράσεις στο εισόδημα της Κοινότητας, των οποίων η έκταση ποικίλλει. Μερικοί Αναλυτές υποστηρίζουν, ότι οι μικρές επιχειρήσεις έχουν την τάση να παραμένουν στην αρχική γεωγραφική περιοχή ή περιφέρεια και ότι πολλές μεταγγίζουν εισόδημα στην περιοχή κάνοντας πωλήσεις σε μεγαλύτερες αγορές. Όμως οι νεοσύστατες επιχειρήσεις έχουν την τάση να υπηρετούν τις τοπικές αγορές αρχικά και επεκτείνονται σε πιο μακρινές περιοχές ενώ ωριμάζουν. Οι έρευνες επίσης δείχνουν, ότι οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις προσλαμβάνουν, συνήθως, τοπικό προσωπικό. Οι αυτοαπασχολούμενοι επίσης συνδέονται στενά με τον τόπο.

Να βελτιώνεται σε όρους η απασχόληση σε (τοπικό) επίπεδο.

Να συγκρατείται το εργατικό δυναμικό και να μην αναγκάζεται να μετακινείται σε άλλους χώρους για εύρεση εργασίας έτσι, ώστε και το εισόδημα να συγκρατείται και να καταναλώνεται σε τοπικό επίπεδο (με την δημιουργία αντίστοιχων πολλαπλασιαστικών αποτελεσμάτων για πολλούς τομείς της τοπικής οικονομίας).

Να προσελκύνονται επενδύσεις σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο.

Να έχουν αυξήσεις στα έσοδα από φόρους, καθώς αύξηση στη φορολογική βάση μπορεί να πηγάζει από αυξήσεις στα προσωπικά εισοδήματα, επιχειρηματικά κέρδη, κατανώση, ακίνητες αξίες και πληρωμές μισθοδοσίας.

Να έχουν βελτιωμένη παροχή υπηρεσιών, καθώς η δημιουργία νέων επιχειρήσεων μπορεί να ενδυναμώσει την παροχή τοπικών υπηρεσιών (π.χ. ευκολίες στο λιανικό εμπόριο, κ.λ.).

Να βελτιώνονται και να συσφίγγονται οι σχέσεις μεταξύ των (τοπικών) οργάνωσεων, παραγόντων, συλλόγων, επιχειρηματιών κ.λ.

Να λειτουργούν ως παράγοντες κοινωνικής υποκίνησης.

Επίσης, η δημιουργία νέων επιχειρήσεων μπορεί να υποκινήσει τους ανθρώπους, κάτι που δύσκολα μετράται ποσοτικά. (Σχετικές μελέτες κοινωνικού αποκλεισμού στις Η.Π.Α. και αλλού επισημαίνουν τις κοινωνικά διαβρωτικές συνέπειες, που έχει η έλλειψη μοντέλων απασχόλησης. Θετικά μοντέλα ρόλων μπορεί να αποδειχθούν σημαντικά για την εξουδετέρωση εθνικών και φυλετικών διακρίσεων. Έτσι, οι μελέτες αυτές τονίζουν τον ρόλο της επιχειρηματικότητας σε ειδικές ομάδες πληθυσμού, όπως γυναίκες, μειονότητες, κοινωνικά ανήμποροι κ.λ.

Επίσης, άλλες μελέτες, που ανφέρονται σε μία συναφή περιοχή -στο κοινωνικό κεφάλαιο- επιβεβαιώνουν, ότι η επέκταση της επιχειρηματικότητας μπορεί να επιδράσει θετικά σε φτωχές περιοχές).

Σημειώνεται, ότι ορισμένες από τις εν λόγω συνέπειες (απασχόληση, αυξήσεις εισοδημάτων, αυξήσεις φορολογικών εσόδων) μπορεί, επίσης να προέλθουν από την μεγέθυνση υφιστάμενων τοπικών επιχειρήσεων.

Γ. Σχετικές εμπειρικές εκτιμήσεις για την επίδραση της επιχειρηματικότητας σε τοπικό επίπεδο

Υπάρχουν λίγες εμπειρικές εκτιμήσεις της επίδρασης, που ασκεί η επιχειρηματικότητα στις τοπικές οικονομίες.

Η στατιστική ανάλυση στοιχείων από την Μεγάλη Βρετανία π.χ. δείχνει μία σημαντική τάση στις μη προνομιούχες περιοχές, (με εκτιμήσεις βασισμένες σ' έναν πολλαπλό δείκτη, που συνυπολογίζει την ανεργία) να είναι συγκριτικά λίγες οι νέες επιχειρήσεις, που

δραστηριοποιούνται (Westall et al., 2000). Να σημειωθεί όμως, ότι αυτά τα στοιχεία δεν σχετίζονται άμεσα, αφού έχει παρατηρηθεί και το εξής παράδοξο: Σε περιοχές με σημαντική υστέρηση να δραστηριοποιείται μεγάλος αριθμός νέων επιχειρήσεων (π.χ. 14 Δήμοι στην Μεγάλη Βρετανία -επί συνόλου 20- με μεγάλη υστέρηση έχουν κατά κεφαλήν εισόδημα ίσο ή μεγαλύτερο με το μέσο όρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης).

Ορισμένες από τις τοπικές μελέτες, που έχουν γίνει καταδεικνύουν, ότι η σύνδεση της επιχειρηματικότητας με την δημιουργία θέσεων εργασίας είναι αμφίβολη. Στην πραγματικότητα, ο συνδυασμός των μετρήσεων και της αγοράς εργασίας δημιουργούν μία ευθεία σχέση ανάμεσα στις νέες επιχειρήσεις και την τοπική απασχολησιμότητα (ή ανεργία), που δύσκολα ανιχνεύεται.

Ενδεικτικά αναφέρονται τα εξής:

Η αιτιώδης σχέση μεταξύ δημιουργίας νέων επιχειρήσεων και ανεργίας λειτουργεί αμφίδρομα. Αυξημένη ανεργία μπορεί να προκαλέσει ερέθισμα για την δημιουργία νέων επιχειρήσεων, δεδομένου, ότι για μία μερίδα του εργατικού δυναμικού το κόστος ευκαιρίας για ανάπτυξη επιχειρηματικότητας θα μειωθεί. Αντίθετα, ο χαμηλός δείκτης νέων θέσεων εργασίας, που επηρεάζεται από τις νέες επιχειρήσεις, επηρεάζει επίσης τον δείκτη ανεργίας.

Ο τρόπος αποτύπωσης των στατιστικών δεικτών μπορεί να παραπλανά σε ό,τι αφορά το δείγμα των επιχειρήσεων, που περιλαμβάνονται.

Ορισμένες μόνον μορφές μικρο-επιχειρηματικής δραστηριότητας λαμβάνονται υπόψη στα στατιστικά στοιχεία. Π.χ. στην Μεγάλη Βρετανία στα στοιχεία, που αφορούν στο Φόρο Προστιθέμενης Αξίας δεν καταγράφονται οι επιχειρήσεις με ετήσιο τζίρο < 54.000 λιρών. Αυτή η στατιστική παράλειψη περιορίζει την δυνατότητα κατανόησης της επίδρασης της επιχειρηματικότητας στις φτωχότερες περιοχές, γιατί εκεί συναντάται συχνότερα η μικρο-επιχειρηματική δραστηριότητα. Αυτό επιβεβαιώνεται και από στοιχεία, που αντλήθηκαν από Τράπεζες και αφορούν ανοίγματα νέων λογαριασμών όπου παρατηρείται μεγαλύτερη γεωγραφική κάλυψη σε σύγκριση με τις δηλώσεις Φόρου Προστιθέμενης Αξίας στην αναφερόμενη Χώρα.

Ο δείκτης ανεργίας επηρεάζεται από ανακατατάξεις στον δείκτη του εργατικού δυναμικού λόγω μετανάστευσης. Ανεξαρτήτως προέλευσης, η αύξηση της απασχόλησης δεν είναι επαρκής συνθήκη για την μείωση της περιφερειακής ή τοπικής ανεργίας.

Λόγω της μετανάστευσης καθώς και της απόστασης μεταξύ εργασίας-κατοικίας, η σχέση μεταξύ νέων επιχειρήσεων και ανεργίας μπορεί να επηρεάζεται από τον τόπο εγκατάστασης. Ακόμη, δεδομένου, ότι η τάση εσωτερικής μετανάστευσης εμφανίζεται να ποικίλλει μεταξύ των εθνικών αγορών εργασίας, η σχέση μεταξύ απασχόλησης και δημιουργίας νέων επιχειρήσεων μπορεί να διαφοροποιείται κατά Χώρα. Κατά τον ίδιο τρόπο, αυτή η σχέση μπορεί να αλλάξει διαχρονικά.

Διαφοροποίηση σε ιδιαίτερα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του πληθυσμού από τόπο σε τόπο, -γνωρίσματα όπως: μορφωτικό επίπεδο, επιπτώσεις μακροχρόνιας ανεργίας-, μπορούν να επηρεάσουν το συσχετισμό επιχειρηματικότητας και αλλαγών στις τοπικές αγορές εργασίας.

Οι τοπικές γεωγραφικές μονάδες, από τις οποίες συλλέγονται τα πρωτογενή στοιχεία, μπορεί να περιλαμβάνουν πλούσιες και φτωχές γειτονικές περιοχές. Αυτό ενδέχεται να οδηγήσει σε ανακριβή απεικόνιση των υφιστάμενων σχέσεων.

Το φαινόμενο της συνύπαρξης ανάπτυξης και ανεργίας σε τοπικές και περιφερειακές οικονομίες, που δεν είναι ασυνήθιστο, υποδηλώνει, επίσης, ότι οι επιχειρήσεις ορισμένες φορές λειτουργούν χωρίς άμεσο συσχετισμό με τις τοπικές αγορές προϊόντων. Παράλληλα, οι μισθοί μπορεί να δαπανώνται έξω από την Κοινότητα. Αυτό υπονοεί, ότι η ίδια αναλογία νέων επιχειρήσεων σε Κοινότητες με διαφορετικούς ρυθμούς προσφοράς και ευκαιριών λιανικής πώλησης, θα έχει πολλαπλασιαστικά διαφορετικές τοπικές επιδράσεις.

Τα προαναφερόμενα είναι μερικές σκέψεις μόνον και υποδηλώνουν, ότι η σχέση μεταξύ επιχειρηματικότητας και ανεργίας, (ή απασχόλησης αντίστοιχα), στις τοπικές οικονομίες δημιουργεί ευρεία γκάμα επιδράσεων. Για να προσδιοριστεί στατιστικά αυτή η σχέση, απαιτούνται προσεκτικοί έλεγχοι και υπάρχουν σημαντικές προκλήσεις, που αφορούν στην ερμηνεία της.

Δ. Επίδραση της επιχειρηματικότητας σε περιφερειακό επίπεδο

Σχετικές έρευνες κατέδειξαν, ότι στις διάφορες περιφέρειες των Χωρών-Μελών του Ο.Ο.Σ.Α. παρατηρείται διαφορετικός ρυθμός εισόδου/εξόδου (νέων) επιχειρήσεων στην αγορά. Μερικές περιφέρειες παρουσιάζουν διπλάσιο έως εξαπλάσιο ρυθμό εισόδου/εξόδου (νέων) επιχειρήσεων στην αγορά από ότι άλλες.

Η διαφοροποίηση αυτή, σε επίπεδο περιφερειών, οφείλεται σε ποικίλους λόγους/αιτίες, όπως:

Τα δημογραφικά χαρακτηριστικά, (π.χ. έχει παρατηρηθεί, ότι σε πυκνοκατοικημένες περιοχές, σε περιφέρειες με νεανικούς πληθυσμούς, σε αστικές περιοχές, οι κάτοικοι ξεκινούν περισσότερο εύκολα νέες επιχειρήσεις).

Η ανεργία/υποαπασχόληση (για διαφορετικούς λόγους ενθαρρύνει ή αποθαρρύνει την δημιουργία νέων θέσεων).

Η συγκέντρωση πλούτου (επειδή έτσι υπάρχει μεγαλύτερη ζήτηση).

Τα μορφωτικά/εργασιακά χαρακτηριστικά, (π.χ. έχει παρατηρηθεί, ότι υπάρχει αντίστοιχία μεταξύ managers και του επιπέδου δημιουργίας επιχειρήσεων).

Η επικράτηση (κυριαρχία) μικρών επιχειρήσεων (οι νέοι επιθυμούν να έχουν τις δικές τους επιχειρήσεις).

Ο βαθμός ιδιοκτησίας (είναι πιο εύκολο να ξεκινήσει κάποιος την ιδική του επιχείρηση, εάν έχει περιουσιακά στοιχεία).

Οι υποδομές (π.χ. δίκτυα μεταφορών, επικοινωνιών, άλλα δίκτυα...).

Η ύπαρξη κεφαλαίου εκκίνησης (παράγοντας, που έχει άμεση σχέση με τον τραπεζικό δανεισμό, την ύπαρξη τραπεζικών καταστημάτων στην περιοχή κ.λ.).

Η ύπαρξη αριθμού επιχειρήσεων του ίδιου τομέα.

Η πολιτική, που ακολουθεί το Κράτος (αν υποβοηθά τις διάφορες κοινωνικές ομάδες π.χ. δημιουργία παιδικών σταθμών για τις εργαζόμενες μητέρες).

Η ιστορία της περιφέρειας κ.ά.

Ε. Σχετικές εμπειρικές εκτιμήσεις για την επίδραση της επιχειρηματικότητας σε περιφερειακό επίπεδο

Συγκεκριμένα η εμπειρία από διάφορες Χώρες καταγράφεται ως εξής:

Στις Η.Π.Α.: Έρευνα σε 400 αγορές εργασίας των Η.Π.Α. (Reynolds, 1996) έδειξε, ότι η είσοδος νέων επιχειρήσεων στην αγορά προηγείται της ανάπτυξης. Επίσης, αποδεί-

χτηκε σε στατιστική βάση, ως σημαντικός παράγοντας ο «σχηματισμός» νέων μικρών επιχειρήσεων και η εισόδός τους στην αγορά. Ο παράγοντας αυτός διαφοροποιεί τις ευημερούσες από τις μη ευημερούσες περιφέρειες.

Στην ΣΟΥΗΔΙΑ: Η δημιουργία νέων επιχειρήσεων αποδείχθηκε (Davidson, 1994) στατιστικά, ότι παίζει σημαντικό ρόλο στην αύξηση του εισοδήματος στην περιφέρεια.

Στην ΜΕΓΑΛΗ ΒΡΕΤΑΝΙΑ: Μία ισχυρή και θετική αλληλεπίδραση αποδείχτηκε (Ashcroft και Love, 1996), ότι υπάρχει μεταξύ των αλλαγών στον τομέα της απασχόλησης και στην δημιουργία νέων επιχειρήσεων την δεκαετία του 1980.

Στην ΔΥΤΙΚΗ ΓΕΡΜΑΝΙΑ (προ της συνένωσης) αντίθετα: Δεν βρέθηκε σημαντική σχέση μεταξύ της εκκίνησης νέων επιχειρήσεων και της απασχόλησης στις περιφέρειες (Fritsch, 1997). Μία άλλη έρευνα (Audretsch, Fritsch) απέδειξε, ότι ούτε η αύξηση της επιχειρηματικότητας, που να συνδυάζεται μάλιστα με την εισοδο/έξοδο των επιχειρήσεων, είναι ουσιαστικός λόγος για την ανάπτυξη της περιφέρειας. Βάσει της ίδιας έρευνας ενώ την δεκαετία του 80 δεν διαπιστώθηκε επίπτωση/επίδραση στην απασχόληση, την δεκαετία του 90 βελτιώθηκε ο δείκτης της απασχολησιμότητας από την εισοδο νέων επιχειρήσεων σε περιφερειακό επίπεδο (παράδοξο/διαφορετικές χρονικές περιόδους).

Επίσης, αποδεικνύεται, ότι:

Σε πολλές περιπτώσεις οι γρηγορότερα αναπτυσσόμενες περιφέρειες χαρακτηρίζονται και από υψηλούς ρυθμούς δημιουργίας/εισόδου επιχειρήσεων στην αγορά.

Σε κάποιες περιφέρειες οι μεγάλες επιχειρήσεις συνεισφέρουν περισσότερο στην ανάπτυξη, ενώ σε άλλες περιφέρειες οι μικρές επιχειρήσεις έχουν σημαντικότερη συμβολή στην οικονομική τους ανάπτυξη.

Όλα αυτά είναι ανάλογα και με την εφαρμοζόμενη κρατική πολιτική/τακτική.

Στις περισσότερες των περιπτώσεων, η δημιουργία νέων επιχειρήσεων και η αύξηση της επιχειρηματικότητας είναι μία ικανή, εάν όχι και αναγκαία, συνθήκη για την περιφερειακή οικονομική ανάπτυξη.

ΣΤ. Εσωτερική αναμόρφωση της πόλης και επιχειρησιακή ανάπτυξη: Μία εστία αυξημένου ενδιαφέροντος

Ο Michael Porter έφερε στο φως τα τελευταία χρόνια τα πλεονεκτήματα από εμπορικής απόψεως των πόλεων, που ευρίσκονται στο εσωτερικό των ΗΠΑ καθώς και την σημασία της εκμετάλλευσής τους στα πλαίσια ενός προγράμματος οικονομικής αναγέννησής τους. Τα πλεονεκτήματα περιλαμβάνουν:

1. Συχνή γειτνίαση με αγορές υψηλού εισοδήματος και δίκτυα μεταφορών.
2. Πληθυσμιακή πυκνότητα, που επιτρέπει υψηλά επίπεδα κατανάλωσης ανά μονάδα.
3. Ικανό εργατικό δυναμικό, το οποίο είναι πολύτιμο για σημαντικό αριθμό επιχειρήσεων.

Όμως οι Westall et al. (2000) π.χ. διαφωνούν με την ανάλυση του Porter. Περιφερειακές ιδιοκτησίες, ευρίσκονται συχνά μακριά από τα κέντρα των πόλεων και έχουν φτωχής ποιότητας εξυπηρέτηση από τις δημόσιες μεταφορές. Οι κάτοικοί τους μπορεί να βιώνουν διαφόρων μορφών στέρησης, όπως παρατεταμένες περιόδους ανεργίας και μερικές φορές περιορισμένες ελπίδες ανεύρεσης εργασίας.

Ζ. Οι υποδείξεις του Ο.Ο.Σ.Α. περί θεμάτων επιχειρηματικότητας, αυτοαπασχόλησης και τοπικής οικονομικής ανάπτυξης

Στρατηγική (για εθνικό και τοπικό επίπεδο)

Οι στρατηγικοί στόχοι υποστήριξης της επιχείρησης πρέπει να είναι σαφείς.

Η ανάπτυξη των επιχειρήσεων μικρού μεγέθους δεν συνιστά λύση στο πρόβλημα του κοινωνικού αποκλεισμού για μεγάλο αριθμό ιδιωτών.

Υιοθετήστε εμπορική προσέγγιση στην παροχή υπηρεσιών.

Προσπαθήστε την ιδέα της επιχειρηματικότητας μέσω πολλών καναλιών.

Βεβαιωθείτε, ότι οι μικρές επιχειρήσεις τυγχάνουν της αναγκαίας προσοχής και υποστήριξης.

Αποφύγετε παγίδες, που μπορούν να αποθαρρύνουν την επιχειρηματικότητα.

Διευκολύνετε την πρόσβαση στην εκπαίδευση, γιατί είναι ένα μέσο, το οποίο ενδυναμώνει την απόδοση και επιβίωση της επιχείρησης καθώς, επίσης, και την δημιουργία νέων θέσεων εργασίας.

Βραχυπρόθεσμα η δημιουργία νέων θέσεων εργασίας θα είναι περιορισμένη, αλλά εξετάστε την εφαρμογή μέτρων, που μπορούν να βοηθήσουν σε τοπικό επίπεδο.

Στρατηγική (για τοπικό επίπεδο)

Βεβαιωθείτε, ότι υπάρχουν διαθέσιμες επιχειρηματικές προτάσεις, που προσφέρουν λογικά (προσιτά) και ευέλικτα νοίκια.

Κάνετε γνωστούς τους τοπικούς κανονισμούς (ρυθμίσεις) και ελαχιστοποιήστε το βάρος, που επωμίζονται οι επιχειρήσεις.

Οικονομία (για εθνικό επίπεδο)

Λάβετε υπόψη την δημιουργία κινήτρων για τραπεζική υποστήριξη σε μικροοικονομικές πρωτοβουλίες.

Μελετήστε την εισαγωγή περιφερειακής ευελιξίας στους όρους δανείων εγγυημένων από το Δημόσιο, που να είναι σε αρμονία (να αντισταθμίζουν) τις περιφερειακές διαφορές στην πραγματική αξία των στεγαστικών τίτλων.

Δώστε προσοχή στον σχεδιασμό και στα λειτουργικά χαρακτηριστικά των μικροοικονομικών προγραμμάτων: π.χ. σκεφτείτε την περίπτωση χορήγησης δανείων, που συνδέονται με το εισόδημα.

Βεβαιωθείτε, ότι στον τραπεζικό δανεισμό εφαρμόζεται αποτελεσματικά ο νόμος κατά των διακρίσεων (φυλετικών κ.λ.).

Προσπαθήστε να δώσετε λύση στο πρόβλημα της έλλειψης τραπεζικών καταστημάτων και συνεπώς παροχής τραπεζικών εργασιών σε απομονωμένες περιοχές.

Οικονομία (για τοπικό επίπεδο)

Συνεργαστείτε με τοπικές Τράπεζες και άλλους χρηματοοικονομικούς φορείς προκειμένου να διευκολύνετε την πρόσβαση σε χρηματοδότηση των επιχειρηματιών.

Ενθαρρύνετε τη λήψη επιχειρηματικά ορθών αποφάσεων μέσω εκπαίδευσης και ενημέρωσης. Επίσης, υποστηρίξτε δίκτυα επιχειρήσεων που λειτουργούν υποδειγματικά.

Σχεδιασμός προγράμματος (για εθνικό και τοπικό επίπεδο)

Προσπαθήστε να ενσωματώσετε νέους αντικειμενικούς στόχους στα υφιστάμενα πιστωτικά ιδρύματα, αντί να προσπαθήσετε να δημιουργείτε νέους.

Βεβαιωθείτε, ότι υπάρχει ευελιξία στα προγράμματα υποστήριξης αυτοαπασχολούμενων.

Σχεδιάστε προγράμματα αυτοαπασχόλησης και υποστήριξης μικρών επιχειρήσεων σε τρόπο, ώστε να μπορούν να διευρυνθούν οι προϋπολογισμοί και οι δεξιότητες σε περιόδους οικονομικής ύφεσης.

Βεβαιωθείτε, ότι υπάρχει πρόσβαση σε υψηλής ποιότητας συμβουλευτικές υπηρεσίες πριν από την εφαρμογή του προγράμματος.

Επιλέξτε προσεκτικά τα μέτρα ελέγχου και απόδοσης, δεδομένου, ότι αυτά διαμορφώνουν τα συμπεράσματα με σημαντικούς και διαφορετικούς τρόπους.

Αξιολογήστε συστηματικά τα προγράμματα και την πολιτική, που εφαρμόζεται και βεβαιωθείτε, ότι η αξιολόγηση ανατροφοδοτεί την ακολουθούμενη πολιτική.

Σχεδιασμός προγράμματος (για τοπικό επίπεδο)

Προκειμένου να αντισταθμίσετε τις συνέπειες της μετακίνησης, βεβαιωθείτε, ότι υπάρχει ένα ισχυρό επιχείρημα marketing σε υποστηρικτικά προγράμματα και αποσαφηνίστε τους όρους υποστήριξης των επιχειρήσεων.

Ενθαρρύνετε τη δημιουργία εταιριών, που λειτουργούν με ομαδικό πνεύμα (σε ομαδική βάση).

Εντοπίστε τις περιπτώσεις στις οποίες ο δημόσιος τομέας μπορεί να παίξει καταλυτικό ρόλο στην ίδρυση ιδιωτικών δικτύων.

Υλοποιήστε εκτεταμένες διαφημιστικές εκστρατείες προκειμένου να εισάγετε στις επιχειρήσεις την ιδέα των δικτύων.

Εργαστείτε με ρεαλιστικούς χρονικούς περιορισμούς.

Βεβαιωθείτε για την παρουσία έμπειρων ενδιάμεσων μεσιτών για το δίκτυο.

Λάβετε υπόψη, ότι θα χρειαστεί να παράσχετε οικονομική υποστήριξη στην έναρξη εργασιών και τα έξοδα μεσιτείας για το δίκτυο.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

Αθανασόπουλος Κωνστ., ΓΕ., Δεληθέου, Β., (2005): Οι ελληνικές ιδιωτικές επενδύσεις σε Χώρες των Βαλκανίων (Αλβανία, Βοσνία/Ερζεγοβίνη, Βουλγαρία, Κροατία, Π.Γ.Δ.Μ., Ρουμανία, Σερβία/Μαυροβούνιο) και το Ελληνικό Σχέδιο Οικονομικής Ανασυγκρότησης των Βαλκανίων. Αθήνα.

Acs, Z. (1996): Small Firms and Economic Growth, Elgar, Cheltenham.

Acs, Z.J., B. Carlsson and C. Karlsson (1999): Entrepreneurship, Small- and Medium-Sized Enterprises and the Macroeconomy, Cambridge University Press.

Ashcroft, B. and J.H. Love (1996): Employment change and new firm formation in UK countries, 1981-89, in «Small Firm Formation and Regional Economic Development». Edited by Michael W. Danson, Routledge, 1996.

Audretsch, D.B. and J. Elston (1999): Do funding gaps exist in Germany?, paper presented at the Conference «Funding Gap Controversies», 12—13 April 1999, Warwick University.

Borjas, G. J. (1986): The self-employment experience of immigrants. Journal of Human Resources, 21: pp. 487-506.

Commission of the European Communities (2000): Progress report on the Risk Capital Action Plan, European Economy, Supplement A, No. 8/9, August-September, Brussels.

Davidson, P., Lindmark and C. Olofsson (1994): New Firm Formation and Regional Economic Growth in Sweden, *Regional Studies* 28(4): pp. 395-410.

Fritsch, M. (1997): New Firms and Regional Employment Change. *Small Business Economics*, Vol. 9, No. 2, April 1997, pp. 437-448.

OECD (2003): Entrepreneurship and Local Economic Development. Paris.

OECD (2001): Productivity and Firm Dynamics: Evidence from Micro-data, A Progress report. ECO/CPE/WP1(2001)8, Paris.

OECD (2001a): The Well-being of Nations: The Role of Human and Social Capital. OECD, Paris.

OECD (2001b): Putting the Young in Business: Policy Challenges for Youth Entrepreneurship. OECD, Paris.

OECD (2001c): Enhancing SME Competitiveness: The OECD Bologna Ministerial Conference. OECD, Paris.

OECD (2000): Employment Outlook. OECD, Paris.

OECD/LEED-SOFIREM (2000): Good Practice in Business Incubation, Local Economic and Employment Development (LEED) Programme. Notebook No. 28.

OECD (2000a): Management Training in SMEs: Draft Synthesis report. DSTI/IND/PME (2000)5.

OECD (2000b): Information and Communications Technologies and Their Implications for the Development of Rural Areas. DT/TDPC/RUR (2000)1.

OECD (1999): Taxing Powers of State and Local Government. OECD Tax Policy Studies No. 1, OECD, Paris.

OECD (1999a): Financing for Women-Owned SMEs: Trends and Issues. DSTI/IND/PME (99) 5.

OECD (1999b): Social Enterprises. OECD, Paris.

OECD (1999c): Business Incubation: International Case Studies. OECD, Paris.

OECD (1998): Fostering Entrepreneurship. OECD, Paris.

OECD (1998a): Integrating Distressed Urban Areas. OECD, Paris.

OECD/IFDEC (1998):

Micro-Financing and Local Development. OECD/Institut de formation en développement économique communautaire (IFDEC), Paris.

OECD (1996): Enhancing the Effectiveness of Active Labour Market Policies. The OECD Jobs Strategy. OECD, Paris.

OECD (1995): Self-employment Programmes for the Unemployed: Papers and Proceedings from a joint US Department of Labor/OECD International Conference. OECD, Paris.

OECD (1992): Employment Outlook. OECD, Paris.

Reynolds, P.D. and S.B. White (1997): The Entrepreneurial Process: Economic Growth, Men, Women and Minorities. Quorum Books, Westport, Connecticut and London.

Reynolds, P.D. (1994): Autonomous Firm Dynamics and Economic Growth in the United States, 1986-1990. *Regional Studies*, Vol. 28.4, pp. 429-442.

ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ

Του κ. Πέτρου Ι. ΜΗΛΙΑΡΑΚΗ
Δικηγόρου στο ΣΤΕ και στα Ευρωπ. Δικαστ.,
Ειδικού επί θεμάτων Ευρωπ. Δικαίου

Με τη Διακυβερνητική Διάσκεψη για την αναθεώρηση των καταστατικών Συνθηκών της Ευρωπαϊκής Ένωσης στη Νίκαια το 2000 διαπιστώθηκε το δημοκρατικό έλλειμμα, η έλλειψη διαφάνειας, αλλά και η αποξένωση των ευρωπαϊών πολιτών από τη λήψη των αποφάσεων. Ταυτοχρόνως διαπιστώθηκε, ότι στο νέο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον ήταν αναγκαία η συλλεκτική και αποτελεσματική δομή μιας διευρυμένης πλέον Ευρώπης, η οποία προϋπέθετε μια πιο νομιμοποιημένη διαδικασία στο πλαίσιο παραγωγής καταστατικών κειμένων. Βέβαιο, επίσης, ήταν στον ενωσιακό νομοθέτη, ότι προϋπήρχε μια διαδικασία εισαγωγής πολιτειακών στοιχείων στην Ένωση, που ασφαλώς δεν συνιστούσε, ούτε συγκροτούσε πολιτεία. Απλώς συνιστούσε μια υποδοχή πολιτειακών αρχών σε ένα νέο πολιτικό και νομικό μόρφωμα.

Η Σύνοδος του Λάακεν, που έλαβε χώρα το 2001, συνεκτιμώντας τα παραπάνω και αξιοποιώντας όσα έλαβαν χώρα στη Συνέλευση για τον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, απεφάσισε να συγκροτήσει ένα «Σώμα» με ευρεία σύνθεση: Τη Συνέλευση για το Μέλλον της Ευρώπης. Σε αυτή τη Συνέλευση συμμετείχαν εκπρόσωποι των αρχηγών κρατών και κυβερνήσεων, αλλά και των εθνικών κοινοβουλίων, καθώς και της Επιτροπής. Η Συνέλευση αυτή εργάστηκε από τον Φεβρουάριο του 2002 και υπέβαλε το σχέδιό της στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Θεσσαλονίκης τον Ιούνιο του 2003.

Η νέα θεσμική αρχιτεκτονική έλαβε υπόψη της πολλές παραμέτρους, με κύριες αναφορές την περαιτέρω εμφάθυση της ευρωπαϊκής ενοποίησης και τη διεύρυνση της Ένωσης με την προσχώρηση των δέκα νέων κρατών. Έτσι, η Συνταγματική Συνθήκη ή άλλως το «Σύνταγμα» (όπως ορίζει η ίδια η Συνθήκη) έλαβε σημαντικές αποφάσεις που πραγματικά διαμορφώνουν ένα νέο κοινοτικό (ενωσιακό) κερτιμένο, τον καταστατικό πολιτικό χάρτη της Ένωσης.¹

Με το Ευρωπαϊκό Σύνταγμα καταργούνται οι ισχύουσες Συνθήκες και θεσπίζεται ένας νέος Συνταγματικός Χάρτης που ουσιαστικώς καθοδηγεί στην επανίδρυση της Ένωσης. Συνέπεια αυτού είναι να καταργηθούν οι τρεις πυλώνες, αφού συγκροτείται πλέον η Ένωση, η οποία για πρώτη φορά αποκτά νομική προσωπικότητα. (Έχει χυθεί πολύ μέλι για το εάν έχει απονεμηθεί νομική ή όχι προσωπικότητα στην Ένωση. Εδώ υποστηρίζεται ότι νομική προσωπικότητα δεν έχει απονεμηθεί στην Ένωση από τις μέχρι σήμε-

---

1. Βλ. το κείμενο σε ελληνική γλώσσα και σχετική εισαγωγή στο: Κωνστ. ΓΕ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ: *Η Συνθήκη για την θέσπιση του Συντάγματος της Ευρώπης*. Ρώμη/Αθήνα, 29 Οκτωβρίου 2004.

ρα ισχύουσες Συνθήκες, σε αντίθεση με την Ευρωπαϊκή Κοινότητα, στην οποία έχει απονεμηθεί νομική προσωπικότητα).

Με τη Συνταγματική Συνθήκη αποσαφηνίζονται (μεταξύ των άλλων, στα οποία το παρόν περίγραμμα δεν επιτρέπει αναφορές) και οι αρμοδιότητες σε α) αποκλειστικές, β) συντρέχουσες και γ) υποστηρικτικές και οριοθετούνται πλέον και κατανέμονται οι αρμοδιότητες μεταξύ της Ένωσης και των κρατών-μελών, ενώ εξειδικεύεται περαιτέρω η αρχή της επικουρικότητας στο πλαίσιο μιας ορθολογικότερης, διαφανούς και δημοκρατικότερης άσκησης των αρμοδιοτήτων από την Ένωση, αλλά και τα κράτη-μέλη.

Σημαντική κατάκτηση, όμως, της Συνταγματικής Συνθήκης είναι η διευκρίνιση της υπεροχής του Συντάγματος της Ένωσης (κατά το άρθρο 10 του Πρώτου Μέρους, του τίτλου III) απέναντι στο δίκαιο των κρατών-μελών. Και στο σημείο αυτό θα αναφερθούμε ιδιαίτερα.

Επ' αυτού δε του σημαντικού για τους πολίτες της Ένωσης δικαιώματος αξιοσημείωτα είναι τα εξής:

Αρχικώς θα πρέπει να λεχθεί, ότι ο κοινοτικός κανόνας δεν αρκεί να υπερέχει του εθνικού για να κατισχύσει πράγματι έναντι αυτού. Πρέπει ακόμη να αποτελεί και «αντικείμενο» επίκλησης από τον θιγόμενο διοικούμενο-πολίτη, όταν αυτός αντιτείνει στις εθνικές αρχές το περιεχόμενο της ρύθμισης του κοινοτικού κανόνα. Επιπλέον, θα πρέπει και η εθνική αρχή, δικαστική ή διοικητική, να υπέχει αντίστοιχη υποχρέωση να εφαρμόσει τον υπό τις συνθήκες αυτές προβαλλόμενο κοινοτικό κανόνα. Με άλλα λόγια, ο κοινοτικός κανόνας θα πρέπει να διαθέτει το χαρακτηριστικό της αμεσότητας (immediate) για να καταστεί αποτελεσματική η υπεροχή του, την οποία οπωσδήποτε διαθέτει έναντι του εθνικού κανόνα, ακόμη και όταν αυτός είναι αντιθέτου περιεχομένου.

Το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (ΔΕΚ), με μία θεμελιώδη νομολογιακή παραδοχή του, στην υπόθεση Van Gend and Loos, ανέστρεψε το τεκμήριο «της καταρχήν ελλείψεως αμεσότητας» των διεθνών συμβατικών κανόνων. Θεώρησε, αντιθέτως, ότι οι κανόνες του κοινοτικού δικαίου από τη φύση τους αφορούν ευθέως και αμέσως τον διοικούμενο πολίτη της Ένωσης. Επομένως, μπορεί αυτός, ως πολίτης της Ένωσης, να επικαλείται τους κοινοτικούς κανόνες των οδηγιών ενώπιον του εθνικού δικαστή, έστω και εάν οι κανόνες αυτοί απευθύνονται τυπικώς προς το κράτος-μέλος. Ένα τέτοιο δικαίωμα επίκλησης συνεπάγεται αυτομάτως και την υποχρέωση για τον εθνικό δικαστή να εφαρμόζει τον κανόνα που επικαλείται ο ιδιώτης-πολίτης της Ένωσης. Εξ αυτού:

Ιδιαίτερα σημαντικός είναι ο ρόλος της νομολογίας του ΔΕΚ στο ζήτημα της άμεσου ισχύος των αποφάσεων, οδηγιών και των κανονισμών προς κράτη-μέλη. Αμφιβολίες σχετικώς με τον τρόπο ισχύος μιας απόφασης προς κράτος-μέλος ανέκλυψαν αρχικώς στο πλαίσιο της υπόθεσης Grad. Το ΔΕΚ υπογράμμισε, με αφορμή την απόφαση αυτή, ότι δεν αναπτύσσουν μόνον οι κανονισμοί άμεση ισχύ στο κοινοτικό δίκαιο. Κατά τις παραδοχές του ΔΕΚ, εάν στο θιγόμενο πρόσωπο δεν παρέχεται η δυνατότητα επίκλησης των υποχρεώσεων που βαρύνουν το κράτος-μέλος βάσει της συγκεκριμένης κοινοτικής απόφασης, η δεσμευτικότητα της απόφασης αυτής αποδυναμώνεται πλήρως και με τον τρόπο αυτόν καταστρατηγείται το πρωτογενές δίκαιο του κανόνα του άρθρου 189 παρ. 4 Συνθ. ΕΚ. Τούτο ισχύει κυρίως στις περιπτώσεις που η κοινοτική έννομη τάξη επιβάλλει (διά παραγώγου δικαίου) στις εθνικές αρχές την τήρηση μιας ορισμένης συμπεριφοράς μέσω οδηγίας. Έξωθενώς το χρήσιμο αποτέλεσμα (effet utile) της συγκεκριμένης αυτής διάταξης θα εξασθενίσει, εάν οι πολίτες της Ένωσης δεν μπορούσαν να επικαλεσθούν τον συγκεκριμένο κανόνα-οδηγία ενώπιον των εθνικών τους δικαστηρίων.

Περαιτέρω, το ΔΕΚ απεφάνθη ότι το κράτος που δεν έχει προσαρμοσθεί εγκαίρως με το περιεχόμενο μιας οδηγίας δεν μπορεί να αντιτάξει στους ιδιώτες τη δική του αμέλεια

να εκπληρώσει τις υποχρεώσεις του που πηγάζουν από την οδηγία, ενώ, αντιστρόφως, το κράτος-μέλος δεν μπορεί να επιβάλλει σε βάρος ιδιωτών υποχρεώσεις, βασιζόμενο σε διατάξεις οδηγίας, της οποίας η αναγκαία μεταφορά στο εσωτερικό δίκαιο δεν έχει ακόμη επιχειρηθεί.

Εν όψει του γεγονότος ότι το ζήτημα το οποίο αφορά τους κανόνες του πρωτογενούς και παράγωγου δικαίου είναι κρίσιμο για τη δικαστική προστασία και την καθόλου εφαρμογή του κοινοτικού κεκτημένου, στο πλαίσιο της εσωτερικής έννομης τάξης των κρατών-μελών, θα πρέπει να ληφθούν τα εξής:

Αρχικώς τίθεται σημαντικό ζήτημα που αφορά τη σύγκρουση των διατάξεων του πρωτογενούς και παράγωγου Κοινοτικού Δικαίου με το Εθνικό Σύνταγμα.

Είναι σαφές ότι το Ευρωπαϊκό Δίκαιο συγκροτεί μια ιδιαίτερη έννομη τάξη: την κοινοτική και ήδη ενωσιακή έννομη τάξη που είναι διακεκριμένη από τις επιμέρους εννόμους τάξεις των κρατών-μελών και αναπτύσσει την ισχύ της στο πεδίο επί του οποίου υφίσταται κοινοτική-ενωσιακή αρμοδιότητα. Ειδικότερα δε για την Ελλάδα: Για τους στόχους των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και ήδη (με την ισχύ της Συνταγματικής Συνθήκης) για τους στόχους της Ένωσης, η συνταγματική υποδοχή (για την ελληνική έννομη τάξη) με τις παρ. 2 και 3 του άρθρου 28 του Συντάγματος, αλλά και με την παρ. 1 του ίδιου άρθρου, που αφορά κυρίως το συμβατικό Διεθνές Δίκαιο, προσφέρεται ως επαρκής βάση για την επίλυση του προβλήματος στις σχέσεις ανάμεσα α) στο πρωτογενές και παράγωγο Κοινοτικό Δίκαιο και β) στο Εθνικό Δίκαιο. Το σημείο τριβής, όμως, εντοπίζεται κυρίως στη σχέση του Κοινοτικού Δικαίου και του Εθνικού Συντάγματος. Επ' αυτού λεκτέα τα εξής:

Αρχικώς διατυπώνεται η παρατήρηση ότι οι σχετικές αρμοδιότητες του κοινού και κανονιστικού εθνικού νομοθέτη έχουν ήδη μεταβιβασθεί και εκχωρηθεί στα κοινοτικά όργανα, στα ζητήματα μόνο που αφορούν τους σκοπούς των Κοινοτήτων και στο πεδίο εφαρμογής της Συνθήκης. Έτσι:

Μια εθνοκεντρική προσέγγιση του ζητήματος μπορεί να ευρίσκεται σε αντίθεση με την κοινοκεντρική προσέγγιση του ζητήματος και τούτη η «διάκριση» αποτελεί ιστορική πρόκληση τόσο της πολιτικής όσο και της νομικής επιστήμης.

Ωστόσο, αφού καταστεί σαφές ότι οι εσωτερικοί κανόνες δεν μπορούν να υπερισχύσουν του πρωτογενούς και παράγωγου Κοινοτικού Δικαίου στο πλαίσιο εξουσιών του κοινού νομοθέτη και του κανονιστικού νομοθέτη, το ζήτημα υφίσταται μόνο στο εάν και κατά πόσο μπορεί το πρωτογενές Ευρωπαϊκό Δίκαιο να υπερισχύει έναντι των κανόνων, οι οποίοι αφορούν τις συνταγματικές ρυθμίσεις. Ειδικότερα, για την Ευρωπαϊκή Συνθήκη του Συντάγματος τίθεται ζήτημα εάν και κατά πόσον οι κανόνες του Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου μπορούν να υπερισχύσουν έναντι των κανόνων του Εθνικού Συνταγματικού Δικαίου.

Ενταύθα, με δεδομένα τα ισχύοντα στην ελληνική έννομη τάξη, μπορεί να υποστηριχθούν τα παρακάτω, τα οποία κατ' αναλογίαν πρέπει να θεωρηθούν κρατούντα και στις λοιπές έννομες τάξεις των κρατών-μελών της Ένωσης.

Η υπεροχή του Ευρωπαϊκού Δικαίου - στο επίπεδο της ελληνικής έννομης τάξης - και στην εκδήλωσή του ως πρωτογενούς και στην εκδήλωσή του ως παράγωγου δικαίου, έχει συνταγματικώς θεμελιωθεί από τον έλληνα συντακτικό νομοθέτη δυνάμει της παρ. 1 του άρθρου 28 του Συντάγματος. Είναι όμως σαφές ότι η «εκχώρηση εξουσιών» στην Κοινότητα-Ένωση δυνάμει του άρθρου 28 του Συντάγματος δημιουργεί ζήτημα «επί της υπεροχής» των διατάξεων των παραγράφων 2 και 3 του άρθρου 1, καθώς και του άρθρου 26 του Συντάγματος, που είναι συνταγματικοί κανόνες, οι οποίες αφενός δεν υπόκεινται σε αναθεώρηση και αφετέρου δυνάμει αυτών εγκαθιδρύεται τόσο η δημοκρατική μορφή του πολιτεύματος όσο και η διάκριση των λειτουργιών.

Βεβαίως, η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι θεματοφύλακας και των δύο αυτών βασικών πυλώνων-βάθρων του Ελληνικού Συνταγματικού Δικαίου: και της δημοκρατικής μορφής του πολιτεύματος και της διάκρισης των λειτουργιών. Συνεπώς, κατ' αρχήν, είναι αδιανόητη η σύγκρουση του πρωτογενούς και παραγώγου Κοινοτικού Δικαίου με τον σκληρό πυρήνα του Ελληνικού Συντάγματος. Συνεπώς

Η πρώτη παραδοχή που μπορεί να διατυπωθεί στο κρινόμενο ζήτημα είναι ότι είναι δυνατόν η υπεροχή των κανόνων του Ευρωπαϊκού Δικαίου σε επίπεδο πρωτογενούς δικαίου να γίνεται αποδεκτή και για τις μη υποκειμένες σε αναθεώρηση διατάξεις του Συντάγματος, λόγω ακριβώς της κάμψης που εμφανίζεται, αναφορικός με το άρθρο 26 του Συντάγματος που αφορά τις διακρίσεις των λειτουργιών που συστοιχίζονται ομοίως με τη «θέσπιση αρμοδιοτήτων», τμήμα των οποίων έχει εκχωρηθεί. Με βάση δε αυτή την καταγραφή είναι προφανές ότι το Ευρωπαϊκό Σύνταγμα υπερισχύει και επί των μη υποκειμένων σε αναθεώρηση διατάξεων με εξαίρεση τις διατάξεις που αφορούν τη μορφή του πολιτεύματος.

Οίκοθεν νοείται ως αυτοδικαίως ισχύουσα η προαναφερόμενη παραδοχή ότι και οι κανόνες του παραγώγου Ευρωπαϊκού Δικαίου υπερισχύουν έναντι όλων των άλλων κανόνων του εσωτερικού δικαίου που αφορούν, όμως, τους κανόνες του κοινού ή κανονιστικού νομοθέτη. Εξάλλου (ειδικώς για την ελληνική έννομη τάξη), το άρθρο 2 της Συνθήκης Προσχώρησης της Ελλάδας στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες ορίζει ότι, από την προσχώρηση της Ελλάδας στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες, οι διατάξεις των αρχικών Συνθηκών και οι πράξεις των οργάνων των Κοινοτήτων δεσμεύουν την Ελληνική Δημοκρατία.

Περαιτέρω η γνώμη της Επιτροπής της 23ης Μαΐου 1979, με την αίτηση προσχώρησης της Ελληνικής Δημοκρατίας στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες, αναφέρει ότι: «Η Ελλάδα, καθιστάμενη μέλος των Κοινοτήτων, αποδέχεται ανεπιφυλάκτως τις Συνθήκες και τους πολιτικούς στόχους», καθώς και τις «πάσης φύσεως αποφάσεις» που έχουν ληφθεί από την έναρξη της ισχύος των Συνθηκών και τις επιλογές που έχουν γίνει στον τομέα ανάπτυξης-ενίσχυσης των Κοινοτήτων. Είναι δηλαδή προφανές ότι η Ελλάδα προσχωρεί στο κοινοτικό κεκτημένο και το ενσωματώνει στην εσωτερική έννομη τάξη, αναγνωρίζοντας την υπεροχή του.

Αυτή η δέσμευση της Ελληνικής Δημοκρατίας για την εφαρμογή των αρχικών Συνθηκών, αλλά και των πράξεων των οργάνων των Κοινοτήτων, συνομολογεί στο κοινοτικό πεδίο την υπεροχή του πρωτογενούς και του παραγώγου Ευρωπαϊκού Δικαίου, ασφαλώς δε και του Ευρωπαϊκού Συντάγματος -ως προεκτιθείται.

Συμπέρασμα:

Με αφορμή τα αναφερόμενα στην ελληνική έννομη τάξη, κατ' αναλογίαν πρέπει να υποστηριχθεί βασίμως για την ταυτότητα του νομικού λόγου ότι και τα κράτη-μέλη στο σύνολό τους δεσμεύονται να αποδέχονται, όσον αφορά το παράγωγο Ευρωπαϊκό Δίκαιο, την υπεροχή του έναντι των κανόνων του κοινού και κανονιστικού νομοθέτη.

Όσον δε αφορά το πρωτογενές Ευρωπαϊκό Δίκαιο και εν προκειμένω το Ευρωπαϊκό Σύνταγμα, προδήλως τα κράτη-μέλη οφείλουν να αποδέχονται την υπεροχή των κανόνων αυτών έναντι των κανόνων του εθνικού συνταγματικού νομοθέτη, με εξαίρεση τους κανόνες που ιδρύουν τη μορφή του πολιτεύματος. Τούτες δε οι παραδοχές είναι οι αναγκαίες προϋποθέσεις για την αποτελεσματικότητά και ενότητα της αρχής ασφάλειας του Κοινοτικού - Ενωσιακού Δικαίου.

Συνεπώς, με βάση τα προεκτεθέντα, οι κανόνες του Ευρωπαϊκού Συντάγματος έχουν νομοκοινοτική υπεροχή έναντι όλων των συνταγματικών κειμένων των κρατών-μελών, εξαιρουμένων των διατάξεων που αφορούν τη μορφή του Πολιτεύματος.

Αλυσίδα Παραγωγής Αγαθών και Επιχειρηματική Αβεβαιότητα

Του κ. Παναγιώτη Ε.ΚΑΛΔΗ, Ph.D.

1. Εισαγωγικά

Η αλυσίδα παραγωγής αγαθών (υλικών και άυλων) μιας επιχείρησης, κυρίως, αφορά:
Α. Στις προμήθειες πρώτων υλών και υπηρεσιών για την παραγωγή συγκεκριμένων προϊόντων.

Β. Στα αποθέματα πρώτων υλών και προϊόντων.

Γ. Στην καθεαυτού παραγωγική διαδικασία.

Δ. Στη διανομή των προϊόντων.

Είναι γνωστό, ότι στις περισσότερες των περιπτώσεων, οι επί μέρους αυτές δραστηριότητες δεν ανήκουν κατ' ανάγκη στην επιχείρηση, αλλά μπορεί να ανήκουν στους προμηθευτές ή στους πελάτες της. Η διαφοροποίηση αυτή, μαζί με το λοιπό εξωτερικό περιβάλλον της επιχείρησης, είναι κατ' εξοχήν παράγοντες, που επηρεάζουν τον επθυμητό συντονισμό της αλυσίδας παραγωγής αγαθών της επιχείρησης αναφορικά με την επίτευξη των στόχων της τελευταίας. Τέτοιοι στόχοι, συνήθως, είναι η κερδοφορία και η μεγιστοποίηση της αξίας της επιχείρησης. Παράμετροι που συμβάλλουν στην επίτευξή τους είναι η ορθολογιστική οργάνωση, οι επιθυμητές προδιαγραφές πρώτων υλών, το χαμηλό κόστος, ο υψηλός βαθμός εξυπηρέτησης, οι αναβαθμισμένες προδιαγραφές ποιότητας των προϊόντων, ο συγκεκριμένος χρόνος παράδοσης, η προσαρμογή στις ιδιαίτερες απαιτήσεις του πελάτη κ.λ. σχετικά στοιχεία. Τα προηγούμενα είναι καθοριστικά για τη βιώσιμη και την ανταγωνιστική παρουσία της επιχείρησης στην οικονομική ζωή.

Η σύγχρονη θέωρηση της οικονομικά αποτελεσματικής λειτουργίας της αλυσίδας παραγωγής αγαθών στηρίζεται στον έλεγχο των συντελεστών παραγωγής και του συνδυασμού τους, καθώς και των καναλιών διανομής, τόσο των εισροών, όσο και των εκροών της επιχείρησης. Στην πράξη, αυτό επιδιώκεται με την ανάπτυξη στενών σχέσεων συνεργασίας μεταξύ παραγωγών και προμηθευτών. Αυτές είναι σχέσεις αμοιβαίας ωφέλειας, όπου οι προμηθευτές φροντίζουν για τις ανάγκες του παραγωγού και ενεργά υποβοηθούνται από αυτόν στο να αναπτύξουν προϊόντα, που να ικανοποιούν τις προδιαγραφές ποιότητάς του, τόσο σε οικονομικό, όσο και σε τεχνικό επίπεδο.

Στην οικονομία της αγοράς, η διαδικασία αυτή είναι δυναμική, δηλαδή συνεχώς μεταβαλλόμενη και δεν γίνεται σε περιβάλλον πλήρους γνώσης, αφού κατά τεκμήριο, λι-

γότερο ή περισσότερο, συνεχώς διαφοροποιούνται τα συμφέροντα των επιμέρους δραστηριοποιούμενων στην αλυσίδα παραγωγής αγαθών. Αυτό σημαίνει, ότι όλα όσα πρόκειται να συμβούν στο μέλλον, δεν είναι απολύτως γνωστά, δεν είναι δυνατόν να είναι επακριβώς προβλέψιμα και πόσο μάλλον ελέγξιμα. Άρα, ενυπάρχει η μεταβλητότητα, η ασυμμετρία γνώσης και η έλλειψη σιγουριάς για τη λήψη επιχειρηματικών αποφάσεων, δηλαδή επικρατεί η αβεβαιότητα και ο κίνδυνος στην επιχειρηματική αλυσίδα παραγωγής αγαθών.

Με τον όρο «αβεβαιότητα» ορίζεται η κατάσταση στην οποία διάφορα ενδεχόμενα είναι πιθανά να συμβούν, αλλά δεν υπάρχει τρόπος να προσδιορισθεί ποίο ενδεχόμενο είναι πιθανότερο να συμβεί, δηλαδή δεν υπάρχει τρόπος συσχέτισης των ενδεχομένων με πιθανότητες εμφάνισής τους. Από την άλλη πλευρά, με τον όρο «κίνδυνος» ορίζεται η κατάσταση στην οποία είναι γνωστά τα διάφορα ενδεχόμενα, που μπορεί να συμβούν και επιπλέον είναι γνωστές οι πιθανότητες εμφάνισής τους. Στην επιχειρηματική ζωή οι δύο έννοιες χρησιμοποιούνται με όμοιο τρόπο, με επικρατέστερη τη χρήση του όρου «κίνδυνος» και αφορούν σύνδεση πιθανοτήτων με τα ενδεχόμενα, που μπορεί να συμβούν. Αυτή η πρακτική ακολουθείται και στο παρόν κείμενο.

Έτσι, όλες οι επιχειρηματικές δραστηριότητες, όπως και η αλυσίδα παραγωγής αγαθών, αντιμετωπίζουν κινδύνους. Για την επιβίωση και την επίτευξη των επιχειρηματικών στόχων, πρέπει οι κίνδυνοι αυτοί να αναγνωρισθούν, να εντοπισθούν, να εκτιμηθεί σωστά το μέγεθός τους και στη συνέχεια να διαχειριστούν, ώστε ο συνολικός κίνδυνος, που αντιμετωπίζει η επιχείρηση να είναι μέσα σε αποδεκτά από τη διοίκησή της πλαίσια.

Οι συνηθέστερες κατηγορίες επιχειρηματικών κινδύνων είναι οι ακόλουθες:

- Κίνδυνος από μεταβολές των τιμών της αγοράς (market risk)
- Κίνδυνος πιστοδότησης (credit risk)
- Λειτουργικός κίνδυνος (operational risk)
- Κίνδυνος δικαστικής καταδίκης (legal risk)
- Κίνδυνος ρευστότητας (liquidity risk).

2. Κίνδυνος από μεταβολές τιμών της αγοράς

Είναι ένας από τους σημαντικότερους κινδύνους που αντιμετωπίζουν οι επιχειρήσεις. Ο κίνδυνος αυτός μπορεί να αφορά στις τιμές πώλησης των προϊόντων της επιχείρησης, στις τιμές των πρώτων υλών, στις ισοτιμίες του συναλλάγματος, στο ύψος των επιτοκίων δανεισμού κ.λ. Όπως αναφέρεται, στη συνέχεια, σημαντική συμβολή στην αντιμετώπιση των κινδύνων αυτών κατά τα τελευταία χρόνια, έχει η χρησιμοποίηση των σύγχρονων χρηματοοικονομικών προϊόντων (παράγωγα προϊόντα).

3. Κίνδυνος πιστοδότησης

Κίνδυνος πιστοδότησης προκύπτει όταν ένας πελάτης της επιχείρησης δεν ανταποκριθεί στις υποχρεώσεις του που δημιουργούνται από την πώληση σ' αυτόν προϊόντων ή υπηρεσιών. Ο κίνδυνος βέβαια αυτός εξαρτάται από το μέγεθος του πελάτη και το βαθμό αξιοπιστίας του.

Για την αντιμετώπιση του κινδύνου αυτού η επιχείρηση πρέπει να διατηρεί μεγάλο αριθμό πελατών και να αποφεύγει πελάτες, που εμφανίζουν σημαντικά χρηματοοικονομικά προβλήματα (π.χ. υπερχρέωση) ή αναξιόπιστη συμπεριφορά. Ιδιαίτερα σημαντικός είναι ο κίνδυνος αυτός κατά τη διάρκεια οικονομικών υφέσεων όταν η επιχείρηση στην

προσπάθειά της να αυξήσει τις πωλήσεις της επιλέγει τους πελάτες της με ελαστικότερα κριτήρια και αυξάνει και τη διάρκεια των πιστώσεων που παρέχει σ' αυτούς.

4. Λειτουργικός κίνδυνος

Ο λειτουργικός κίνδυνος προκύπτει από την ίδια την παραγωγική δραστηριότητα της επιχείρησης. Μπορεί να αφορά στη ζημία που υφίσταται η επιχείρηση από βλάβες στο μηχανολογικό της εξοπλισμό, από έλλειψη πρώτων υλών, από υπεξίαρση στοιχείων περιουσίας της κ.λ..

Οι κίνδυνοι αυτοί αντιμετωπίζονται με τη σύσταση και εφαρμογή κατάλληλων συστημάτων εσωτερικού και εξωτερικού ελέγχου.

5. Κίνδυνος δικαστικής καταδίκης

Ο κίνδυνος αυτός προκύπτει συνήθως από τη μη ικανοποίηση συμβατικών όρων με κάποιον πελάτη ή προμηθευτή. Αυτό μπορεί να συμβεί λόγω ασάφειας των όρων της σύμβασης, ασάφειας στο νομικό πλαίσιο ή και αδυναμίας της επιχείρησης λόγω απρόβλεπτων γεγονότων.

Ο κίνδυνος αυτός μπορεί επίσης να προέλθει από ρύπανση ή μόλυνση του περιβάλλοντος, λόγω των δραστηριοτήτων της επιχείρησης, καθώς και από την πρόκληση βλάβης σε βάρος της υγείας πελατών, όπως π.χ. στις εταιρείες καπνού καθώς και στις φαρμακευτικές εταιρείες.

6. Κίνδυνος ρευστότητας

Ο κίνδυνος αυτός προκύπτει από την αδυναμία της επιχείρησης να ανταπεξέλθει στις τρέχουσες υποχρεώσεις της. Αυτό μπορεί να οφείλεται στην υπερβολική διόγκωση των υποχρεώσεων, λόγω π.χ. ταχείας ανάπτυξης της επιχείρησης ή και στη μείωση των ταμακών ροών. Η μείωση αυτή οφείλεται συνήθως σε απρόβλεπτες μεταβολές των τιμών της αγοράς, που όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως μπορούν να αντιμετωπιστούν με τα σύγχρονα χρηματοοικονομικά προϊόντα. Με τον τρόπο αυτό, μπορούν να σταθεροποιηθούν σε σημαντικό βαθμό, οι ταμακές ροές της επιχείρησης γεγονός, που επιτρέπει στην επιχείρηση τον καλύτερο προγραμματισμό όλων των τρεχουσών εργασιών καθώς και των επενδυτικών της δραστηριοτήτων.

7. Η χρησιμοποίηση των νέων χρηματοοικονομικών προϊόντων στην αντιμετώπιση κινδύνων

Ήδη αναφέρθηκε, ότι τα νέα χρηματοοικονομικά προϊόντα χρησιμοποιούνται, κυρίως, για την αντιμετώπιση κινδύνων, που προέρχονται από τη διακύμανση των τιμών σε διάφορες αγορές. Σε πολλές χώρες τα νέα αυτά εργαλεία χρησιμοποιούνται σε όλες σχεδόν τις αγορές.

Στην Ελλάδα, τα συγκεκριμένα προϊόντα έχουν εφαρμογή, κατά βάση, στην αγορά συναλλάγματος με σκοπό την αντιμετώπιση του συναλλαγματικού κινδύνου. Δηλαδή, του κινδύνου, που προέρχεται από απρόβλεπτες μεταβολές των συναλλαγματικών ισοτιμιών.

Οι μεταβολές των συναλλαγματικών ισοτιμιών μπορούν να προκαλέσουν σημαντικές διακυμάνσεις στις εισπράξεις της επιχείρησης από πωλήσεις προϊόντων στο εξωτερικό, όταν οι πωλήσεις αυτές γίνονται σε ξένο νόμισμα. Σημειώνεται στο σημείο αυτό, ότι παρά το μεγάλο αριθμό των χρησιμοποιούμενων μεθόδων καμία από αυτές δεν είναι σε θέση να προβλέψει, με αποδεκτό επίπεδο ακρίβειας, την εξέλιξη των συναλλαγματικών ι-

σοτιμών και συνεπώς, οι εξαγωγικές επιχειρήσεις δεν μπορούν να αποφύγουν τις απότομες και απρόβλεπτες μεταβολές των ισοτιμιών αυτών.

Ο απλούστερος τρόπος αποφυγής του συναλλαγματικού κινδύνου εκ μέρους της εξαγωγικής επιχείρησης είναι η μεταφορά του σε άλλη επιχείρηση και συνήθως στην εισαγωγική επιχείρηση με την οποία συναλλάσσεται. Αυτό μπορεί να γίνει εφ' όσον η εξαγωγική επιχείρηση απαιτήσει πληρωμή στο νόμισμα της χώρας όπου είναι εγκατεστημένη. Με τον τρόπο αυτό, η εξαγωγική επιχείρηση μεταφέρει τα εν λόγω προβλήματα στους πελάτες της, γεγονός, που μπορεί να προκαλέσει σημαντικές απώλειες πωλήσεων.

Για το λόγο αυτό, η τακτική αυτή πρέπει να αποφεύγεται, ιδιαίτερα όταν η εξαγωγική επιχείρηση είναι σχετικά μεγάλη και πραγματοποιεί εξαγωγές σε διάφορες χώρες, ενώ αντίθετα, οι περισσότεροι πελάτες της είναι μικρές επιχειρήσεις. Στην περίπτωση αυτή, ο συναλλαγματικός κίνδυνος για την εξαγωγική επιχείρηση μπορεί να μειωθεί σημαντικά, δεδομένου ότι πολλές συναλλαγματικές μεταβολές συνήθως αλληλοεξουδετερώνονται. Για παράδειγμα, μία ελληνική εξαγωγική επιχείρηση που εξάγει προϊόντα στην Ελβετία και στην Ιαπωνία, εκτιμάται, ότι διατρέχει μειωμένο συναλλαγματικό κίνδυνο λόγω του ότι, το ελβετικό φράγκο και το γιεν πρόσφατα ακολουθούν αντίθετες μεταβολές. Αντίθετα μία μικρή επιχείρηση που πραγματοποιεί συναλλαγές σε ένα μόνο ξένο νόμισμα είναι εκτεθειμένη σε αυξημένους συναλλαγματικούς κινδύνους.

Στην περίπτωση που η εξαγωγική επιχείρηση αποφασίσει να μη μεταφέρει το συναλλαγματικό κίνδυνο στους πελάτες της και εφ' όσον δε θέλει η ίδια να τον αναλάβει, μπορεί να προχωρήσει στην εξουδετέρωση του κινδύνου αυτού χρησιμοποιώντας τις ακόλουθες τεχνικές:

7.1 Προθεσμιακή Αγορά Συναλλάγματος (Futures Contracts)

Ο πλέον άμεσος τρόπος αποφυγής του συναλλαγματικού κινδύνου είναι η χρησιμοποίηση της προθεσμιακής αγοράς συναλλάγματος. Για παράδειγμα, ας υποθεθεί, ότι μία ελληνική εμπορική επιχείρηση έχει εισάγει από τις Η.Π.Α. προϊόντα αξίας 1 εκατομμυρίου αμερικανικών δολαρίων, η εξόφληση των οποίων πρέπει να γίνει σε έξι μήνες. Ο συναλλαγματικός κίνδυνος για τη συγκεκριμένη επιχείρηση προέρχεται από την πιθανότητα να ανατιμηθεί το αμερικανικό δολάριο έναντι του Ευρώ στο χρονικό αυτό διάστημα, με αποτέλεσμα την αύξηση της υποχρέωσης της εταιρίας, δεδομένου, ότι το ποσό σε Ευρώ, που θα χρειαστεί να πληρώσει η επιχείρηση για την εξόφληση των προϊόντων, θα είναι αυξημένο.

Δίνεται, ότι οι ισοτιμίες στην αγορά συναλλάγματος έχουν ως εξής:

τρέχουσα τιμή (spot): 0,8195 Ευρώ/Δολάριο και

6μηνη προθεσμιακή: 0,82 Ευρώ/Δολάριο Η.Π.Α.

Η συγκεκριμένη επιχείρηση έχει τρεις εναλλακτικές δυνατότητες:

α. Να περιμένει έξι μήνες και να αγοράσει τα αναγκαία δολάρια Η.Π.Α. στην τρέχουσα ισοτιμία της στιγμής εκείνης. Στην περίπτωση αυτή η επιχείρηση είναι πλήρως εκτεθειμένη στο κίνδυνο υποτίμησης του Ευρώ σε σχέση με το δολάριο Η.Π.Α. και το κόστος δεν μπορεί να προβλεφθεί.

β. Να αγοράσει τα απαραίτητα δολάρια Η.Π.Α. στην προθεσμιακή αγορά. Στην περίπτωση αυτή το κόστος είναι:

1.000.000 δολάρια Η.Π.Α X 0,82 Ευρώ/δολάριο Η.Π.Α. = 820.000 Ευρώ.

γ. Να αγοράσει τα απαραίτητα δολάρια Η.Π.Α. τώρα στην τρέχουσα ισοτιμία και να τα καταθέσει σε μια τράπεζα για το εξάμηνο χρονικό διάστημα με σκοπό την είσπραξη τόκων. Στην περίπτωση αυτή το κόστος είναι:

1.000.000 δολάρια Η.Π.Α. Χ 0,8195 Ευρώ/δολάρια Η.Π.Α. = 819.500 Ευρώ.

Αν το επιτόκιο της κατάθεσης συναλλάγματος, είναι χαμηλότερο από το κόστος του κεφαλαίου της επιχείρησης, η τακτική αυτή συνεπάγεται ένα καθαρό πρόσθετο κόστος το οποίο οφείλεται στη δέσμευση κεφαλαίων επί εξάμηνο.

7.2. Αγορά Δικαιωμάτων (Options)

Από τα όσα αναφέρθηκαν, πιο πάνω, προκύπτει ότι, ο συναλλαγματικός κίνδυνος μπορεί να αντιμετωπιστεί αν χρησιμοποιηθεί κατάλληλα η προθεσμιακή αγορά συναλλάγματος. Με τον τρόπο αυτό χάνεται και η δυνατότητα να ωφεληθεί η επιχείρηση στην περίπτωση που η μεταβολή της ισοτιμίας είναι ευνοϊκή γι' αυτήν. Για παράδειγμα, στην περίπτωση, που αναφέρθηκε πιο πάνω θα μπορούσε η επιχείρηση να ωφεληθεί εάν υπήρχε ανατίμηση του Ευρώ σε σχέση με το δολάριο Η.Π.Α..

Για να επωφεληθεί η επιχείρηση από πιθανές ευνοϊκές κινήσεις των συναλλαγματικών ισοτιμιών, χωρίς συγχρόνως να διατρέχει συναλλαγματικό κίνδυνο, μπορεί να χρησιμοποιήσει την αγορά δικαιωμάτων (options). Στην περίπτωση αυτή η επιχείρηση αποκτά το δικαίωμα αγοράς ή πώλησης συναλλάγματος σε συγκεκριμένη τιμή και ημερομηνία παράδοσης, όπως στην περίπτωση της προθεσμιακής αγοράς, χωρίς να είναι υποχρεωμένη να ασκήσει το δικαίωμα αυτό. Το δικαίωμα ασκείται μόνο στην περίπτωση που η μεταβολή της συναλλαγματικής ισοτιμίας ζημώνει την επιχείρηση.

Η χρησιμοποίηση των συγκεκριμένων δικαιωμάτων συνεπάγεται σημαντικό κόστος για την επιχείρηση, δεδομένου ότι, εκτός από την προμήθεια του χρηματιστή υπάρχει και επιβάρυνση για την αγορά του δικαιώματος, ανεξάρτητα αν τελικά η επιχείρηση θα ασκήσει το δικαίωμα αυτό. Με τη χρήση, συνεπώς, των δικαιωμάτων η επιχείρηση υποκαθιστά το συναλλαγματικό κίνδυνο που μπορεί να προκαλέσει απροσδιόριστο μέγεθος απωλειών, από ένα βέβαιο κόστος. Υπό την έννοια αυτή, η αγορά δικαιωμάτων ισοδυναμεί με την αγορά ασφάλισης.

8. Η διαχείριση του κινδύνου στην αλυσίδα παραγωγής αγαθών

Η διαχείριση του επιχειρηματικού κινδύνου στη αλυσίδα παραγωγής αγαθών, μπορεί να γίνει σε επίπεδο επιμέρους επιχειρηματικών δραστηριοτήτων, σε επίπεδο προβλημάτων ενδοεπιχειρησιακής λειτουργίας και σε συνδυασμό τους.

Σε επίπεδο επιμέρους επιχειρηματικών δραστηριοτήτων αυτό επιτυγχάνεται με την καθετοποίηση προηγούμενων και επόμενων φάσεων της παραγωγής και άρα ελέγχου μεγαλύτερου μέρους της αλυσίδας παραγωγής αγαθών, όπως και με την οριζόντια ενοποίηση επιχειρήσεων (εξαγορές και συγχωνεύσεις). Η τελευταία μπορεί να αφορά διαφοροποίηση δραστηριοτήτων, βελτίωση πωλήσεων και κερδών, εξαγορά υποτιμημένων επιχειρήσεων και χαμηλότερα κόστη λειτουργίας, μέσα από οικονομίες κλίμακας, που βασίζονται στον περιορισμό των γενικών και διοικητικών εξόδων. Για τη λήψη επιχειρηματικών αποφάσεων, όπως οι προηγούμενες, χρησιμοποιούνται τεχνικές, όπως τα δένδρα αποφάσεων (decision tress), προσομοιώσεις με τη χρήση τυχαίων αριθμών με βάση δεδομένες κατανομές (Monte Carlo), κ.ά., καθώς και γεωγραφικά πληροφοριακά συστήματα, όπως και ολοκληρωμένα πληροφοριακά συστήματα, που βασίζονται σε εναλλακτικά σενάρια στρατηγικής.

Στο ενδοεπιχειρησιακό επίπεδο, η διαχείριση του κινδύνου αφορά στα ακόλουθα, κυρίως, θέματα:

- Στη δυναμικότητα, που αναφέρεται στις παραγωγικές μεθόδους (συνεχής διαδικασία παραγωγής, γραμμή συναρμολόγησης κ.λ.), που αριστοποιούνται με διάφορες τεχνικές, όπως ο γραμμικός προγραμματισμός κ.ά., στα παραγωγικά υλικά, στο ανθρώπινο δυναμικό, στα μηχανήματα, στο κεφάλαιο και στην επιχειρησιακή επικοινωνία.

- Στον προγραμματισμό, που αφορά στη χρονοκατανομή δραστηριοτήτων (χρήση διαγραμμάτων Gantt, μέθοδος Critical Path/CPM και Program Evaluation and Review Technique/PERT, θεωρία αναμονής κ.λ.).

- Στα αποθέματα (άριστο επίπεδο διατήρησης για λόγους παραγωγικούς, κυκλικών διακυμάνσεων, ασφάλειας, προβλέψεων και υπερτιμολογήσεων, που υπολογίζεται από την ποσότητα οικονομικής παραγγελίας, από τον προγραμματισμό αναγκών σε υλικά - Material Requirements Planning/MRP κ.λ.).

- Στα πρότυπα αποδοτικής παραγωγής και ποιοτικού αποτελέσματος (επίδοση της επιχείρησης σε σχέση με πρότυπη επίδοση/benchmarking, στατιστικός έλεγχος αποκλίσεων από επιθυμητά πρότυπα κ.λ.).

Τέλος, επισημαίνεται, ότι στις οικονομίες της αγοράς είναι κυρίαρχη η αντίληψη ότι οι επιχειρηματικές αποδόσεις πρέπει να είναι ανάλογες και αντιστάθμισμα με τον κίνδυνο, που αναλαμβάνεται, αφού ο τελευταίος είναι ένα μέτρο της μεταβλητότητας των αποδόσεων και της αβεβαιότητας των μελλοντικών οικονομικών αποτελεσμάτων.

Βιβλιογραφία

1. Besanko, D. Dranove, D. and Shanley, M. (2000): Economics of Strategy. Wiley.
2. Cole, W. and Mogab, J. (1995) The Economics of Total Quality Management. Blackwell, U.S.A.
3. Γιαννάτος, Γ. και Αγγελετόπουλος, Β. (1995): Business Management. Εκδόσεις Δορυφόρος, Αθήνα.
4. Gattorna, J. and Walters, D. (1996): Managing the Supply Chain. MacMillan Press, Houndmills.
5. Groppelli, A., Nikbakht, E. (2002): Χρηματοοικονομική. Κλειδάριθμος.
6. Harvard Business Review (1999): Entrepreneurship. Harvard Business School Press. U.S.A.
7. Καλδής, Π. (2003): Αρχές Χρηματοοικονομικής. Σημειώσεις για το Πρόγραμμα Σπουδών Επιλογής: Χρηματοοικονομικές Υπηρεσίες - Επιχειρήσεις στις Νοτιοανατολικευρωπαϊκές Χώρες. Έκδοση ΤΕΙ Πειραιά.
8. Κατσουλάκος, Ι. (2002): Θεωρία Βιομηχανικής Οργάνωσης. Τυπωθήτω-Γεώργιος Δαρδάνος, Αθήνα.
9. Kotler, P. (1994): Μάρκετινγκ Μάνατζμεντ. 7η Έκδοση Interbooks, Αθήνα.
10. Learning Resources (1997): Quality and Operations Management. University of Leicester's MBA Module 606, Cheltenham U.K.
11. Μέργος, Γ. (2003): Κοινωνικο-οικονομική Αξιολόγηση Επενδύσεων και Πολιτικών. Εκδόσεις Γ. Μπένου, Αθήνα.
12. Πραστάκος, Γ. (2002): Διοικητική Επιστήμη. Εκδόσεις Α. Σταμούλης, Αθήνα.
13. Silbiger, S. (1999): MBA 10 Ημερών. Κριτική.
14. Stoner, J. Freeman, R.E. and Gilbert, D. (1995): Management. Sixth Edition, Prentice Hall Ind. U.S.A.

Ο θεσμός του Γενικού Επιθεωρητού Δημόσιας Διοίκησης

Της Δρος **Νικολίτσας ΒΕΛΗ - ΡΑΠΤΗ**
Ειδικού Επιθεωρητού στην Υπηρεσία
Γενικού Επιθεωρητού Δημόσιας Διοίκησης

Η δημόσια διοίκηση βρίσκεται πάντοτε στην επικαιρότητα. Προταγωνιστεί σε συζητήσεις σχετιζόμενα με φαινόμενα διαφθοράς, κακοδιοίκησης αφανών διαδικασιών, αναποτελεσματικότητας, χαμηλής παραγωγικότητας και ποιότητας των παρεχομένων υπηρεσιών γεγονότα που επηρεάζουν τη ζωή μας διαρκώς, αποτελούν τα καθημερινά θέματα που ζητούν άμεση επίλυση, προβληματίζουν την κοινή γνώμη και τονίζουν την ανάγκη μιας ευρύτερης προσπάθειας για την αναμόρφωση και αναβάθμισή της.

Ο πολίτης προβάλλει αξίωση και δικαιολογημένα, να καταπολεμηθούν όλα αυτά τα φαινόμενα γιατί μια διοίκηση οφείλει και πρέπει να στηρίζεται σε αξίες, να κατοχυρώνει λειτουργίες διαφανείς να διασφαλίζει τη χρηστή διαχείριση και να θέτει τις διαδικασίες και τα αποτελέσματά της, σε διαρκή εσωτερικό και εξωτερικό έλεγχο.

Η διεθνής κοινότητα έχει αποδεχτεί ότι φαινόμενα, όπως είναι η διαφθορά και η κακοδιοίκηση που την υποθάλλει είναι δυνατόν να καταπολεμηθούν μόνο στο πλαίσιο ενός στρατηγικού προγράμματος δράσης, του οποίου ο σχεδιασμός η υλοποίηση και η παρακολούθηση αποτελεί ευθύνη του κράτους.¹

Χωρίς ύπαρξη διαφάνειας δεν δικαιούμεθα να μιλάμε για ένα δίκαιο, αποτελεσματικό και αξιόπιστο κράτος. Για ένα κράτος που μπορεί να βάζει στόχους να παράγει αποτελέσματα και να επηγάγει την αξιοκρατία και ισοπολιτεία.

Η καταπολέμηση συνελώς των φαινομένων της διαφθοράς αποτελεί επείγουσα προτεραιότητα με παγκόσμιο ενδιαφέρον σε τέτοιο βαθμό, που μπορεί κάποιος να μιλάει για ενιαίο αγώνα των κρατών κατά της διαφθοράς, είτε αναφερόμαστε στη διαφθορά που εντάσσεται στο οργανωμένο έγκλημα και συνδέεται με ιδιαίτερα σοβαρά οικονομικά συμφέροντα, είτε στη διαφθορά που αφορά την καθημερινότητα του πολίτη και θίγει την αξιοπιστία και την ακεραιότητα της κρατικής διοικητικής δημόσιας διοίκησης.²

Για την καλλίτερη και δυνατή καταπολέμηση της διαφθοράς, είναι απαραίτητη η ανταλλαγή εμπειριών και στοιχείων μεταξύ των κρατών καθώς επίσης και μία συντονισμένη και αποτελεσματική προσπάθεια πρόληψης και καταστολής των φαινομένων της διαφθοράς σε κλίμακα παγκόσμια.

Το Συμβούλιο της Ευρώπης σε συνέδριο που οργάνωσε πρόσφατα στο Στρασβούργο μεταξύ των άλλων ουσιαστικών συμπερασμάτων για την καταπολέμηση της διαφθοράς κατέληξε ότι:

1) Μπορούμε να χτυπήσουμε την διαφθορά δρώντας προληπτικά κατασταλτικά και σε εκπαιδευτικό επίπεδο.

2) Ότι τα κράτη μπορούν να ιδρύσουν ειδικά σώματα που να έχουν μοναδικό σκοπό την καταπολέμηση της διαφθοράς θα παρακολουθούν τις διεθνείς εξελίξεις για την καταπολέμισή της θα είναι σε επαφή μεταξύ τους και θα ανταλλάσσουν «τεχνογνωσία και εμπειρία»

1. Κλεομένης Σ. Κουτσούγκης: *Παθολογία της πολιτικής, όψεις της διαφθοράς στο νεοελληνικό κράτος* σελ. 12.

2. Αναστάσης Παπαλγηγόρας: *Περί διαφθοράς ή χαμένη τιμή της πολιτικής*, σελ. 33.

3) Ότι τα σώματα αυτά θα είναι ανεξάρτητα θα λειτουργούν με απόλυτη διαφάνεια ώστε να διασφαλίζεται η εμπιστοσύνη της κοινωνίας θα έχουν οριοθετημένες δραστηριότητες και δεν θα επικαλύπτουν αρμοδιότητες άλλων σωμάτων της Διοίκησης.

Διεθνείς φορείς, όπως είναι ο Ο.Η.Ε., το Συμβούλιο της Ευρώπης, ο ΟΟΣΑ αλλά και η Ευρωπαϊκή Ένωση, έχουν σαν αντικείμενο μελέτης τους τα φαινόμενα της διαφθοράς και της κακοδιοίκησης, ενώ έχουν συνάψει συμβάσεις με στόχο την ενοποίηση των εθνικών πρακτικών και μεθόδων δράσης τους.³

Σημαντική είναι η απόφαση (97) 24 του Συμβουλίου της Ευρώπης που υιοθετήθηκε στις 6/11/1997 στην 101η Συνεδρίαση της Επιτροπής των Υπουργών.

Η έβδομη αρχή, (από τις είκοσι θεμελιώδεις αρχές που αναφέρονται για την καταπολέμηση της διαφθοράς) ρητά αναφέρει ότι τα κράτη μέλη έχουν την υποχρέωση να προβλέψουν ειδικευμένα πρόσωπα ή φορείς και να τα εξοπλίσουν με αναγκαία μέσα και εκπαίδευση για την καταπολέμηση της διαφθοράς.

Επίσης η Ποινική Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για τη διαφθορά που υπογράφηκε την 1/7/02 από τα 14 κράτη στο άρθρο 20 εκτός της υποχρέωσης που αναφέρει για κάθε κράτος να υιοθετήσει μέτρα για την ειδίκευση προσώπων και υπηρεσιών κατά τη διαφθοράς αναφέρει ότι, οι αρχές αυτές πρέπει να είναι ανεξάρτητες σύμφωνα με τις θεμελιώδεις αρχές των εθνικών δικαίων των κρατών.

Την σύμβαση αυτή έχει υπογράψει και η χώρα μας, όμως δεν την έχει κυρώσει με νόμο.

Στο πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρώπης λειτουργεί η ομάδα κρατών - Greco, στην οποία συμμετέχει και η Ελλάδα και είναι ένας αποτελεσματικός μηχανισμός ο οποίος μέσω εκθέσεων αξιολόγησης εκτιμά αν τα κράτη-μέλη παίρνουν τα μέτρα που επιβάλλονται για την αντιμετώπιση της διαφθοράς.

Η GRECO στην έκθεση αξιολόγησης για την Ελλάδα (13-17 Μαΐου 2002) αναφέρεται σε προληπτικό και καταστατικό πρόγραμμα δράσης, ενώ θεωρεί ότι στην Ελλάδα δεν υπάρχουν αρκετά στατιστικά για τη μελέτη του φαινομένου της διαφθοράς, για την δημιουργία της οποίας ευθύνεται η πολυνομία και η γραφειοκρατική διοίκηση.

Έτσι λοιπόν, συστήνει η Greco την δημιουργία του θεσμού του Γενικού Επιθεωρητή Δημόσιας Διοίκησης, ενός ειδικού ελεγκτικού σώματος που δύναται να εποπτεύει και να συντονίζει την δράση των επιμέρους μηχανισμών δράσης κατά τη διαφθοράς.

Την τελευταία δεκαετία στα περισσότερα ευρωπαϊκά κράτη έχουν ιδρυθεί πολλά ελεγκτικά σώματα. Στην Ελλάδα συγκροτήθηκαν κατά τομέα και χώρο διάφορα Σώματα Επιθεώρησης και ελέγχου της Δημόσιας Διοίκησης, καθώς επίσης ανασυντάχθηκαν οι διωκτικοί και κατασταλτικοί μηχανισμοί της ΕΛ.ΑΣ και του Λιμενικού Σώματος, ενώ με μια χρονική καθυστέρηση σε σχέση με τις άλλες ευρωπαϊκές χώρες δημιουργήθηκαν και οι ανεξάρτητες διοικητικές αρχές.

Κάνοντας μια ιστορική αναδρομή για αναζήτηση μιας τέταρτης μορφής ελέγχου της διοίκησης, δηλαδή μιας μορφής που θα είναι πέρα από τον κοινοβουλευτικό, δικαστικό και διοικητικό αυτοέλεγχο, θα καταλήξουμε ότι δεν είναι καινούρια υπόθεση για την Ελλάδα η δημιουργία πρόσθετης προστασίας για τον πολίτη.⁴

Στο βιβλίο της για το Σνήγορο του Πολίτη η κ. Ελισάβετ Μπέσιλα - Μακρίδη εντοπίζει ότι ένα από τα πρώτα νομοθετήματα της οθωνικής εποχής αναφέρεται στη διαδικασία αναφορών και παραπόνων. Αργότερα το Συμβούλιο της Επικρατείας όπως το εμπνεύστηκε ο Βενιζέλος και το διαμόρφωσε ο Ρακτιβάν είχε σαν σκοπό την οργάνωση ενός συστήματος προστασίας του πολίτη από την αυθαιρεσία ή και από το σφάλμα της διοίκησης. Ερχόμενοι στη μεταπολεμική εμπειρία με το Ν.Δ. 3983/1959 διαμορφωνόταν μια πυραμίδα ελέγχου στο εσωτερικό της διοίκησης την κορυφή της οποίας αποτελούσε η κεντρική υπηρεσία ερεύνης παραπόνων (ΚΥΕΠ) που λειτουργούσε στο

3. *Καταπολέμηση της Διαφθοράς των Κρατικών Λειτουργιών και υπαλλήλων, εκδ. Σάκκαλη 2001, σελ. 125.*

4. *Σταύρος Α. Κινιός: Η ελληνική κοινωνία στο κατώφλι του 21ου αιώνα και το μέλλον του ελληνισμού, σελ. 25.*

γραφείο του Πρωθυπουργού. Σε κάθε υπουργείο δημιουργήθηκαν υπηρεσίες ερεύνης παραπόνων (ΥΕΠ) ενώ στις νομαρχίες Γραφεία Πληροφοριών και παραπόνων (ΓΠΠ). Η κεντρική υπηρεσία ερεύνης παραπόνων η οποία μπορούσε να προτείνει και γενικότερες αλλαγές λειτούργησε μέχρι το 1963 οπότε και απόησε για να επανέλθει το 1965, υπογόμενη στο πολιτικό γραφείο του πρωθυπουργού.

Με το Ν.Δ.2/1968 εισήχθη ο θεσμός του επιτρόπου της Διοικήσεως, με ευθεία αναφορά που Ombudsman των ευρωπαϊκών χωρών.

Το 1984 με εγκύκλιο προβλέφθηκε η σύσταση στα υπουργεία Γραφείων Επικοινωνίας και Πληροφόρησης Πολιτών που επεκτάθηκαν σαν κάτι περισσότερο από γραφεία ενημέρωσης με το Ν.1599/1985 χωρίζομαι να λειτουργήσουν ουσιαστικά.

Με το Ν.1735/1987 δημιουργήθηκε στο Υπουργείο Προεδρίας της κυβέρνησης Σώμα Ελεγκτών της Δημόσιας Διοίκησης (ΣΕΛΔΔ) το οποίο δεν συγκροτήθηκε στην πράξη.

Ο Ν.1892/1990 ενεργοποιεί το Σώμα Ελεγκτών και με απόφαση του Υπουργού Προεδρίας, οργανώνεται και στελεχώνεται ενώ παραμένει ενταγμένο στις δομές και την λογική της διοίκησης. Τη διαδρομή αυτή περιέγραψε γλαφυρά ο Αντώνης Μακρυδημήτρης σαν «έλατο που φυτεύθηκε στην άμμο».

Με το Ν.2477/1997 συνιστάται Σώμα Επιθεωρητών Ελεγκτών Δημόσιας Διοίκησης (Σ.Ε.Ε.Δ.Δ.)⁵ και καθιερώνεται ο θεσμός του Γενικού Επιθεωρητού, κάνοντας ένα σημαντικό βήμα στη λειτουργία της Ελληνικής Δημόσιας Διοίκησης εναρμονιζόμενοι έτσι με τα καθιερωμένα διεθνή πρότυπα και ακολουθώντας παράλληλη πορεία με τις διοικήσεις άλλων ευρωπαϊκών χωρών.

Η πρόκληση όμως που αντιμετωπίζουν οι δημοκρατίες του σήμερα είναι να κυβερνώνται με το μέγιστο βαθμό κοινωνικής συναίνεσης και αποδοχής και με κριτήρια αξιολόγησης για την κυβερνητική δράση και την ποιότητα της δημοκρατίας, την αποτελεσματικότητα και νομοποίηση.

Υστερα από τα παραπάνω λοιπόν εκτεθέντα και από την καθημερινή πρακτική που διαμορφώνεται η μέχρι τώρα εμπειρία έδειξε φανερές αδυναμίες που απορρέουν από παράλληλους κλάδους και διαδικασίες ελέγχου, προβλήματα συντονισμού, επικαλύψεις αρμοδιοτήτων, γραφειοκρατικές χρονοβόρες δικαστικές διαδικασίες καθώς και αδυναμίες ελέγχου των ιδίων ελεγκτικών μηχανισμών.

Κρίθηκε αναγκαίο λοιπόν σήμερα να υπάρξει μια θεσμική τομή που θα διασφαλίζει τον καλύτερο συντονισμό την ενδυνάμωση των δικαστικών αρχών και λειτουργιών.

Η παρατήρηση από την Greco, ελλείψεων στο θέμα συντονισμού των ελεγκτικών οργάνων είχε σαν αποτέλεσμα την θεσμοθέτηση του Γενικού Επιθεωρητού Δημόσιας Διοίκησης ως ανεξάρτητης αρχής και σύμφωνα με τα διεθνή πρότυπα παρόμοιων θεσμών. Ο τίτλος στα Αγγλικά αποδίδεται «Inspector General of Public Administration» και στα Γαλλικά «Inspecteur General de l'Administration Publique».

Ο ΓΕΔΔ ιδρύθηκε με το ν.3074/2002 (ΦΕΚ 296, τ.Α'/4-12-2002) όπως συμπληρώθηκε με το άρθρο 5 του ν.3146/2003 (ΦΕΚ 125, τ.Α'/23-5-2003) και το άρθρο 26 του ν.3200/2003 (ΦΕΚ 281, τ.Α'/9-12-2003).

Οι σκοποί της συστάσης του είναι:⁶

1. Η διασφάλιση της εύρυθμης και αποτελεσματικής λειτουργίας της διοίκησης.
2. Η παρακολούθηση και αξιολόγηση του έργου των ελεγκτικών σωμάτων της δημόσιας διοίκησης και
3. Ο εντοπισμός των φαινομένων της διαφθοράς και της κακοδιοίκησης.

Για να επιτύχει τους σκοπούς του ο Γενικός Επιθεωρητής Δημόσιας Διοίκησης με βάση το νόμο δύναται να διατάσσει αντεπάγγελτα την διενέργεια ελέγχων και ερευνών από το Σ.Ε.Δ.Δ. (Σώμα Επιθεωρητών - Ελεγκτών Δημόσιας Διοίκησης) τα ιδιαίτερα Σώματα και υπηρεσίες επιθεωρή-

5. Δημήτριος Ι. Σφήκας: Το Σώμα επιθεωρητών - ελεγκτών Δημόσιας Διοίκησης (Σ.Ε.Ε.Δ.Δ.) Αθήνα Σεπτέμβρι 1999.

6. Άρθρ. 1 Ν.3074/2002.

σης και ελέγχου των Υπουργείων Περιφερειών των Ο.Τ.Α. α' και β' βαθμού των επιχειρήσεων των Ο.Τ.Α. των Ν.Π.Δ.Δ. των κρατικών Ν.Π.Ι.Δ. των δημοσίων επιχειρήσεων και των επιχειρήσεων τη διοίκηση των οποίων ορίζει άμεσα ή έμμεσα το Δημόσιο με διοικητική πράξη ή ως μέτοχος.⁷

Επίσης παρακολουθεί τη δράσης τους και ενημερώνεται για τα πορίσματά τους, αξιολογεί το έργο τους και διεξάγει τον έλεγχο των ετήσιων δηλώσεων οικονομικής κατάστασης (πότεν εσχεις) των μελών των Σωμάτων Επιθεώρησης και ελέγχου.

Επίσης με βάση το άρθρο 1 παρ. 2ζ ν.3074/2002, έχει την δυνατότητα να ελέγχει αναφορές πολιτών οι οποίοι καταγγέλουν γενικότερης σημασίας υποθέσεις κακολειτουργίας της δημόσιας διοίκησης άλλες και υποθέσεις μεμονωμένες κακοδιοίκησης, εφόσον αυτές αφορούν παθογένεια της δημόσιας διοίκησης και συνδέονται άμεσα με φαινόμενα διαφθοράς.

Με το άρθρο 26 του ν.3200/2003, ο ΓΕΔΔ αποκτά και πειθαρχικές εξουσίες, τις οποίες ασκεί με την βοήθεια των βοηθών του και των Ειδικών Επιστημονικών Συνεργατών του Γραφείου του, οι οποίοι μετονομάζονται σε Ειδικούς Επιθεωρητές με το ίδιο άρθρο. Δηλαδή, μπορεί να ασκήσει ή να διατάξει την άσκηση πειθαρχικής δίωξης ή τη λήψη άλλων διοικητικών μέτρων και να παραπέμψει υποθέσεις, για τις οποίες έχει εκδοθεί απόφαση πειθαρχικού οργάνου στο αμέσως ανώτερο πειθαρχικό όργανο ασκώντας τα προβλεπόμενα από το νόμο ένδικα μέσα. Ο ΓΕΔΔ, ελέγχοντας την πειθαρχική διαδικασία προτίθεται να εξασφαλίσει το ρόλο του εγγυητή της ορθής λειτουργίας και της αποτελεσματικότητας της υπηρεσίας.

Ο ΓΕΔΔ ανταποκρινόμενος στην συνταγματική αρχή της διάκρισης των εξουσιών, δεν επιλαμβάνεται σε περιπτώσεις που ο πολίτης έχει προσφύγει παράλληλα με την αίτησή του στο ΓΕΔΔ, στα αρμόδια δικαστήρια, με αίτημα την ακύρωση της δυσμενούς για αυτόν διοικητικής πράξης ή παράλειψης της διοίκησης. Αντίθετα παρεμβαίνει στις περιπτώσεις κατά τις οποίες η διοίκηση δεν εφαρμόζει εκτελεστές αποφάσεις αποφάσεις που ωφελούν τον πολίτη, και ζητά από τη διοίκηση την άμεση εφαρμογή της απόφασης.

Επίσης ο ΓΕΔΔ δεν επιλαμβάνεται υπηρεσιακών θεμάτων που αποτελούν εσωτερικές διαφορές της διοίκησης με τους υπαλλήλους της (μετατάξεις, προαγωγές, μεταθέσεις, και), ενώ εξετάζει τις περιπτώσεις που η υπηρεσία δεν εφαρμόζει απόφαση δικαστηρίου σχετική με ζήτημα της υπηρεσιακής κατάστασης υπαλλήλων, καθότι αυτό είναι μορφή κακοδιοίκησης, καθώς επίσης ελέγχει την εξέλιξη της πειθαρχικής διαδικασίας.

Σημαντικά στοιχεία και συμπεράσματα για τη λειτουργία των εμπλεκόμενων υπηρεσιών και για τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι πολίτες κατά τη συναλλαγή τους με αυτές αντλεί ο ΓΕΔΔ από έγγραφα τα οποία του κοινοποιούν οι πολίτες ενώ απευθύνονται σε άλλες αρμόδιες για την επίλυση του προβλήματός τους, υπηρεσίες. Στις περιπτώσεις αυτές δεν παρεμβαίνει ο ΓΕΔΔ, ει μη μόνον αν κρίνει ότι η καταγγελλόμενη υπόθεση είναι πολύ σοβαρή.

Ο ΓΕΔΔ, δεν ελέγχει τα θρησκευτικά νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου, τις στρατιωτικές υπηρεσίες (για θέματα που αφορούν την εθνική άμυνα και ασφάλεια) την Εθνική Υπηρεσία Πληροφοριών, το Νομικό Συμβούλιο του Κράτους και τις Ανεξάρτητες Αρχές, καθώς και υπηρεσίες, οι οποίες χειρίζονται υποθέσεις που αφορούν την κρατική ασφάλεια, για τις οποίες όμως έχει αρμοδιότητα ελέγχου.

Η χρονική προθεσμία παρέμβασης του θεσμού σε πράξεις ή παραλείψεις της διοίκησης δεν καθορίζεται από το νόμο. Όμως είναι δύσκολος ο έλεγχος παλαιών υποθέσεων κυρίως λόγω της απώλειας των στοιχείων και δημιουργίας διαφορετικών καταστάσεων. Στο προεδρικό διάταγμα, που είναι υπό έκδοση προβλέπεται ως χρονικό όριο για την παρέμβαση του θεσμού η παρέλευση 3-ετών.

Ο ΓΕΔΔ, είναι μονοπρόσωπη υπηρεσία, και στη θέση αυτή διορίζεται πρόσωπο εγνωσμένου κύρους με υψηλή επιστημονική κατάρτιση και ευρεία κοινωνική αποδοχή. Επιλέγεται από το Υπουργικό Συμβούλιο, μετά από εισήγηση του Υπουργού Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης και διορίζεται με προεδρικό διάταγμα για πέντε χρόνια.

Στο έργο του ο Γενικός Επιθεωρητής συνεπικουρείται από τέσσερις βοηθούς, οι οποίοι διορίζονται μετά από πρόταση του Γενικού Επιθεωρητή Δημόσιας Διοίκησης με θητεία επίσης πενταετή, καθώς επίσης και από (8)οκτώ ειδικούς επιθεωρητές, που επιλέγονται μετά από δημόσια πρόσκληση με θητεία δύο ετών ή με τριετή απόσπαση και με τα προσόντα ειδικού επιστήμονα.

Οι Ειδικοί Επιθεωρητές υποστηρίζουν το έργο της διεξαγωγής των ελέγχων, επανελέγχων, επιθεωρήσεων και ερευνών στους φορείς που ελέγχονται από το θεσμό και ενεργούν κατ' εντολή του ΓΕΔΔ. Ακόμη μπορούν να εκτελέσουν καθήκοντα ειδικών ανακριτικών υπαλλήλων και να διενεργούν ένορκες διοικητικές εξετάσεις. (άρθρ. 1 παρ. 6 Ν.3074/2002, άρθρ. 5 § 2 Ν.3146/2003).

Στο γραφείο του ΓΕΔΔ λειτουργεί Γραμματεία στελεχωμένη από δέκα (10) μόνιμους υπαλλήλους του Δημοσίου κατηγορίας Π.Ε. και Τ.Ε., οι οποίοι είναι τοποθετημένοι με απόσπαση διάρκειας τριών ετών, που μπορεί να παρατηθεί για ισάριθμα χρονικά διαστήματα. Ως προϊστάμενος της Γραμματείας έχει τοποθετηθεί υπάλληλος κατηγορίας Π.Ε.

Με το αρθ. 1 παρ. 2δ του ν.3074/2002 ο ΓΕΔΔ και οι βοηθοί του απολαύουν προσωπική και λειτουργική ανεξαρτησία.

Υπάγονται επιπλέον σε ειδική δωσιδικία (άρθ. 111 και παρ. 7 και 112 παρ. 2 του ΚΠΔ), ενώ σε περίπτωση που διώκονται ή ενάγονται για πράξη ή παράλειψη κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους, μπορούν να παρίστανται σε δικαστήρια με μέλη του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους. Έτσι εξασφαλίζεται η απρόσκοπτη άσκηση των καθηκόντων του ΓΕΔΔ.

Ο ΓΕΔΔ ελέγχει το σύνολο του δημοσίου τομέα, αλλά και κάθε νέο ελεγκτικό σώμα ή υπηρεσία που θα ιδρυθεί, και τα οποία τίθενται αυτόματα υπό τον έλεγχο του θεσμού. Κατά τον έλεγχο τα μέσα που μπορεί να χρησιμοποιήσει αναφέρονται ενδεικτικά στο νόμο και τα ασκεί είτε μόνος του είτε μέσω των βοηθών και των Ειδικών Επιθεωρητών, οι οποίοι διεξάγουν ελέγχους, επανελέγχους επιθεωρήσεις και έρευνας. Ακόμη μπορούν να διεγράφουν ΕΔΕ και γενικά ασκούν καθήκοντα ειδικών ανακριτικών υπαλλήλων.

Το έργο του ΓΕΔΔ στο μεγαλύτερο βαθμό αποτελεί επανελέγχους σε ήδη διενεργηθέντες ελέγχους των Ελεγκτικών Σωμάτων και των Υπηρεσιών, που γίνεται ή από το ίδιο το Ελεγκτικό Σώμα που έχει διενεργήσει τον αρχικό ή και με την συνεργασία του ΓΕΔΔ.

Σύμφωνα με το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο η μη συνεργασία με το ΓΕΔΔ δεν αποτελεί ιδιάνυμο πειθαρχικό αδίκημα, αλλά συνιστά το πειθαρχικό αδίκημα της παράβασης του καθήκοντος.

Κάθε πολίτης μπορεί να υποβάλλει επώνυμα ή ανώνυμα την καταγγελία του στα Γραφεία του ΓΕΔΔ (αρθ. 1 παρ. 2ζ ν.3074/2002) ο οποίος δίδει εντολή ελέγχου της βασιμότητας ή όχι αυτής.

Επίσης ο ΓΕΔΔ ξεκινά έλεγχο αυτεπάγγελμα, με δική του πρωτοβουλία, κατόπιν πληροφοροφόρησης από κάθε πηγή (ΜΜΕ, έντυπο και ηλεκτρονικό τύπο κ.λπ.) με την προϋπόθεση ότι το πρόβλημα εμφανίζει ιδιαίτερη σημασία αφορά μεγάλη κατηγορία πολιτών και θίγεται απ' αυτό η διοίκηση.

Ο Γενικός Επιθεωρητής Δημόσιας Διοίκησης προεδρεύει στο Συντονιστικό Όργανο Επιθεώρησης και ελέγχου (Σ.Ο.Ε.Ε.) στο οποίο συμμετέχουν ο Ειδικός Γραμματέας του Σ.Ε.Ε.Δ.Δ., οι Γενικοί Επιθεωρητές ή Προϊστάμενοι των λοιπών Σωμάτων Επιθεώρησης και ελέγχου των φορέων, του Διευθυντή της Υπηρεσίας Εσωτερικών Υποθέσεων της ΕΛ.ΑΣ, του Προϊσταμένου του Γραφείου Εσωτερικών Υποθέσεων του Υπουργείου Εμπορικής Ναυτιλίας και των αναληρωτών τους. Το Σ.Ο.Ε.Ε. συστάθηκε με το άρθρο 8α' του Ν.2477/1997 (ΦΕΚ 59 Α') όπως αντικαταστάθηκε με την παράγραφο 4 του άρθρου 14 του Ν.2946/2001 (ΦΕΚ 224 Α) με σκοπό την παρακολούθηση και τον συντονισμό της επιθεώρησης και του ελέγχου από το Σ.Ε.Ε.Δ.Δ. και από όλα τα ιδιαίτερα Σώματα Επιθεώρησης.

Ο ΓΕΔΔ συντάσσει ετήσια έκθεση⁸ την οποία υποβάλλει το Μάιο κάθε έτος στον πρωθυπουργό και τον πρόεδρο της Βουλής με κοινοποίηση στα μέλη του Υπουργικού Συμβουλίου, και αναφέρεται στις σημαντικότερες υποθέσεις διαφθοράς τις οποίες αντιμετώπισε και αξιολογεί το έργο όλων των Σωμάτων ελέγχων και επιθεώρησης.

Η ανωτέρω ετήσια έκθεση συζητείται σε ειδική συνεδρίαση της Ολομέλειας της Βουλής και δημοσιεύεται σε σχετική έκδοση του Εθνικού Τυπογραφείου.

Στο πρώτο έτος λειτουργίας του ο ΓΕΔΔ επέλεξε να προσεγγίσει το φαινόμενο της διαφθοράς διερευνητικά, μελετώντας τους ήδη υπάρχοντες μηχανισμούς αντιμετώπισης του και χειρίστηκε υποθέσεις διαφθοράς και χρηματισμού που του υποβλήθηκαν με διακριτικότητα αλλά και αποφασιστικότητα.

Για το λόγο αυτό λοιπόν, συνεργάστηκε με τα αρμόδια όργανα της διοίκησης και συντόνισε το έργο τους, όπου ήταν απαραίτητο. Οι περιπτώσεις με τις οποίες ασχολήθηκε ο Γενικός Επιθεωρητής Δημόσιας Διοίκησης αφορούσαν παραβάσεις υπηρεσιακού καθήκοντος και χρηματισμό υπαλλήλων, στις οποίες διαπιστώθηκε ότι οι αδιαφανείς και πολύπλοκες διαδικασίες επιτρέπουν στους υπαλλήλους που αναλαμβάνουν θέσεις ευθύνης να προβαίνουν σε πράξεις διαφθοράς, ενώ οι πειθαρχικές διαδικασίες καταλήγουν σε παραγραφή των αδικημάτων.

Επίσης οι υποθέσεις παραβάσεων της πολεοδομικής νομοθεσίας που διερευνήθηκαν κατά το 2003 αφορούσαν κυρίως πολεοδομικά - αυθαίρετα και προβλήματα υποδομής των εμπλεκόμενων υπηρεσιών και δυσλειτουργίες στο συντονισμό των υπηρεσιών αυτών. Από τις διαπιστώσεις προκύπτει ότι δεν υλοποιούνται τα πρωτόκολλα κατεδάφισης από τις αρμόδιες υπηρεσίες, η διοίκηση παραβιάζει τις ισχύουσες διατάξεις και δεν εφαρμόζει τις δικαστικές αποφάσεις.

Μία άλλη σημαντική κατηγορία που ερευνήσε ο ΓΕΔΔ ήταν υποθέσεις οικονομικού ελέγχου, από Υπηρεσίες του Υπουργείου Οικονομίας και Οικονομικών από τις οποίες ανέκυψε έντονο το πρόβλημα της πειθαρχικής δίωξης των αιρετών οργάνων της Τοπικής Αυτοδιοίκησης.

Οι υποθέσεις που αφορούν μεταφορές και επικοινωνίες κυρίως σχετίζονται με τους όρους άσκησης του επαγγέλματος από επαγγελματίες οδηγούς καθώς και με τη χορήγηση αδειών οδήγησης από τις αρμόδιες υπηρεσίες και παρουσιάζουν φαινόμενα αθέμιτης συναλλαγής ανάμεσα σε πολίτες και δημοσίους υπαλλήλους καθώς η παράβαση των κείμενων διατάξεων έχει σαν αποτέλεσμα να δημιουργούνται ζητήματα διατάραξης της δημόσιας ασφάλειας.

Ένας άλλος τομέας ιδιαίτερα ευαίσθητος που εξετάστηκε ήταν των δημοσίων έργων, των διαγωνισμών και των προμηθειών, όπου παρατηρήθηκε το φαινόμενο της μη επιμελούς τήρησης των όρων της σύμβασης από την πλευρά του δημοσίου, και της μη τήρησης πρωτοκόλλου παράδοσης και παραλαβής αυτών.

Θέμα ιδιαίτερης ενασχόλησης, για τον ΓΕΔΔ αποτέλεσε το ζήτημα λειτουργίας των καταστημάτων υγειονομικού ενδιαφέροντος, από το οποίο προέκυψε ότι οι δυσλειτουργίες που παρατηρούνται οφείλονται στο χαώδες νομικό πλαίσιο που υφίσταται και στην εμπλοκή πολλών αρμόδιων υπηρεσιών.

Η παράβαση του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας (ν.2690/1999) απασχόλησε τον ΓΕΔΔ, καθότι έτσι επιτυγχάνεται η αυθαιρεσία, η παράνομη δράση και η συγκάλυψη φαινομένων διαφθοράς και κακοδιοίκησης.

Σημαντική προτεραιότητα για το ΓΕΔΔ αποτέλεσε και η παρακολούθηση της δράσης των ελεγκτικών σωμάτων στον τομέα της δημόσιας υγείας ο οποίος εμφανίζει ιδιαίτερη πολυπλοκότητα ως προς τις νομοθετικές διατάξεις και τους αρμόδιους φορείς.

Τα δασικά θέματα, με τα οποία ασχολήθηκε ο ΓΕΔΔ αφορούν κυρίως καταπατήσεις δασών και ανεγέρσεις κτισμάτων σε δασικές περιοχές για τα οποία ευθύνονται οι πολύπλοκες διαδικασίες οι πολλοί εμπλεκόμενοι φορείς, η ατιμωρησία των υπαλλήλων που παρανομούν και η αδυναμία συνεργασίας και συντονισμού της Τοπικής Αυτοδιοίκησης με την κεντρική διοίκηση.

Από την μελέτη των εκθέσεων του 2003, 2002 και τις εξαμηνιαίες εκθέσεις των Σωμάτων ο ΓΕΔΔ παρατήρησε ότι: 1) Υπάρχει έλλειψη κοινού νομοθετικού πλαισίου των Σωμάτων Επιθεώρησης και ελέγχου για το καθένα εξ αυτών υπάρχει ξεχωριστό νομοθετικό πλαίσιο με αρκετές διαφορές.

2) Τα Ελεγκτικά Σώματα υπάγονται και αναφέρονται στους Υπουργούς των υπουργείων που ανήκουν, με αποτέλεσμα να επηρεάζεται η ανεξαρτησία τους.

3) Τα περισσότερα Σώματα Επιθεώρησης και Ελέγχου δεν έχουν δικούς τους προϋπολογισμούς αλλά εξαρτώνται από τους προϋπολογισμούς των Υπουργείων που ανήκουν,

4) Παρατηρείται εκτός εξαιρέσεων, έλλειψη προγραμματισμού, παράλειψη αναφοράς στην υλοποίηση των στόχων που έχουν τεθεί ή προγραμματισμός χωρίς συγκεκριμένους στόχους από πολλά Σώματα και.

5) Έλλειψη πληροροιακού συστήματος σε όλα τα Σώματα.

Ο ΓΕΔΔ τον πρώτο χρόνο της λειτουργίας του ανέλαβε την διερεύνηση υποθέσεων, παρακολούθησε την υλοποίηση των προτάσεων και έλαβε 337 πορίσματα επιθεωρήσεων και ελέγχου τα οποία έλεγξε ως προς την πληρότητά τους και τη διενέργεια του ελέγχου και στα οποία παρακολούθει την υλοποίηση των προτάσεων. Παράλληλα ο ΓΕΔΔ ανέλαβε την διερεύνηση 386 υποθέσεων.

Εκτός όμως όλων των ανωτέρω πολύ σημαντικό μέρος της αποστολής του ΓΕΔΔ είναι η υποβολή των προτάσεων προς τη διοίκηση για την καλύτερη λειτουργία των ελεγκτικών σωμάτων και υπηρεσιών αλλά και για τη βελτίωση δύσκαμπτων και χρονοβόρων διαδικασιών, οι οποίες αποτελούν τις αιτίες της κακοδιοίκησης και υποθάλπουν φαινόμενα διαφθοράς.⁹

Ανταποκρινόμενος στον ρόλο αυτό και μετά ένα έτος ο ΓΕΔΔ είναι σε θέση να εξάγει κάποια πρώτα συμπεράσματα και να υποβάλλει προτάσεις αντιμετώπισης χρόνιων προβλημάτων της διοίκησης, λαμβάνονται υπόψη και τις δυνατότητες υλοποίησής τους από τη διοίκηση.

Έτσι λοιπόν προτείνει: α) την επιμελή τήρηση των διατάξεων που αφορούν τη διαφάνεια στη δράση των δημοσίων υπηρεσιών, όπως, προσλήψεις δημοσίου, δημόσιες επιχειρήσεις και διαχείριση των οικονομικών.

β) Την επιμελή τήρηση των κανόνων δεοντολογίας και του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας, για να εξασφαλιστεί η αμεροληψία στη δράση των υπηρεσιών.

γ) Να εξασφαλιστεί η επιμόρφωση και η εκπαίδευση των υπαλλήλων στο αντικείμενο της δουλειάς τους στα νέα τεχνολογικά μέσα.

δ) Να γνωρίζουν όλοι οι υπάλληλοι τα δικαιώματα του πολίτη και να ανταποκρίνονται στις εύλογες απαιτήσεις των πολιτών.

Ο ΓΕΔΔ στην προσπάθειά του να βοηθήσει την δημόσια διοίκηση η οποία έχει την δυνατότητα να εξελίσσεται, να χρησιμοποιεί αποτελεσματικά τα όπλα που έχει στη διάθεσή της και να διορθώνει τα σφάλματα και τις αδυναμίες της θεωρούμε ότι συμβάλλει αποφασιστικά στη βελτίωση της αποτελεσματικότητας και αποδοτικότητας με την συνεχή επιμόρφωση και ενημέρωση του προσωπικού του για τις διεθνείς εξελίξεις στο θέμα της πάταξης της διαφθοράς.

Τέλος η εξασφάλιση της εμπιστοσύνης των πολιτών στο θεσμό του Γενικού Επιθεωρητού Δημόσιας Διοίκησης είναι αυτό που θα βοηθήσει τον θεσμό για την καλλίτερη επίτευξη του έργου του.

Βιβλιογραφία

Σταύρος Α.Κινητής: Η ελληνική κοινωνία στο κατώφλι του 21ου αιώνα και το μέλλον του ελληνισμού.

Αναστάσης Παπαληγούρας: Περί διαφθοράς ή η χαμένη της πολιτικής.

Κλεομένης Σ. Κουτσούνης: Παθολογία της Πολιτικής όψεις της διαφθοράς στο νεοελληνικό κράτος.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Εφετείο Αθηνών: Καταπολέμηση της Διαφθοράς των Κρατικών Λειτουργιών και Υπαλλήλων, εκδ. Σάκκουλα 2001.

Πρακτικά Βουλής Γ Περίοδος σύνοδος Γ συνεδρίαση ΙΘ', 14/11/2002.

Νόμοι 3074/2002.

Η αξιοποίηση του οργανικού κλάσματος των αποβλήτων

Της κ. Ασπασίας Π.ΕΥΘΥΜΙΑΔΟΥ

Πτυχ. Διατμ. Προγρ. Μετ. Σπουδών
«Περιβάλλον και Ανάπτυξη» του Ε.Μ.Π., Γεωπόνου

Η αγωνία¹ των σημερινών ανθρώπων για ένα καθαρό, φυσικό και αρμονικό περιβάλλον αυξάνεται συνεχώς. Οι καθημερινές παραβάσεις κανόνων, που αποκαλύπτονται γύρω από τις διάφορες τροφές και τα άλλα φυσικά αγαθά, όπως είναι το νερό, ο αέρας και το έδαφος, προβληματίζουν τον άνθρωπο, ενώ είναι απόλυτα βεβαιωμένο, ότι η υγεία και η μακροζωία τον ανθρώπων εξαρτώνται από την ποιότητα τον φυτικού και ζωικού κόσμου.

Το πρόβλημα των σκουπιδιών, που προκύπτουν από τις κουζίνες των ανθρώπων είναι μεγάλο. Κατά μέσον όρο ένα άτομο παράγει γύρω στα 280 κιλά σκουπίδια τον χρόνο, εκτός από τα γυάλινα, τα πλαστικά και τα μεταλλικά. Από τα 280 κιλά το 40% είναι οργανικές ουσίες, που μπορούν να χουμοποιηθούν. Επί πλέον, είναι και τα φυτικά υπολείμματα των κήπων, των οπωρώνων και άλλων καλλιεργειών. Δυστυχώς τα υλικά αυτά ρίχνονται στους σκουπιδότοπους, στα ποτάμια, στα δάση και όπου δήποτε στην ύπαιθρο, προσδίδοντας τους μία απαίσιμα αισθητική εικόνα και δημιουργώντας προβλήματα στα τοπικά οικοσυστήματα. Με την σωστή προετοιμασία τον υλικού μπορεί να δημιουργηθεί σ' ένα σύντομο χρονικά διάστημα, (το χρονικό διάστημα εξαρτάται από την μεθοδολογία που ακολουθείται), μία κοπριά χωνεμένη πλούσια σε θρεπτικά συστατικά.

Μερικές από τις τεχνολογίες, που έχουν αναπτυχθεί τα τελευταία χρόνια δίνουν την δυνατότητα της παράλληλης παραγωγής ενέργειας και λιπάσματος με φιλικό τρόπο στο περιβάλλον. Οι τεχνολογίες αυτές έχουν μεγάλη απήχηση σε τεχνολογικά αναπτυγμένες

---

1. Το κείμενο βασίζεται σε εκτενέστατη Μελέτη της Συγγραφέως με τίτλο: «Αξιοποίηση του οργανικού κλάσματος των αποβλήτων για κάλυψη των αναγκών των ελληνικών εδαφών σε οργανικά ουσία», που υπεβλήθη στο Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Περιβάλλον και Ανάπτυξη» του Ε.Μ.Π. (Φεβρουάριος 2005). Πραγματοεύεται την ολοκληρωμένη διαχείριση του οργανικού κλάσματος των αποβλήτων, με σκοπό την ανακύκλωσή του και την επαναχρησιμοποίηση της πρώτης ύλης σε μορφή κομπόστ.

χώρες, όπως η Γερμανία, όπου η τάση είναι η καθολική εκμετάλλευση του οργανικού τμήματος των σκουπιδιών για παραγωγή ενέργειας και λιπάσματος.

Οι μεθοδολογίες, που έχουν αναπτυχθεί τα τελευταία χρόνια μπορούν να διακριθούν σε αναερόβιες, όπου γίνεται παράλληλη παραγωγή βιοαερίου και λιπάσματος (χούμος), και σε αερόβιες, όπου παράγεται μέσω της κομποστοποίησης μόνο ένα σταθερό μίγμα θρεπτικών ουσιών (λίπασμα).

Η πρώτη μέθοδος είναι διαδεδομένη κυρίως σε χώρες όπου γίνεται επιτυχής διαχωρισμός από τους πολίτες του οργανικού κλάσματος και των υπόλοιπων σκουπιδιών. Αυτό είναι κάτι που αποτελεί περιοριστικό παράγοντα για χώρες, όπου δεν υπάρχει ανεπτυγμένη περιβαλλοντική συνείδηση. Όμως τα πολλά πλεονεκτήματα της μεθόδου αυτής, ίσως αντιπαρέρχονται το πρόβλημα του διαχωρισμού του οργανικού κλάσματος των αποβλήτων, κάτι που μπορεί να επιτευχθεί με σταδιακή ενίσχυση της περιβαλλοντικής συνείδησης των πολιτών ή με ειδικά μηχανήματα διαχωρισμού.

Με την αναερόβια μέθοδο παράγεται βιοαέριο, που είναι ουσιαστικά αέριο μεθάνιο, για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας και θερμότητας. Το βιοαέριο έχει χαρακτηριστεί από πολλούς επιστήμονες ως η ενέργεια του μέλλοντος λόγω της φιλικότητας του προς το περιβάλλον. Στη συνέχεια παράγεται το λίπασμα, το οποίο λόγω της επεξεργασίας για την παραγωγή βιοαερίου είναι εμπλουτισμένο με αρκετά ανόργανα στοιχεία, πέρα από την οργανική ουσία. Το μεγάλο πλεονέκτημα της μεθόδου είναι η παράλληλη διπλή παραγωγή, που μειώνει το αναλογικό κόστος των δύο προϊόντων, ενώ η μεγάλη οικονομική αξία του βιοαερίου, ως μορφή ενέργειας, κάνει την μέθοδο οικονομικά πιο συμφέρουσα.

Με την αερόβια μέθοδο η οργανική ουσία των αποβλήτων καταναλώνεται στην κομποστοποίηση για την παραγωγή του χούμου. Το προϊόν που παράγεται είναι καθαρά οργανικό και πολύ καλής ποιότητας. Το κόστος του όμως είναι αρκετό, ιδιαίτερα σε σχέση με την αναερόβια μέθοδο.

Κατά την αερόβια διαδικασία παράγονται τα ακόλουθα προϊόντα σε εμπορεύσιμη ποιότητα και μορφή (Λοιζίδου Μ., 200): Κομπόστ. Καύσιμο υλικό R.D.F. Σιδηρούχα μέταλλα. Αλουμίνιο.

Οι χρήσεις των προϊόντων που παράγονται μπορεί να είναι οι ακόλουθες:

Κομπόστ, ως βελτιωτικό εδάφους, κατάλληλο για γεωργικές χρήσεις

Καύσιμο υλικό R.D.F. ως καύσιμη ύλη σε βιομηχανικές χρήσεις

Σιδηρούχα μέταλλα και αλουμίνιο, προς ανακύκλωση και αναχρησιμοποίηση των υλικών

Τέλος τα στερεά παραπροϊόντα - υπολείμματα της επεξεργασίας, δεματοποιούνται και μεταφέρονται προς διάθεση στον παρακείμενο Χ.Υ.Τ.Α., ενώ τα λεπτόκοκκα άχρηστα οδηγούνται χύδην προς ταφή.

Κατά την αναερόβια μέθοδο παράγονται περισσότερα προϊόντα, ενώ το σημαντικό στοιχείο είναι η παραγωγή ενέργειας. Τα προϊόντα που παράγονται από την διαδικασία αυτή, σύμφωνα με την επιτόκια έρευνα που διεξήχθη σε πρότυπο εργοστάσιο στη Γερμανία και επεξεργάζεται περί τους 50.000 τόνους οργανικών αποβλήτων ετησίως είναι:

600 μ³ βιοαέριο την ώρα.

Διαφορετικά 1,34 megawatts ηλεκτρικού ρεύματος και πάνω από δύο megawatts θέρμανσης,

Αυτό σημαίνει περίπου 7000.000 με 8.000.000 kilowatt-hours ανά έτος.

Απολυμασμένο κόμποστ και υγρό λίπασμα

Αυτό είναι ένα από τα βασικότερα πλεονεκτήματα της μεθόδου. Τα παθογόνα εξο-ντώνονται αποτελεσματικά και τα θρεπτικά στοιχεία επαναχρησιμοποιούνται σε καθαρή μορφή στο οικοσύστημα. Το κομπόστ, αλλά και το υγρό λίπασμα λόγω της επεξεργασίας είναι εμπλουτισμένα με κάλιο, φώσφορο, νάτριο και αμμωνία.

Η εκμετάλλευση των οργανικών λιπασμάτων στην γεωργία είναι γνωστή από την γεωργική παράδοση. Η χρήση τους προϋποθέτει ορισμένες γνώσεις και η ποιότητά τους εξαρτάται κυρίως από το είδος και την ποιότητα των υλικών που προέρχονται. Η περιεκτικότητά τους σε θρεπτικά στοιχεία ποικίλει και είναι πλουσιότερη από 1-2% σε άζωτο, 0,5-1% σε φώσφορο, 0,5-1% σε κάλιο και σημαντική ποσότητα ιχνοστοιχείων. Από πειράματα διαπιστώθηκε, ότι η χρήση οργανικών λιπασμάτων είχε αύξηση περί το 40% στο ρύζι, εξαπλασιάστηκε η απόδοση στο καλαμπόκι και διπλασιάστηκε η απόδοση στο φαγόσπλι.

Οι βασικοί στόχοι της λίπανσης των εδαφών με οργανικά λιπάσματα είναι τέσσερις (Σιδηράς 1997):

- Κάλυψη των αναγκών των εδαφών σε οργανική ουσία.

- Πιο αποτελεσματική εκμετάλλευση των θρεπτικών στοιχείων, που υπάρχουν στα οργανικά υλικά.

- Μείωση των απωλειών έκπλυσης, γιατί προσροφώνται τα στοιχεία και έτσι προστατεύονται, ενώ παράλληλα υπάρχει σημαντική μείωση της διάβρωσης και προστασία των εδαφών.

- Αξιοποίηση των υπολειμμάτων κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να αμβλύνονται τα περιβαλλοντικά προβλήματα.

Παρά το γεγονός, ότι αναφερόμαστε στην οργανική ουσία ως ένα στοιχείο του εδάφους, στην ουσία είναι δυναμικό μίγμα ουσιών, του οποίου η δράση εξαρτάται από πολλούς παράγοντες. Τα οργανικά συστατικά του χώματος μπορούν να χωριστούν σε συστατικά, που μεταβολίζονται εύκολα, (π.χ. αμινοξέα και σάκχαρα), σε συστατικά ανθεκτικά στη βιοδιάσπαση (π.χ οι χονμικές ουσίες) και στους μικροοργανισμούς.

Η διανομή του οργανικού κλάσματος εξαρτάται από τις χημικές και φυσικές ιδιότητες του εδαφικού οικοσυστήματος. Η ανάπτυξη του ανώτερου τμήματος του εδαφικού οικοσυστήματος εξαρτάται από την ποσότητα και την διανομή της οργανικής ουσίας στο έδαφος. Η διανομή των οργανικών ουσιών ποικίλει οριζοντίως και καθέτως εντός του εδάφους, αλλά και μακροσκοπικά και μικροσκοπικά.

Η σπουδαιότητα έγκειται στην διανομή και στις ιδιότητες της οργανικής ουσίας σε ορισμένους εδαφικούς ορίζοντες από το γενικότερα θετικό αποτέλεσμα της οργανικής ουσίας στην ανάπτυξη του φυτού. Τα συστατικά του οργανικού εδάφους ανάμεσα σε άλλα αποτελέσματα ρυθμίζουν τη θερμοκρασία του εδάφους, επηρεάζουν τα συστατικά του νερού, συμβάλλουν στη δυνατότητα ανταλλαγής κατιόντων, λειτουργούν ως θρεπτικό απόθεμα και καθορίζουν την ανάπτυξη και την βελτίωση της δομής του εδάφους.

Η αξία του εδάφους για την ανάπτυξη των φυτών εξαρτάται από την ικανότητα του να παρέχει στα φυτά τα απαραίτητα θρεπτικά στοιχεία και ιδανικές συνθήκες νερού και

αερισμού. Αυτή εξαρτάται από τις χημικές και φυσικές παραμέτρους. Όλες αυτές οι ιδιότητες έχει αποδειχθεί, ότι επηρεάζονται άμεσα από την περιεκτικότητα του εδάφους σε οργανική ουσία. Η οργανική ουσία σύμφωνα με πολλούς ερευνητές παίζει πολύ σημαντικό ρόλο στη συνολική θρεπτική αξία του εδάφους.

Η ολοκληρωμένη παρουσίαση των εδαφών είναι απολύτως απαραίτητη για να κριθεί η ανάγκη των εδαφών σε οργανική λίπανση, γιατί το ποσοστό σε οργανική ουσία επηρεάζει ποικιλοτρόπως την πρόσληψη θρεπτικών στοιχείων από τα φυτά καθώς και τα χημικά και φυσικά χαρακτηριστικά του εδάφους. Για την ακρίβεια, τα χουμικά και φουλβικά μόρια, μέρος της οργανικής ουσίας, δεσμεύουν μόρια ανόργανων στοιχείων και στην συνέχεια τα αποδεσμεύουν στις ρίζες των φυτών, με αποτέλεσμα να είναι ταχύτερη η πρόσληψή τους και να αποφεύγεται η απόπλυσή τους στα κατώτερα εδαφικά στρώματα.

Η ακριβής ποσότητα οργανικού λιπάσματος, που πρέπει να προστεθεί στο έδαφος εξαρτάται από πολλούς μεταβλητούς παράγοντες, γι' αυτό και υπολογίζεται κατά περίπτωση από τους κατά τόπους γεωπόνους. Οι βασικοί παράγοντες είναι η καλλιέργεια, η υγρασία (άρα και οι βροχοπτώσεις), η καλλιεργητική τεχνική που ακολουθείται και άλλοι.

Η συνθήκη για την θέσπιση του Συντάγματος της Ευρώπης (Ρώμη 29/10.2004) περιλαμβάνει δύο λεπτομερή άρθρα (223 και 234), στα οποία τίθενται οι υποχρεωτικές κατευθύνσεις για την προστασία και την διατήρηση του περιβάλλοντος. Θεμελιώνεται στις αρχές της προφύλαξης, της προληπτικής δράσης, της επανόρθωσης των καταστροφών, κατά προτεραιότητα στη πηγή, καθώς και στην αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει» (Αθανασόπουλος Κ.ΓΕ., 2004).

Η συνδυασμένη ανάπτυξη της περιβαλλοντικής συνείδησης και της περιβαλλοντικής τεχνολογίας τα τελευταία είκοσι χρόνια φαίνεται και από τις αλληπάλληλες αλλαγές στη νομοθεσία μέσα σ' αυτό το διάστημα.

Η Κοινοτική Οδηγία για την Υγειονομική Ταφή, η 99/31/ΕΚ, αναφέρεται στις τρεις κατηγορίες αποβλήτων, τα αστικά, τα αδρανή και τα επικίνδυνα, και ορίζει κάποιες ελάχιστες απαιτήσεις σχεδιασμού για την κάθε κατηγορία. Πρέπει να τονισθεί, ότι για τους χώρους ταφής αστικών αποβλήτων η Οδηγία επιβάλλει στα Κράτη Μέλη να καθορίσουν μία εθνική στρατηγική για την μείωση του οργανικού βιοδιασπάσιμου κλάσματος. Η Οδηγία απαιτεί αυτή η μείωση να επιτευχθεί σταδιακά ως το 2016, οπότε το οργανικό κλάσμα δεν θα μπορεί να υπερβαίνει το 35% του συνόλου των απορριμμάτων. Με άλλα λόγια η Οδηγία προσφέρει κίνητρα για την ανάπτυξη εναλλακτικών τρόπων διαχείρισης για τα ευκόλως διασπασίμα απόβλητα, έμμεσα υποδεικνύοντας πως η ταφή δεν είναι η πλέον κατάλληλη λύση γι' αυτήν την κατηγορία αποβλήτων. Η Κοινή Υπουργική Απόφαση (ΚΥΑ) 2940/3508/2002 εναρμόνισε την ελληνική νομοθεσία με την 99/31/ΕΚ, συμπληρώνοντας την παλαιότερη ΚΥΑ 114218/1997 (Ανδρεαδάκης Α., Πανταζίδου Μ., Σταθόπουλος Α., Χατζημπίρος Κ., 2003).

Στην κοινοτική και στην εθνική νομοθεσία, που αφορά στην διαχείριση των στερεών αποβλήτων, ιδιαίτερα του οργανικού κλάσματος και στην προστασία του περιβάλλοντος, έχουν κατά περιόδους εκδοθεί διάφορες Οδηγίες, Αποφάσεις, Ψηφίσματα και Κανονισμοί. Οι κυριότερες από τις ρυθμίσεις αυτές είναι:

Οδηγία 75/442/ΕΟΚ	Περί στερεών αποβλήτων
Απόφαση 76/431/ΕΟΚ	Περί συστάσεως επιτροπής διαχείρισης αποβλήτων
Ψήφισμα 90/518/ΕΟΚ	Περί πολιτικής διαχείρισης των αποβλήτων
Απόφαση 96/350/ΕΚ	Προσαρμογή των παραρτημάτων ΙΑ και ΙΙΒ της Οδηγίας 75/442/ΕΟΚ
Απόφαση 96/61/ΕΚ	Σχετικά με την ολοκληρωμένη πρόληψη και έλεγχο της ρύπανσης
Ψήφισμα 97/311/ΕΚ	Κοινοτική στρατηγική διαχείρισης αποβλήτων
Απόφαση 97/138/ΕΚ	Καθορισμός πινάκων του συστήματος βάσεων δεδομένων σύμφωνα με την Οδηγία 94/62/ΕΚ
Απόφαση 99/412/ΕΚ	Ερωτηματολόγιο για τις υποχρεώσεις αναφοράς των Κρατών-Μελών δυνάμει του άρθρου 41 παράγραφος 2 του Κανονισμού 93/259/ΕΟΚ
Απόφαση 2000/532/ΕΚ	Θέσπιση καταλόγου αποβλήτων (αντικατάσταση της Απόφασης 94/3/ΕΚ)
Απόφαση 2001/524/ΕΚ	Περί της δημοσίευσης των στοιχείων αναφοράς των προτύπων EN 13428/13432:2000 στην επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων στο πλαίσιο εφαρμογής της Οδηγίας 94/62/ΕΚ
Κανονισμός 2002/2150/ΕΚ	Στατιστικές των αποβλήτων

Υπό εκπόνηση κοινοτική νομοθεσία περί της διαχείρισης των στερεών αποβλήτων

Πρόταση Οδηγίας 2003/731/ΕΚ	Πρόταση Οδηγίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου περί στερεών αποβλήτων
Πρόταση κανονισμού 2003/С 61/09	Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής για την Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών «Προς μία θεματική στρατηγική για την προστασία του εδάφους»

Κώστας ΤΕΡΖΙΔΗΣ
Καθηγητής

Κώστας ΤΖΩΡΤΖΑΚΗΣ
Καθηγητής

**ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΠΟΡΩΝ
(ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ)**

Το βιβλίο συνοδεύεται με υλικό
υποστήριξης για τον Διδάσκοντα

Εκδοτικός Οίκος
ROSILI
Αθήναι, 2005

Εθνική Νομοθεσία

Κοινή Υπουργική Απόφαση 69728/8219/1996: Μέτρα και όροι για τη διαχείριση των στερεών αποβλήτων.

Κοινή Υπουργική Απόφαση 113944/1997: Εθνικός σχεδιασμός διαχείρισης στερεών αποβλήτων.

Κοινή Υπουργική Απόφαση 29407/3508/2002: Μέτρα και όροι για την υγειονομική τήρηση των αποβλήτων.

Διαπιστώσεις

Η αξιοποίηση του οργανικού κλάσματος των αποβλήτων θα έχει τα εξής αποτελέσματα:

Οικονομική αξιοποίηση των αποβλήτων.

Προστασία του περιβάλλοντος.

Βελτίωση της δομής των εδαφών, με παράλληλη αύξηση της γονιότητάς τους.

Κάλυψη των αναγκών οργανικής λίπανσης των ελληνικών εδαφών.

Κάλυψη αναγκών ανόργανης λίπανσης.

Παραγωγή ενέργειας.

Ενίσχυση της Βιολογικής Γεωργίας (οικονομικότερη οργανική λίπανση).

Δημιουργία νέων επιχειρηματικών κλάδων.

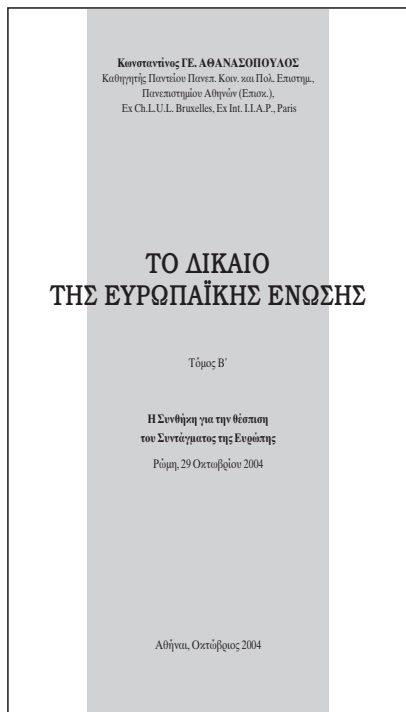
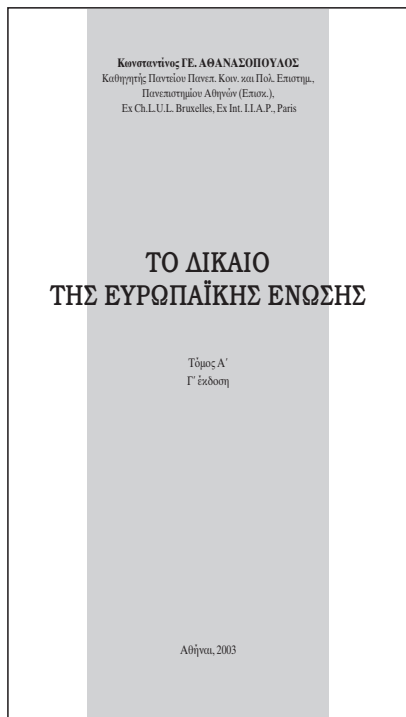
Βιβλιογραφία (όλως ενδεικτική)

Αθανασόπουλος Κωνσταντίνος ΓΕ., 2004: Το Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Η Συνθήκη για την θέσπιση του Συντάγματος της Ευρώπης (Ρώμη, 29 Οκτωβρίου 2004). Κέντρο επιμόρφωσης Μελετών Έρευνας και Ανάπτυξης, Αθήνα.

Ανδρεαδάκης Α., Πανταζίδου Μ. et al. 2003: Περιβαλλοντική τεχνολογία. Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, Αθήνα.

Λοιζίδου, Μ., 2004: Promotion and Implementation of Systems for the Production of High Quality Compost from Biodegradable Household Waste separated at Source. Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, Αθήνα.

Σιδηράς, Ν.1997: Οργανική λίπανση και αμειψιπορές. Δ.Η.Ω., Αθήνα.

Ιδιαίτερος επιτυχής Ημερίδα της Σ.ΕΘ.Α. περί Οικονομικής Διπλωματίας

Με ιδιαίτερη επιτυχία ολοκληρώθηκαν οι εργασίες Επιστημονικής Ημερίδας, που ωργάνωσε στην Αθήνα τον παρελθόντα Φεβρουάριο η Σχολή Εθνικής Αμύνης, με θέμα: Οι οικονομικές δραστηριότητες της Ελλάδος σε Χώρες της Βαλκανικής και στην Τουρκία ως παράγων διαμόρφωσης Εξωτερικής Πολιτικής - Οικονομικής Διπλωματίας.

Τις εργασίες της Ημερίδας παρακολούθησαν Υπουργοί, Γενικοί Γραμματείς Υπουργείων, η Ηγεσία των Ενόπλων Δυνάμεων, Πρόσβεις, Ανώτατοι και Ανώτεροι Αξιωματικοί, Ειδικοί Επιστήμονες κ.ά.

Η ιδέα της διοργάνωσης ανήκει στην Διοίκηση της Σχολής, Διοικητής κ. Ευθ. ΓΡΕΤΣΙΣΤΑΣ, Υποδιοικητής κ. Ιω. ΛΙΟΥΛΗΣ, ενώ στην υλοποίησή της συνέβαλε όλο το Προσωπικό, Ένστολο και Πολιτικό, της Σχολής.

Μεταξύ των Ομιλητών συγκαταλέγονται ο Υφυπουργός Εξωτερικών κ. Ευρυπ. ΣΤΥΛΙΑΝΙΔΗΣ, ο Γενικ. Γραμμ. του Υπουργείου Οικονομίας και Οικονομικών κ. Γεώργ. ΜΕΡΓΟΣ, ο Καθηγητής κ. Κ. ΓΕ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ, ο κ. Πέτρ. ΚΟΝΤΟΣ, Σύμβουλος Γ.Γ. ΥΠΟΟ, ο Πρέσβης/Γεν. Διευθ. Οικονομικών και Εμπορικών Υποθέσεων του Υπουργείου Εξωτερικών κ. Λεων. ΧΡΥΣΑΝΘΟΠΟΥΛΟΣ, ο Πρόεδρος του Εμπορικού και Βιομηχανικού Επιμελητηρίου Αθηνών κ. Δρακ. ΦΟΥΝΤΟΥΚΑΚΟΣ και ο Πρόεδρος του Βιοτεχνικού Επιμελητηρίου Αθηνών κ. Δημ. ΧΑΡΙΣΗΣ.

Τα συμπεράσματα της Ημερίδας συνέθεσε και ανέπτυξε ο Διοικητής της Σ.ΕΘ.Α. κ. Ευθ. ΓΡΕΤΣΙΣΤΑΣ, ενώ τον συντονισμό των επί μέρους Συνεδριών επωμίσθησαν οι Αξιωματικοί κ. Αργ. ΠΑΝΟΥΡΓΙΑΣ, Πχος Π.Ν. και κ. Ηρ. ΑΔΑΜΟΠΟΥΛΟΣ, Σμχος Ε.Α.

Ευγ.-Μ. Κ. Αθ.

Ιδιαίτερος επιτυχές το Ζ' Συνέδριο Αστικής Ιστορίας

Της κ. Χριστ. ΣΤΑΥΡΟΥ
Φοιτήτριας Τ.Ο.Π.Α./Π.Π.Κ.Π.Ε.

Με ιδιαίτερη επιτυχία ολοκληρώθηκαν στην Αθήνα τον παρελθόντα Οκτώβριο οι εργασίες του Ζ' Συνεδρίου Αστικής Ιστορίας με κεντρικό θέμα: European City in comparative perspective.

Στις εργασίες του Συνεδρίου έλαβαν μέρος Καθηγητές Πανεπιστημίων και Ερευνητές εκ διαφόρων Χωρών, Ειδικοί Επιστήμονες κ.ά..

Το Συνέδριο οργάνωσε η Ευρωπαϊκή Εταιρεία Ιστορικών των Πόλεων (European Association of Urban Historians) σε συνεργασία με το Ινστιτούτο Περιφερειακής Ανάπτυξης και το Τμήμα Οικονομικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης του Παντείου Πανεπιστημίου Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, το Εμπορικό και Βιομηχανικό Επιμελητήριο Πειραιώς καθώς και με άλλους Φορείς του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα.

Την επιστημονική διοργάνωση και τον συντονισμό του Συνεδρίου επωμίσθησαν η Επίκουρη Καθηγήτρια του Τμήματος Οικονομικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης και πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Εταιρείας Ιστορικών των Πόλεων κ. Λυδία Σαπουνάκη-Δρακάκη και η Λέκτορας του ίδιου Τμήματος κ. Ζωή Μολφέτα-Φωτιάδη.

Η Ευρωπαϊκή Εταιρεία Ιστορικών των Πόλεων οργάνώνει κάθε δύο χρόνια σχετικά Συνέδρια, που αναφέρονται στην ιστορία της πόλης, αλλά και στην ανάπτυξη της. Το πρώτο Συνέδριο οργανώθηκε το 1992 στην Ολλανδία και στην συνέχεια ακολουθούν αντίστοιχα στην Γαλλία, Ουγγαρία, Ιταλία, Γερμανία και Σκωτία.

Η Αθήνα είχε την τιμή να φιλοξενήσει το Ζ' κατά σειρά Συνέδριο, σε μια χρονιά ορόσημο γι' αυτήν, το 2004. Οι διοργανωτές, φάνηκαν αντάξιοι των απαιτήσεων μίας τέτοιου βεληνεκούς διεθνούς οργάνωσης, αφήνοντας τις καλύτερες εντυπώσεις και ανοίγοντας το δρόμο και για άλλες τέτοιες συνεργασίες των προαναφερθέντων ιδρυμάτων και φορέων.

Η πραγματοποίηση του Συνεδρίου και μάλιστα στην Αθήνα και τον Πειραιά ήταν ιδιαίτερα σημαντική για πολλούς λόγους.

Κατ' αρχήν, προέβλεπε την εξέλιξη των αστικών κέντρων από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα και απέδειξε την πολιτιστική υπεροχή της Ελλάδας στον ευρωπαϊκό χώρο.

Το Συνέδριο προσέλκυσε περίπου 300 Συνεδρους από όλον τον κόσμο με διάφορα γνωστικά αντικείμενα. Οργανώθηκε σε 11 Συνεδρίες με γενικά θέματα της ιστορίας της πόλης και της πολεοδομίας, σε 2 στρογγυλά τραπέζια και 22 Συνεδρίες με εξειδικευμένα θέματα στον ίδιο χώρο.

Όπως αναφέρθηκε κατά την παρουσίαση των διαφόρων θεματικών εννοιών πέρα από την διεπιστημονική εξέταση του αστικού φαινομένου στη μεγάλη χρονική διάρκεια διαπιστώνεται και μία μεγάλη ποικιλία μεθοδολογιών. Η συγκριτική μελέτη αποτέλεσε τον άξονα των εισηγήσεων αναφερόμενη συχνά και στις συγκρίσεις του ελληνικού προτύπου της πόλης από ιστορικής, πολεοδομικής, πολιτιστικής και πολιτικής πλευράς.

Με την πραγματοποίηση του Συνεδρίου αυτού στην Αθήνα και τις παράλληλες εκδηλώσεις που έγιναν εντός και εκτός Αθηνών προωθήθηκε η πολιτιστική φρεσινολογία της Ελλάδας διεθνώς.

Το Συνέδριο, λόγω της φύσης του κεντρικού θέματός του, την πόλη, συνέβαλε αποφασιστικά στη διεύρυνση και αντιμετώπιση των πολυποικίλων και πολύμορφων προβλημάτων, που αντιμετωπίζουν οι σύγχρονες πόλεις και έθεσε τις βάσεις για τη δημιουργία μίας καινοφανούς επιστήμης, συνεχίζοντας έτσι το πολιτιστικό παράδειγμα των αρχαίων Ελλήνων, που έθεσαν τα θεμέλια όλων των σύγχρονων επιστημών.

Παρεμφερή θέματα είχαν απασχολήσει Γεωγράφους, Κοινωνιολόγους και άλλους Κοινωνικούς Επιστήμονες στο τέλος της δεκαετίας του 1980 και στις αρχές του 1990.

Η ιστορική θεώρηση των πόλεων κατέχει κεντρικό ρόλο σε όποιαδήποτε συζήτηση για τη σύγχρονη πόλη και περιλαμβάνει και την μελέτη των τυχόν διασυνδέσεων μεταξύ της σύγχρονης πόλης και των αλλαγών στο τοπίο, την κοινωνία, την οικονομία, τον πολιτισμό και την πολιτική των πόλεων.

Εν κατακλείδι, η ιστοριογραφία για την πόλη είναι τόσο παλιά όσο και η ίδια η πόλη, αλλά μόλις στη δεκαετία του 1960 η ιστορική έρευνα του αστικού φαινομένου ανανέωσε τη θεματολογία και τις μεθόδους της και διεκδίκησε την ανάδειξή της σε ξεχωριστό κλάδο της ιστορικής επιστήμης.

Δημητρίου Ν. ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΥ

**ΟΡΓΑΝΙΚΟΙ ΝΟΜΟΙ
ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΙ
ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΣΤΥΝΟΜΙΑΣ
ΜΕ ΣΥΣΤΗΜΑ ΔΙΑΡΚΟΥΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ**

ΤΟΜΟΙ Α', Β', Γ', Δ'

ΑΘΗΝΑ, 2004

**Κωνσταντίνος ΓΕ.
ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ**

Καθηγητής Παντείου
Πανεπ. Κοιν. και Πολ. Επιστημ.,
Πανεπιστημίου Αθηνών (Επισκ.),
Ex Ch.L.U.L. Bruxelles, Ex Int.
I.I.A.P., Paris

**ΘΕΣΜΙΚΟ
ΠΛΑΙΣΙΟ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ**

Τόμος Α'
Νέα έκδοση

Αθήναι, 2004

**Κωνσταντίνος ΓΕ.
ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ**

Καθηγητής Παντείου
Πανεπ. Κοιν. και Πολ. Επιστημ.,
Πανεπιστημίου Αθηνών (Επισκ.),
Ex Ch.L.U.L. Bruxelles, Ex Int.
I.I.A.P., Paris

**ΘΕΣΜΙΚΟ
ΠΛΑΙΣΙΟ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ**

Τόμος Β'
Νέα έκδοση

Αθήναι, 2004

**Κωνσταντίνος ΓΕ.
ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ**

Καθηγητής Παντείου
Πανεπ. Κοιν. και Πολ. Επιστημ.,
Πανεπιστημίου Αθηνών (Επισκ.),
Ex Ch.L.U.L. Bruxelles, Ex Int.
I.I.A.P., Paris

**ΘΕΣΜΙΚΟ
ΠΛΑΙΣΙΟ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ**

Τόμος Γ'
Νέα έκδοση

Αθήναι, 2005

Κωνσταντίνος ΓΕ.
ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ
Καθηγητής Τμήμ. Αστ. Περ. Ανάπτ.
Παντείου Πανεπ. Κ.Π.Ε.
Δρ Ιωάννης ΒΛΑΣΣΗΣ
Δρ Βασιλική Δ. ΔΕΛΗΘΕΟΥ

ΤΟ ΔΙΚΑΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

Τόμ. Α'
Β' έκδοση

Αθήναι, 2000

LE DROIT DE L'UNION
EUROPEENNE

Vol. A'
Préface

Par Professeur Const. GE.
ATHANASSOPOULOS
ATHENES, 2000

Κωνσταντίνος ΓΕ.
ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ
Καθηγητής Παντείου
Πανεπ. Κοιν. και Πολ. Επιστημ.,
Πανεπιστημίου Αθηνών (Επισκ.),
Ex Ch.L.U.L. Bruxelles, Ex Int.
I.I.A.P., Paris

ΤΟ ΔΙΚΑΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

Τόμος Β'
Η Συνθήκη για την θέσπιση
του Συντάγματος της Ευρώπης

Ρώμη, 29 Οκτωβρίου 2004

Αθήναι, 2004

Κωνσταντίνος ΓΕ.
ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ
Καθηγητής Παντείου
Πανεπ. Κοιν. και Πολ. Επιστημ.,
Πανεπιστημίου Αθηνών (Επισκ.),
Ex Ch.L.U.L. Bruxelles, Ex Int.
I.I.A.P., Paris

Δρ Βασ. ΔΕΛΗΘΕΟΥ
Εντετ. Διδασκ. Μεταπ. Προγρ.
Χαροκοπείου Πανεπιστημίου

ΟΙ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΙΔΙΩΤΙΚΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΣΕ ΧΩΡΕΣ ΤΩΝ ΒΑΛΚΑΝΙΩΝ ΑΛΒΑΝΙΑ, ΒΟΣΝΙΑ - ΕΡΖΕΓΟΒΙΝΗ, ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ, ΚΡΟΑΤΙΑ, Π.Γ.Δ.Μ., ΣΕΡΒΙΑ- ΜΑΥΡΟΒΟΥΝΙΟ, ΡΟΥΜΑΝΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗΣ ΤΩΝ ΒΑΛΚΑΝΙΩΝ

Αθήναι, Μάρτιος 2005

**Κωνσταντίνος ΓΕ.
ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ**

Καθηγητής Παντείου
Πανεπ. Κοιν. και Πολ. Επιστημ.,
Πανεπιστημίου Αθηνών (Επισχ.),
Ex Ch.L.U.L. Bruxelles, Ex Int.
I.I.A.P., Paris

**ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ
ΔΙΟΙΚΗΣΗ
ΚΑΙ
ΤΟΠΙΚΗ
ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ**

Βέλγιο, Γαλλία,
Ελλάδα, Ιταλία
Η Επιτροπή των
Περιφερειών

Τόμος Α΄
Ζ΄ έκδοση

Αθήναι, 2004

**Κωνσταντίνος ΓΕ.
ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ**

Καθηγητής Παντείου
Πανεπ. Κοιν. και Πολ. Επιστημ.,
Πανεπιστημίου Αθηνών (Επισχ.),
Ex Ch.L.U.L. Bruxelles, Ex Int.
I.I.A.P., Paris

**ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ
ΔΙΟΙΚΗΣΗ
ΚΑΙ
ΤΟΠΙΚΗ
ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ**

Τόμος Β΄
Αυστρία, Βέλγιο,
Δανία, Ελλάδα,
Ηνωμένο Βασίλειο,
Ιταλία

Νέα έκδοση

Αθήναι, 2004

**Κωνσταντίνος ΓΕ.
ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ**

Καθηγητής Παντείου
Πανεπ. Κοιν. και Πολ. Επιστημ.,
Πανεπιστημίου Αθηνών (Επισχ.),
Ex Ch.L.U.L. Bruxelles, Ex Int.
I.I.A.P., Paris

**ΤΑ
ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΙΚΑ
ΚΙΝΗΤΡΑ
ΣΤΟ ΘΕΣΜΙΚΟ
ΠΛΑΙΣΙΟ
ΤΗΣ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ**

Αθήναι, 1993

**ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ
ΑΠΟΚΕΝΤΡΩΣΗΣ
ΤΟΠΙΚΗΣ
ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ
ΚΑΙ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ**

*

**REVUE DE
DECENTRALISATION
D' ADMINISTRATION
LOCALE ET DE
DEVELOPPEMENT
REGIONAL**

*

**REVIEW OF
DECENTRALIZATION
LOCAL
GOVERNMENT
AND REGIONAL
DEVELOPMENT**

Αθήναι

Τεύχη ετών

1995, 1996, 1997, 1998,
1999, 2000, 2001, 2002,
2003, 2004, 2005

**Κωνσταντίνος ΓΕ.
ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ**
Καθηγητής Παντείου
Πανεπ. Κοιν. και Πολ. Επιστημ.,
Πανεπιστημίου Αθηνών (Επισκ.),
Ex Ch.L.U.L. Bruxelles, Ex Int.
I.I.A.P., Paris

**Μέσα Μαζικής
Επικοινωνίας
και Ανάπτυξη
επί μέρους
περιοχών**

Αθήναι, 1978

Επανέκδοση
Αθήναι, 2000

**Κωνσταντίνος ΓΕ.
ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ**
Καθηγητής Παντείου
Πανεπ. Κοιν. και Πολ. Επιστημ.,
Πανεπιστημίου Αθηνών (Επισκ.),
Ex Ch.L.U.L. Bruxelles, Ex Int.
I.I.A.P., Paris

**Η
ΔΗΜΟΣΙΟΤΗΤΑ**

**ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ
ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ
ΑΝΘΡΩΠΙΝΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ
ΔΙΑΦΗΜΙΣΗ
ΚΟΙΝΗ ΓΝΩΜΗ
ΠΡΟΠΑΓΑΝΔΑ
ΜΕΣΑ ΜΑΖΙΚΗΣ
ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ
ΤΟ ΠΡΟΪΟΝ ΤΩΝ ΜΕΣΩΝ
ΜΑΖΙΚΗΣ
ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ
ΝΟΜΙΚΕΣ ΡΥΘΜΙΣΕΙΣ
ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΠΡΟΒΟΛΗ**

Ενδεκάτη έκδοση

Αθήναι, Νοέμβριος 2004

Constantin GE.
ATHANASSOPOULOS
Professeur Section Econ.
et Développement
Régional de l' Université
des Sciences Sociales et
Politiques PANTEION
d' Athènes

LA NOTION
«INVESTISSEMENT
PRODUCTIF
PRIVE» DANS
LE CADRE
INSTITUTIONNEL
DE LA
LEGISLATION
GRECQUE
POUR LE
DEVELOPPEMENT

Bruxelles, 1994

Κωνσταντίνος ΓΕ.
ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ
Καθηγητής Τμ. Οικ. και
Περιφ. Ανάπτ.
Π.Π.Κ.Π.Ε.

**Ειδικά θέματα
Διοίκησης
Προσωπικού
και
Επικοινωνίας**

Πανεπιστημιακές
Παραδόσεις
Τόμος Α'

Επιμελεία
Δρος Β. Δ.
ΔΕΛΗΘΕΟΥ

Αθήναι, 1999

**ΚΕΝΤΡΟ
ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗΣ
ΜΕΛΕΤΩΝ
ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ**

**ΔΗΜΟΣΙΟΤΗΤΑ ΚΑΙ
ΕΥΑΙΣΘΗΤΟΠΟΙΗΣΗ
ΣΤΑ ΣΥΓΧΡΟΝΑ
ΜΕΣΑ ΜΑΖΙΚΗΣ
ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ
ΓΙΑ ΘΕΜΑΤΑ
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ
ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ**

*Η περίπτωση
της Περιφέρειας
Αττικής*

Επιστημονικός
Υπεύθυνος
Καθηγητής
Κωνστ. ΓΕ.
ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ

Αθήναι, 1994

ΕΥΘΥΝΗ ΕΠΙΚΟΥΡΙΚΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Της κ. **Μαρίας Χριστοδ. ΚΑΡΑΣΑΡΛΙΔΟΥ - ΟΝΟΥΦΡΙΑΔΗ**

Δικηγόρου Αθηνών

I. Εισαγωγή

Α.Ν. 489/1976 Περί υποχρεωτικής ασφαλίσεως της εξ ατυχημάτων αυτοκινήτων αστικής ευθύνης Νομοθετική Ρύθμιση - Τροποποιήσεις - Προσαρμογή της Ελληνικής Νομοθεσίας προς τις Οδηγίες της Ε.Ο.Κ..

1. Η προστασία και η διασφάλιση των ζημωθέντων τρίτων από την ραγδαία αύξηση των τροχαίων ατυχημάτων (θανατηφόρων, μη θανατηφόρων με αναπήρους, υλικών ζημιών), αλλά και η ασφάλεια των κυκλοφορούντων οχημάτων και πεζών, επέβαλαν επιτακτικά την νομοθετική ρύθμιση της υποχρεωτικής ασφαλίσεως αστικής ευθύνης από ατυχήματα που προκαλούνται από αυτοκίνητα.

Ειδικότερα, κατά τον χρόνο των 35 ετών που διέδραμε από το έτος 1965 έως το 2000, τα θύματα των τροχαίων ατυχημάτων στην Ελλάδα ανήλθαν σε 75.000 νεκρούς και πλέον και σε περισσότερους από 1.200.000 τραυματίες. Κατά την δεκαετία 1990 έως και 1999 το ποσοστό μείωσης των θυμάτων από τα τροχαία ατυχήματα στην Ευρώπη διακυμάνθηκε από πλην 14% έως πλην 45%. Δυστυχώς, στην Ελλάδα, το αντίστοιχο ποσοστό αυξήθηκε μέχρι και συν 65%. Ο αριθμός των θυμάτων από τροχαία ατυχήματα στην χώρα μας κάθε χρόνο ανέρχεται σε 3.500 νεκρούς, 10.000 τετραπληγικούς, 45.000 τραυματίες, και 2.500 μικρά παιδιά με μόνιμες αναπηρίες. Απροσμέτρητος ο πόνος και η δυστυχία των θυμάτων από την απώλεια των προσφιλών τους προσώπων, και των τραυματισμένων, αναπήρων και παραμορφωμένων ανθρώπων, κυρίως μικρών παιδιών. Τεράστιες οι επιπτώσεις στο δημογραφικό μας πρόβλημα.

1.1. Στην Ελλάδα, σε αντίθεση με πολλά Ευρωπαϊκά Κράτη, εισήχθη με καθυστέρηση η υποχρεωτική ασφάλιση αστικής ευθύνης από αυτοκινητικά ατυχήματα. Η νομοθετική ρύθμιση έγινε με τον Ν.489/1976, ο οποίος άρχισε να ισχύει από 1/1/1978, κατ' εφαρμογή του ενιαίου νόμου της Ευρωπαϊκής Σύμβασης του Στρασβούργου της 20/4/1959 «Περί υποχρεωτικής ασφαλίσεως έναντι αστικής ευθύνης από αυτοκίνητα οχήματα», που κυρώθηκε από την Ελλάδα με τον Ν.4147/1961¹.

---

1. Βλ. Αθ. Κρηλικού: *ΑΠΟΖΗΜΙΩΣΗ ΑΠΟ ΤΡΟΧΑΙΑ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΑ ΑΤΥΧΗΜΑΤΑ*. Έκδ. 1998, σελ. 536, παρ. 1523, με παραπομπές σε Χαϊζηνικόλαου - Αγγελίδου.

1.2. Ο Ν.489/1976 ρυθμίζει τις σχέσεις ασφαλιστή της αστικής ευθύνης και του ζημιοθέντος τρίτου. Η ασφάλιση της αστικής ευθύνης από αυτοκινητικά ατυχήματα ως μορφή ιδιωτικής ασφάλισης συντελείται με την σύναψη της ασφαλιστικής σύμβασης. Είναι ένας κοινωνικός θεσμός που εξασφαλίζει τις νόμιμες αξιώσεις αποζημίωσης των ζημιοθέντων τρίτων από τροχαία ατυχήματα, ο οποίος κατοχυρώνεται με ευθεία αξίωση κατά του ασφαλιστή. Εξασφαλίζονται και οι ασφαλισμένοι, αφού η ευθύνη αποζημίωσης μετατίθεται μέχρι του ανώτατου ορίου της ασφαλιστικής καλύψεως στην φερέγγυα ασφαλιστική επιχείρηση (Ασφαλιστή), η οποία επιτελεί συγχρόνως και ένα κοινωνικό έργο σε εντονότερο βαθμό από όσο άλλες ιδιωτικές επιχειρήσεις. Με τον ασφαλιστή ευθύνονται αλληλέγγυα και εις ολόκληρον οι υπόχρεοι από τον νόμο (Ν.Γπν/1911, Αστικός Κώδικας άρθρα 914, 922, 926, 927), ιδιοκτήτης, κάτοχος, οδηγός, προστήσας².

1.3. Πριν από την έναρξη ισχύος του Ν.489/1976 η ασφάλιση αστικής ευθύνης από ατυχήματα αυτοκινήτων ήταν προαιρετική. Τα σχετικά θέματα που προέκυπταν ρυθμιζόνταν από α) την διάταξη του άρθρου 11 παρ. 3 του Ν.ΓπΝ/1911, β) τις διατάξεις του άρθρου 111 παρ. 4 του Ν.Δ. 4323/1962 του παλαιού ΚΟΚ, γ) τις σχετικές διατάξεις του Εμπορικού Κώδικα (άρθρα 189-225), δ) συμπληρωματικά τις διατάξεις του Αστικού Κώδικα (άρθρα 297, 300, 480 επ., 914 επ.). Ο ζημειωθείς τρίτος δεν είχε τη δυνατότητα ασκήσεως ίδιας αξίωσης (ευθείας) αποζημιώσεως κατά του ασφαλιστή, αλλά μόνο πλαγιαστικά μπορούσε να στραφεί εναντίον του, υπό τις προϋποθέσεις του νόμου (άρθρο 72 ΚΠολΔ).

II. ΕΠΙΚΟΥΡΙΚΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

A. ΣΥΣΤΑΣΗ - ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ - ΣΚΟΠΟΣ

1. Με το άρθρο 16 Ν.489/1976 (ήδη 16 του Π.Δ. 237/1986 που τον κωδικοποίησε), συστάθηκε, ως υπεύθυνος φορέας ασφάλισης, το Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου ΕΠΙΚΟΥΡΙΚΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ, ο θεσμός του οποίου ρυθμίζεται από τα άρθρα 16 έως 25 του Ν.489/1976, και σκοπός του σύμφωνα με το άρθρο 17 είναι να καλύπτει τις ζημίες που προκαλούνται σε πρόσωπα ή πράγματα από αυτοκίνητα στις προβλεπόμενες στην διάταξη του άρθρου 19. παρ. 1 περιπτώσεις. Η λειτουργία του άρχισε από 16/12/1978 δυνάμει της Κ4/1379/11/2/1978 Υπουργικής Απόφασης (ΦΕΚ 179 τ.ΑΕ και ΕΠΕ).

2. Σύμφωνα με το άρθρο 1 περ. δ' του Ν.489/1976 το Επικουρικό Κεφάλαιο είναι «ασφαλιστής». Κατά μία άποψη είναι ασφαλιστής υπό την ευρεία έννοια του νόμου, εφ' όσον δεν υπάρχει αντισυμβαλλόμενος και δεν καταβάλλονται ασφάλιστρα³. Κατ' άλλη άποψη είναι ο Υπερασφαλιστής, τα κεφάλαια του οποίου υποχρεωτικά συγκροτούνται από εισφορές των ασφαλιστικών επιχειρήσεων που ασκούν στην Ελλάδα την ασφάλιση αστικής ευθύνης από ατυχήματα⁴. Για την εκπλήρωση του σκοπού του Επικουρικού Κε-

2. *Ι. Ρόκα: ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΗ, 8η έκδοση. Εκδόσεις Αν. Σάκκουλα 2003, σελ. 1, παρ. 2, σελ. 3 παρ. 2. Βλ. Ον. Ονουφριάδη: ΤΟ ΤΡΟΧΑΙΟ ΑΤΥΧΗΜΑ: Έκδοση 1999, σελ. 571 παρ. 1386 επ. με παραπομπές σε Ι. Ρόκα: Η υποχρεωτική ασφάλιση εις τον Ιδιωτικόν Ασφαλιστικόν Δίκαιον και ο Ν.489/1976. ΕΕΔ ΚΘ' 177. Ευτυχία Κουνουγέρη - Μανωλεδάκη: Η αδικοπρακτική ευθύνη εξ αυτοκινητικού ατυχήματος εν όψει των συγχρόνων τάσεων του Ιδιωτικού Διεθνούς Δικαίου, σελ. 190. Βλ. Αθ. Κρητικού: ΑΠΟΖΗΜΙΩΣΗ ΑΠΟ ΤΡΟΧΑΙΑ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΑ ΑΤΥΧΗΜΑΤΑ. Έκδ. 1998, σελ. 537, παρ. 1525, με παραπομπές σε ζένη βιβλιογραφία.*

3. *Βλ. Αθ. Κρητικού, έκδοση 1998, σελ. 743, παρ. 2197 με παραπομπή σε σύμφωνη γνώμη Ι. Ρόκα, Μελέτες κ.λπ. σ.187.*

4. *Βλ. Ον. Ονουφριάδη: ΤΟ ΤΡΟΧΑΙΟ ΑΤΥΧΗΜΑ. Έκδοση 1999, σελ. 751, παρ. 1562 επ.*

φαλαίου η εισφορά που επιβάλλεται υπέρ αυτού, καθορίζεται με απόφαση του Υπουργού Εμπορίου που δεν μπορεί να υπερβαίνει το 5% επί των καθαρών ασφαλιστρών του κλάδου αστικής ευθύνης. Η εισφορά αυτή βαρύνει κατά 70% τις ασφαλιστικές εταιρίες και κατά 30% τους ασφαλισμένους (άρθρο 20 παρ. 1 περ. Ν.489/1976, όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 16 Ν.2367/1995 και με την παρ. 3 του Π.Δ. 252/1996). Οι εισφορές αποδίδονται στο επικουρικό κεφάλαιο μέσα σε 15 ημέρες από την λήξη κάθε ημερολογιακού διμήνου, ανεξάρτητα αν εισπράχθηκαν ή όχι. Σε περίπτωση εκπρόθεσμης καταβολής η εισφορά προσαυξάνεται κατά το ισχύον επιτόκιο υπερημερίας (άρθρο 20 παρ. 1β). Για την είσπραξη των εισφορών το επικουρικό κεφάλαιο έχει δικαίωμα αγωγής κατά των μελών του (άρθρο 20 παρ. 3, όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 18 παρ. 2 του Ν.2170/1993).

3. Μέλη του Επικουρικού Κεφαλαίου σύμφωνα με το άρθρο 18 του Ν.489/1976 γίνονται υποχρεωτικά και αυτοδικαίως οι ασφαλιστικές επιχειρήσεις που ασκούν την ασφάλιση αστικής ευθύνης από ατυχήματα αυτοκινήτων, οι αλληλασφαλιστικοί συνεταιρισμοί που καλύπτουν τον αυτό κίνδυνο, καθώς και τα ΝΠΔΔ ή οι οργανισμοί κοινής ωφέλειας, εφ' όσον τα αυτοκίνητα τους εξαιρεθούν της υποχρεωτικής ασφαλίσεως σύμφωνα με την παρ. 3 του άρθρου 3 του νόμου αυτού (άρθρο 34 παρ. 2 Π.Δ. 252/1996).

Συμπεριλαμβάνονται υποχρεωτικά και οι ασφαλιστικές επιχειρήσεις που ασκούν στην Ελλάδα την ασφάλιση με καθεστώς ελεύθερης παροχής υπηρεσιών, όπως οι εγκατεστημένες (με υποκατάστημα ή πρακτορείο) κοινοτικές, καθώς και οι ασφαλιστικές τρίτων χωρών, αλλά και οι κοινοτικές, που λειτουργούν με το σύστημα της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών (βλ. άρθρο 18 Ν.489/1976 όπως τροποποιήθηκε με το Π.Δ. 252/1996 με το οποίο εναρμονίστηκε το Ελληνικό Δίκαιο, μεταξύ των άλλων, και με την Οδηγία 90/168, άρθρο 4). Η Οδηγία 90/168 (άρθρο 4) προσβλέπει στην τελευταία αυτή περίπτωση, η βάση υπολογισμού των υποχρεώσεων προς το Επικουρικό Κεφάλαιο να γίνεται με ίσους όρους με αυτούς των εγκατεστημένων ασφαλιστικών επιχειρήσεων⁵.

Β. ΕΥΘΕΙΑ ΑΞΙΩΣΗ ΤΡΙΤΟΥ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΕΠΙΚΟΥΡΙΚΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ ΠΛΗΡΟΤΗΤΑ ΑΓΩΓΗΣ

Οι ζημωθείς τρίτος έχει ευθεία αξίωση κατά του επικουρικού κεφαλαίου, και όχι κατά των μελών των (άρθρο 19.3 του Ν.489/1976). Η αποζημίωση δεν μπορεί να υπερβεί τα κατώτατα όρια ασφαλιστικών ποσών που ισχύουν κατά τον χρόνο του ατυχήματος (άρθρο 19 παρ. 2 εδ. α', 6 παρ. 5 Ν.489/1976). Η αγωγή αποζημιώσεως κατά του Επικουρικού Κεφαλαίου, όπως και κάθε αγωγή, πρέπει να έχει την απαιτούμενη από το νόμο πληρότητα και επαρκή περιεχόμενο (άρθρο 216 ΚΠολΔ). Ειδικότερα, πρέπει να αναφέρεται ο νόμμος λόγος ευθύνης του, δηλαδή μία από τις αναφερόμενες στο νόμο περιπτώσεις (άρθρο 19 παρ. 1 α'-δ'). Μεταξύ των άλλων πρέπει να μνημονεύεται και η ευθύνη του προσώπου που προκάλεσε το ατύχημα, δηλαδή αν αυτή στηρίζεται στο Ν.Γπν/1911 ή στις διατάξεις περί αδικοπραξίας του ΑΚ(914, 922). Διαφορετικά η αγωγή απορρίπτεται ως αόριστη⁶. Η εναγωγή όλων των αλληλεγγύως και εις ολόκληρον υπευθύνων, οι οποίοι

5. Βλ. Ι. Ρόκα: *Ιδιωτική Ασφάλιση, 8η έκδοση ριζικά αναθεωρημένη. Εκδόσεις Αν. Ν. Σάκκουλα 2003, σελ. 206, παρ. 168, υποσημ. 23.*

6. Βλ. ΜονΠρωτΑδ 5169/2002 (αδημ.) με παραπομπή σε ΕφΑδ 1471/1988 ΕλλΔνη 1989, 139, ΕφΑδ 972/1994, ΕφΑδ 3446/2000, Αδ. Κρητικό, αρ. 2325, σελ. 780.

Δρ Βασιλική Δ. ΔΕΛΗΘΕΟΥ

**Το νομικό καθεστώς προστασίας
ξένων κεφαλαίων και επενδύσεων
αναπτυξιακού χαρακτήρα
στην Ελλάδα**

Αθήναι, 1996

συνδέονται μεταξύ τους με το δεσμό της απλής ομοδικίας (άρθρο 74 ΚΠολΔ), είναι προαιρετική και όχι υποχρεωτική.

Γ. ΕΥΘΥΝΗ ΕΠΙΚΟΥΡΙΚΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Η νομική φύση της ευθύνης του επικουρικού κεφαλαίου είναι ιδιόρρυθμη. Πρόκειται για ευθύνη που γεννιέται από το νόμο και όχι από σύμβαση, και είναι επικουρική σε σχέση με την πρωταρχική ευθύνη του ασφαλιστή⁷. Αν και δεν υπέχει κατά κυριολεξία επικουρική ευθύνη, με την έννοια του ότι ευθύνεται μόνο αν δεν υπάρχει άλλη πηγή αποκατάστασης της ζημίας, εν τούτοις η ευθύνη του, ως ευθύνη εκ του νόμου «ποιοτικά» υπολείπεται της συμβατικής ευθύνης και από αδικοπραξία, και έχει επικουρικό χαρακτήρα⁸. Από την διάταξη του άρθρου 19 παρ. 4 του Ν.489/1976, και ειδικότερα της παρ. 5, προκύπτει ο επικουρικός χαρακτήρας της ευθύνης του, σύμφωνα με την οποία, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, του αναγνωρίζεται το δικαίωμα της υποκαταστάσεως στα δικαιώματα του ζημιωθέντος τρίτου κατά του υπόχρεου σε αποζημίωση ή του ασφαλιστή του⁹. Εξαιρείται η περίπτωση που πτωχεύει η ασφαλιστική επιχείρηση, ή ανακαλείται η άδεια λειτουργίας της, ή απέβη άκαρπη η σε βάρος της εκτέλεση, κατά την οποία δεν υποκαθίσταται στα δικαιώματα του ζημιωθέντος τρίτου, αλλά στο προνόμιο του ασφαλισμένου πάνω στην ασφαλιστική τοποθέτηση που προβλέπεται από το άρθρο 10 του Ν.Δ. 400/1970 και προηγείται από κάθε άλλο γενικό ή ειδικό προνόμιο (άρθρο 19 παρ. 4)¹⁰.

Συνεχίζεται...

7. Βλ. Ρ. Χατζηνικολάου - Αγγελίδου: *όπ.π.*, σελ. 200 Αθ. Κρηπικού, *έκδοση 1998*, σελ. 777, παρ. 2321 με παραπομπές σε Ι. Ρόκα: *Μελέτες σ. 188*. Φλούδα: *όπ. παρ. σ. 251*, Χατζηνικολάου - Αγγελίδου: *όπ. παρ. σ. 202*.

8. Βλ. Ι. Ρόκα: *Ιδιωτική Ασφάλιση 8η έκδοση, Εκδόσεις Αν. Ν. Σάκκουλα 2003*, παρ. 168, σελ. 207.

9. Αθ. Κρηπικού: *έκδοση 1998*, σελ. 779, παρ. 2322 με παραπομπές σε σύμφωνη γνώμη Ι. Ρόκα: *Μελέτες σ. 191*, βλ.

10. Βλ. ΕφΑθ 10548/1987 ΕΣυγκΔ 1989, σελ. 23. Ρ. Χατζηνικολάου - Αγγελίδου: *όπ. π.*, σελ. 200.

Η ανάπτυξη του Ν. Τρικάλων θέμα ειδικής Μελέτης

Μία ιδιαίτερου ενδιαφέροντος προ-Μελέτη για την ανάπτυξη του Ν. Τρικάλων εξε-
πόνησαν Επιστήμονες / Φοιτητές του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών του
Τμήματος Οικονομικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης του Παντείου Πανεπιστημίου
Κοινων. και Πολιτ. Επιστημών των Αθηνών.

Οι νέοι Επιστήμονες αξιοποίησαν όλα τα διαθέσιμα στοιχεία και σε συνεργασία με τις
Τοπικές Υπηρεσίες υπό την εποπτεία του Καθηγητού Κωνστ. ΓΕ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΥ «συνέθεσαν» το αναπτυξιακό πορτραίτο του Νομού.

Η ΕΠ.Α.Τ.Α.Π.Α. θα δημοσιεύσει σε προσεχή Τεύχη αποσπάσματα της προ-Μελέ-
της, λόγω του πρωτοτύπου ενδιαφέροντος που παρουσιάζει.

Μεταξύ των ερευνηθέντων θεμάτων περιλαμβάνονται και τα ακόλουθα:

- ΠΕΡΙ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ, ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ: Εισηγητής: Κωνστ. ΓΕ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου Κοιν. και Πολιτ. Επιστημών, Πανεπιστημίου Αθηνών (Επισ.), Ex Ch.L.U.L.B., Bruxelles, Ex Int. I.I.A.P., Paris.

- Η ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ: Ο Ν. ΤΡΙΚΑΛΩΝ. Εισηγήτριες: Σταυρούλα ΣΚΙΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, Μετ. Πρ. Σπ. Τ.Ο.Π.Α., Μαρία ΤΣΕΡΙΠΕ, Μετ. Πρ. Σπ. Τ.Ο.Π.Α.

- Ο ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΤΡΙΚΑΛΩΝ. Εισηγητές: Γεωργία ΝΑΣΤΟΥ, Μετ. Πρ. Σπ. Τ.Ο.Π.Α., Π.Π.Κ.Π.Ε., Βασίλης ΣΙΟΚΟΡΕΛΗΣ, Μετ. Πρ. Σπ. Τ.Ο.Π.Α., Π.Π.Κ.Π.Ε.

- Ο ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ ΤΟΥ Ν. ΤΡΙΚΑΛΩΝ. Εισηγήτριες: Αντωνία ΚΑΜΠΑΣΗ, Μετ. Πρ. Σπ. Τ.Ο.Π.Α., Π.Π.Κ.Π.Ε., Αμαλία ΝΤΑΜΠΟΥ, Μετ. Πρ. Σπ. Τ.Ο.Π.Α., Π.Π.Κ.Π.Ε.

- Ο ΤΡΙΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΤΡΙΚΑΛΩΝ. Εισηγητές: Λουκίας ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ, Μετ. Πρ. Σπ. Τ.Ο.Π.Α., Π.Π.Κ.Π.Ε., Ιωάννα ΠΑΡΧΑΡΙΔΟΥ, Μετ. Πρ. Σπ. Τ.Ο.Π.Α., Π.Π.Κ.Π.Ε.

- ΔΑΝΕΙΟΔΟΤΗΣΗ ΤΩΝ ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ. Εισηγητής: Φ. ΚΟΥΤΣΙΑΝΑΣ

- ΕΥΡΩΠΑΪΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΟΤΙΚΕΣ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΕΣ: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ Ν. ΤΡΙΚΑΛΩΝ. Εισηγητές: Χριστίνα ΑΡΓΥΡΟΥ, Μεταπτ. Πρόγ., Τ.Ο.Π.Α., Π.Π.Κ.Π.Ε., Αθηνά ΓΙΑΝΝΟΥΣΑ, Μεταπτ. Πρόγρ. Σπ. Τ.Ο.Π.Α., Π.Π.Κ.Π.Ε.

- ΒΙΟΛΟΓΙΚΗ ΓΕΩΡΓΙΑ: Η περίπτωση του Ν. Τρικάλων. Εισηγήτρια: Α. ΕΥΘΥΜΙΑΔΟΥ, Υποψ. Διδάκτωρ.

- ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ Ν. ΤΡΙΚΑΛΩΝ. Εισηγήτριες: Μαρία ΠΛΙΑΤΣΙΚΑ, Μετ. Πρόγρ. Σπ. Τ.Ο.Π.Α., Π.Π.Κ.Π.Ε., Αναστασία ΔΕΛΛΗΜΟΥ, Μετ. Πρόγρ. Σπ. Τ.Ο.Π.Α., Π.Π.Κ.Π.Ε.

- ΟΙ ΔΗΜΟΤΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΤΟΥ Ν. ΤΡΙΚΑΛΩΝ. Εισηγήτριες: Μάρθα ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, Μετ. Πρ. Σπ. Τ.Ο.Π.Α., Π.Π.Κ.Π.Ε., Ευαγγελία ΠΑΠΠΑ, Μετ. Πρ. Σπ. Τ.Ο.Π.Α., Π.Π.Κ.Π.Ε.

- ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗ ΤΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ ΣΤΗ ΘΕΣΣΑΛΙΑ. Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ Ν. ΤΡΙΚΑΛΩΝ. Εισηγήτριες: Κ. ΒΟΥΡΛΙΩΤΟΥ, Μετ. Πρόγρ. Σπ. Τ.Ο.Π.Α., Π.Π.Κ.Π.Ε., Σ. ΓΕΩΡΓΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, Μετ. Πρόγρ. Σπ. Τ.Ο.Π.Α., Π.Π.Κ.Π.Ε.

Τιμητικές διακρίσεις και βραβεία ύψους 30.000 ευρώ απένειμε το Κέντρο Προώθησης Ηθικών και Ανθρωπιστικών Αξιών «Δημήτριος Ν. ΚΑΡΛΟΣ»

Τιμητικές διακρίσεις και βραβεία ύψους 30.000 ΕΥΡΩ απένειμε σε Νέους Επιστήμονες και Φοιτητές το Κέντρο Προώθησης Ηθικών και Ανθρωπιστικών Αξιών «Δημ. Ν. ΚΑΡΛΟΣ».

Τα βραβεία επεδόθησαν στα Γραφεία του Κέντρου στην Αθήνα.

Σημειώνεται, ότι με ευγενική χορηγία της ΔΕΗ, εδόθησαν εφέτος οικονομικές ενισχύσεις ύψους 10.000 ΕΥΡΩ σε Φοιτητές, τέκνα Υπαλλήλων και Συνταξιούχων της Εταιρείας.

Σε σχετική δήλωσή του ο Πρόεδρος του Επιστημονικού Συμβουλίου του Κέντρου Καθηγητής Κωνστ. ΓΕ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ εξήρε τα ευγενή κίνητρα σύστασης του Κέντρου υπό των Γονέων του προώρως θανόντος Δημητρίου ΚΑΡΛΟΥ, Φοιτητού, κυρίας Έφης ΚΑΡΛΟΥ-ΜΠΡΙΣΤΟΓΙΑΝΝΗ και κ. Νικολάου ΚΑΡΛΟΥ, ανέφερε στοιχεία για το μέχρι τούδε επιτελεσθέν έργο του Κέντρου και προκήρυξε τα νέα βραβεία ύψους 25.000 ΕΥΡΩ για την περίοδο 14/5/2005-14/5/2006.

Σκοποί του Κέντρου είναι, μεταξύ άλλων και οι εξής:

Η προώθηση των ηθικών και πολιτιστικών αξιών εν γένει μεταξύ των Νέων, μέσω υποτροφιών, συγγραφής μελετών κ.ά..

Η έκδοση εντύπων, εφημερίδων, περιοδικών, η παραγωγή ραδιοφωνικού και τηλεοπτικού υλικού, η ανάπτυξη προγραμμάτων πληροφόρησης και ενημέρωσης και η έκδοση επιστημονικών μελετών προς διάχυση των ηθικών και ανθρωπιστικών αξιών.

Η επιμόρφωση της Ελληνικής Νεολαίας μέσω ειδικών προγραμμάτων, σεμιναρίων, συνεδρίων, διαλέξεων, εκθέσεων, εκδόσεων και διεθνών εκδηλώσεων, η αξιοποίηση του ανθρωπίνου δυναμικού και η αναβάθμιση της επαγγελματικής κατάρτισης των νέων σύμφωνα με τα ιδεώδη του ελληνοισμού και του χριστιανισμού κ.ά..

Ο Δημήτριος Ν. ΚΑΡΛΟΣ γεννήθηκε την 11η Απριλίου 1982 μ.Χ. στην Αθήνα και απεβίωσε την 14η Μαΐου 2001 μ.Χ. στην Θεσσαλονίκη.

Ήταν το μόνο τέκνο της Έφης ΜΠΡΙΣΤΟΓΙΑΝΝΗ και του Νικολάου ΚΑΡΛΟΥ.

Απεφοίτησε από το Κολλέγιο Αθηνών. Κατά την διάρκεια της φοίτησής του σ' αυτό επέδειξε λαμπρό ήθος, ζήλο, εργατικότητα, ιδιάζουσα επιμέλεια και διάθεση για ανάληψη ευθυνών.

Πολύ ενωρίς άρχισε να τον απασχολεί το θέμα του επαγγελματικού προσανατολισμού του.

Έτσι, από το έτος 1998 μ.Χ. με πρωτοβουλία του προέβη σε σειρά διερευνητικών επαφών με Καθηγητές Πανεπιστημίου, για το ενδεχόμενο να εγγραφεί σε Ιατρική Σχολή Πανεπιστημίου της Αλλοδαπής, ευθύς μετά την αποφοίτησή του από το Κολλέγιο.

Τον Ιούνιο του έτους 2000 μ.Χ. έγινε δεκτός σε Ιατρική Σχολή Πανεπιστημίου της Μεγάλης Βρετανίας.

Στο σημείο αυτό πρέπει να επισημανθεί η πολύ ενδιαφέρουσα εργασία, που επιμελήθηκε λίγο πριν αποφοιτήσει από το Κολλέγιο Αθηνών, με θέμα την «ΒΕΡΓΙΝΑ», λόγω της μεγάλης αγάπης του στην Β. Ελλάδα, στην περιοχή της Πτολεμαΐδας, στην Θεσσαλονίκη, στο χωριό Περόδικα.

Και μετά ήρθε το Πανεπιστήμιο, η άλλη μεγάλη του αγάπη, η Ιατρική, η ευτυχία, το δικό του σπίτι στη Θεσσαλονίκη, η Φυσιολογία, η Ανατομία.

Τον Απρίλιο και τον Μάιο του έτους 2001 μ.Χ. έλαβε ενεργώς μέρος σε Επιστημονική Συνάντηση Νέων Επιστημόνων και Ανωτάτων Στελεχών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που πραγματοποιήθηκε στις Βρυξέλλες επί θεμάτων Νεότητας, Απασχόλησης και Επιστημονικής Έρευνας.

Ο Δημήτριος Ν. ΚΑΡΛΟΣ διεκρίνεται για τις δημιουργικές ανησυχίες του, την βεβαιότητά του για τις ικανότητές του, τον πόθο του για γρήγορη κατάκτηση της γνώσης, την δίψα του για ζωή, το ήθος και την αγάπη του για τον Συνάνθρωπο.

Πολιτισμός και Τοπική Ανάπτυξη

Του Δρος **Νικ. Γ. ΒΑΓΙΟΝΗ**
Ερευν. ΚΕΠΕ

1. Εισαγωγή - Πολιτισμός και Οικονομία

Έχει γίνει φανερό, τουλάχιστον τελευταία, ότι οι χώρες, οι περιφέρειες και οι πόλεις δίνουν ολοένα και μεγαλύτερη σημασία στις πολιτιστικές τους δραστηριότητες. Αυτό που δεν είχε εκτιμηθεί δεόντως μέχρι πρόσφατα είναι η σημασία της **συμβολής** των πολιτιστικών δραστηριοτήτων στο **οικονομικό γίνεσθαι** και την ανάπτυξη σε τοπικό επίπεδο, πράγμα που επιχειρεί το άρθρο αυτό να φωτίσει περισσότερο.

Μετά τις θεωρίες βιομηχανικής ανάπτυξης και μαζικής παραγωγής, που ακολουθούσαν μέχρι τη δεκαετία του 1980, νεότερες αναπτυξιακές θεωρίες άρχισαν να γίνονται πιο δημοφιλείς. Αυτές σε μεγάλο βαθμό προσδιορίζουν το τοπικό στοιχείο και τον πολιτισμό του σαν έναν εν δυνάμει “πυρήνα” της νέας ανάπτυξης. Οι επενδύσεις, σύμφωνα μ’ αυτές, πρέπει να κατευθυνθούν σε ουσιαστική αστική ανάπτυξη, σε ανάδειξη του πολιτιστικού κεφαλαίου, σε υποδομές για επιχειρηματική και κοινωνική συνέργεια και σε αναβίωση του πολιτιστικού γίνεσθαι.

Ο πολιτισμός έχει αρχίσει να εκτιμάται από τους οικονομολόγους για τις νέες θέσεις εργασίας που δημιουργεί καθώς και για τα έσοδα που προκύπτουν από τις σχετικές εκδηλώσεις. Παράλληλα πρέπει να σημειωθεί ότι οι διεθνείς εμπορικές ροές κάνουν φανερό μια ολοένα αυξανόμενη στροφή και προτίμηση προς προϊόντα με ταυτότητα πολιτισμού και κουλτούρας.

Για παράδειγμα, προϊόντα πολιτισμού όπως τα βιβλία, οι δίσκοι και οι ταινίες, και πολύ περισσότερο σε ψηφιακή μορφή, συνεχώς αυξάνουν τους εμπορικούς τους όγκους σε αριθμούς και σε χρήμα. Όμως και άλλα προϊόντα, όπως η μόδα στο ντύσιμο, η αρχιτεκτονική, η διακόσμηση, οι κατασκευές και οι άλλες τέχνες παίρνουν όλο και περισσότερο περίοπτη θέση στις αναγνωρισμένες πηγές ανάπτυξης που βασιζονται στην τοπική κουλτούρα και πολιτιστική ταυτότητα.

Η πρόσφατη διεθνής επιστημονική βιβλιογραφία επιβεβαιώνει τα παραπάνω. Φαίνεται σχετικά, ότι οι πολιτιστικές δραστηριότητες στην Μ.Βρετανία της αποβιομηχάνισης και της αναδιάρθρωσης δημιούργησαν το 4.5% της απασχόλησης. (Pratt, 1997)¹. Το ίδιο μέγεθος στις ΗΠΑ εκτιμήθηκε στο χαμηλότερο 2.5% (Scott, 2000)². Μια άλλη μελέτη που

---

1. Pratt, A.C. (1997), *The Cultural Industries Production System: a case study of employment change in Britain, 1984-1991, Environment and Planning A*, 29, pp.1953-1974.

2. Scott, A.J. (2000), *The Cultural Economies of Cities: Essays on the Geography of Image-Producing Industries*, Sage Publications, London.

έγινε για την Ευρωπαϊκή Ένωση υπολόγισε αρχικά ότι το 2% των απασχολούμενων ήταν σε τομείς του πολιτισμού όμως το ποσοστό αυτό αναθεωρήθηκε σημαντικά προς τα πάνω όταν υπολογίστηκαν και οι εργαζόμενοι σ' αυτό που περιλαμβάνει ο όρος “ψηφιακός πολιτισμός” (Economix, 2002)³, οπότε το ποσοστό ανέβηκε στο εντυπωσιακό 7%. Επίσης οι μελέτες στο θέμα δείχνουν ότι υπάρχει σημαντικό φαινόμενο “μόχλευσης” (leverage) από την πολιτιστική κληρονομιά προς την δημιουργική οικονομία μιας περιοχής. Για παράδειγμα σε μελέτη που έγινε για τη Γαλλία (Greffé 2004)⁴ για τις περιοχές Angoulême και Limoges μετρήθηκε ότι η απασχόληση σε κλάδους που υπηρετούσαν την πολιτιστική κληρονομιά ήταν 0.4% του πληθυσμού, ενώ η απασχόληση που σχετιζόταν με τον μετασχηματισμό της πολιτιστικής κληρονομιάς σε εκμεταλλεύσιμους παραγωγικούς πόρους έφτανε το 3%..

2. Πολιτισμός και ανάπτυξη στο τοπικό επίπεδο

Σε εθνικό επίπεδο είναι αρκετά σύνηθες ν' αναγνωρίζεται η εθνική κουλτούρα με περισσότερο ή λιγότερο επιτυχημένα κλισέ. Ιδίως όταν αφήνουμε τους “ξένους” να δημιουργήσουν τέτοια, όπως λ.χ. το θλιβερό και περιοριστικό “Ακρόπολις, τζατζίκι, σουβλάκι, ρετσίνα.”! Με έμπνευση αλλά και επισταμένη μέριμνα μπορεί να κατοχυρωθεί ένα πολιτιστικό “σήμα κατατεθέν”, και ιδίως στο τοπικό επίπεδο, που μας ενδιαφέρει. Θα πηγάζει από ένα μίγμα πολιτισμού, μνημείων και εκδηλώσεων και θα δημιουργεί αυτόματα αναγνωρισιμότητα και σύνδεση του προϊόντος και του καταναλωτή με τον τόπο προέλευσης και τον πολιτισμό του.

Έχει αποδειχθεί ότι παράλληλα με τις εθνικές αναπτυξιακές τάσεις και στρατηγικές η **τοπική πολιτιστική ταυτότητα** επιδρά σημαντικά σ' αυτές τις τάσεις. Το τοπικό “σήμα κατατεθέν” μέσω της ειδικής αυτής αναγνωρισιμότητας που προσδίδει στο προϊόν επιτελεί διπλό ρόλο: Και τα προϊόντα πωλούνται / εξάγονται καλύτερα στο βαθμό που τα βοηθά η αναγνώριση των προϊόντων για την ποιότητά τους, και οι τουριστικές ροές προς στην περιοχή ενισχύονται με προεβντες τα προϊόντα αυτά. Αυτό μπορεί να ιδωθεί σαν μια νέα “εξαγωγική βάση” (export base). Φυσικά το “σήμα” και η “ονομασία προέλευσης” δεν είναι αφ'εαυτών μια εγγύηση για αειφόρο (διατηρήσιμη) τοπική ανάπτυξη, όμως είναι μια πολύ υπολογίσιμη υποδομή.

Απαιτείται, στη συνέχεια, μια **κανονική** και βάσει σχεδίου και προγράμματος **οργάνωση** των τοπικών πόρων και φορέων. Η σχετική βιβλιογραφία αποδεικνύει (Putnam 1995)⁵, (Fukuyama 2002)⁶, ότι οι συνεργασίες, το κοινωνικό κεφάλαιο η **ικανότητα των τοπικών λειτουργών** (local actors) να αναγνωρίζουν και να απομονώνουν τα ισχυρά και τα ασθενή σημεία των περιοχών τους, όπως και να σχεδιάζουν προγράμματα και να διαχειρίζονται πόρους είναι στοιχεία εν πολλοίς καθοριστικά του αποτελέσματος. Αυτό

3. *Economix (2002), The Place of Digital Culture in Europe, European Commission, DG Employment, Munich & Brussels.*

4. *Greffé X. (2004), “Heritage as a Lever for Economic Development”, The Journal of Cultural Heritage, (4).*

5. *Putnam, R., (1995), “Bowling alone: America's declining social capital”, Journal of Democracy, 6(1), pp.65-78.*

6. *Fukuyama, F., (2002), “Social Capital and Development: The Coming Agenda”, SAIS Review 12(1), 23-37, p.35*

φαίνεται από περιοχές που κατάφεραν ή δεν κατάφεραν να ξαναρχίσουν τη διαδικασία της ανάπτυξης μετά από έναν μετασχηματισμό (restructuring) αυτού του τύπου.

Επίσης, για τη νέα αυτή μορφή ανάπτυξης απαιτείται **όραμα** για την τοπική ανάπτυξη βασισμένη στη τοπική κουλτούρα, καθώς και την πλατεία **μέθεξη των κατοίκων** της περιοχής στο εγχείρημα και στις βασικές του δομές και επιδιώξεις, οι οποίες ειρήσθω ότι δεν περιορίζονται αποκλειστικά σε θέματα πολιτισμού και κληρονομιάς αλλά και ανάπτυξης.

3. Είδη δράσεων και επιδράσεις στην οικονομία

Η συμβολή των πολιτιστικών εκδηλώσεων στην τοπική ανάπτυξη είναι ένα ζήτημα που αφορά πολλές δράσεις, για παράδειγμα μέσα στις τοπικές κοινωνίες, στις επιχειρήσεις και στα μη κερδοσκοπικά ιδρύματα. Μπορεί να άπτεται επίσης των νέων τεχνολογιών και εναλλακτικών προσεγγίσεων στην παγκοσμιοποιημένη αγορά και καταμερισμό εργασίας.

Ειδικότερα και από διαφορετικές οπτικές γωνίες μπορούν να παρατηρηθούν τα παρακάτω:

Κατ αρχήν, εγγενής τοπική ανάπτυξη μπορεί να έγκειται στην **ελκτική δύναμη και την εμπορική δυναμική των πολιτιστικών δράσεων και εκδηλώσεων καθεαυτών**. Αναφέρονται για παράδειγμα η συντήρηση και αναστήλωση μνημείων, η διενέργεια φεστιβάλ και παραστάσεων και η διεξαγωγή εκθέσεων χειροτεχνίας ή παραδοσιακών ή και μοντέρνων τοπικών προϊόντων, με πολιτιστικό αλλά και εμπορικό σκοπό, που θα ενισχύσουν την πολιτιστική αλλά και εμπορική κίνηση της περιοχής.

Επίσης, μπορεί να έγκειται στην δυνατότητα να **παραχθούν νέα πολιτισμικά προϊόντα**, όπως για παράδειγμα μουσικές ηχογραφήσεις, δημιουργία ντοκυμοντέρ, ταινιών, ρούχα μόδας, κοσμήματα, μοντέρνα τέχνη κλπ., αλλά και νέες μορφές υπηρεσιών, που θα πωλούνται μέσα αλλά και έξω από την περιφέρεια και φυσικά θα φέρουν έσοδα. Επίσης, η φυσική ανάπλαση της περιοχής με νέα πολιτισμικά δημιουργήματα, κτίσματα, γλυπτά, αισθητικές αλλά και λειτουργικές παρεμβάσεις στο αστικό και το φυσικό περιβάλλον.

Πρέπει να σημειωθεί ότι η συμβολή στην ανάπτυξη εν πολλοίς έγκειται στις **αξίες και τα σημεία αναφοράς** που ο τοπικός πολιτισμός δημιουργεί και στην επικοινωνία που αναπτύσσεται, με στόχο το κοινό όραμα, μεταξύ των διαφόρων κοινωνικών ομάδων και φορέων στην περιφέρεια. Η μέθεξη αυτή, από ανθρωπολογικής άποψης, ενδυναμώνει την κοινωνική συνοχή⁷ και ενισχύει τη δυναμική της τοπικής κοινωνίας σε παραμέτρους ανάπτυξης.

Η παραπάνω συνθήκη οδηγεί σε δυναμική **περιφερειακής συνέργειας**, δηλαδή ανάληψη κοινών προγραμμάτων, επιχειρηματικών σχεδίων, κοινού ρίσκου. Η συγκυρία αυτή και το κοινό τοπικό αναπτυξιακό όραμα, βασισμένο στην τοπική κουλτούρα και πολιτισμό, οφείλουν παράλληλα να συνεπικουρούνται από ειδικές πολιτικές ανάπτυξης της τοπικής δημιουργικότητας⁸. Τέτοιες μπορεί να είναι τοπικοί συνεταιρισμοί, τοπικά fora για συνεργασία ομοειδών ή συμπληρωματικών επιχειρήσεων, π.χ. βιοτεχνικά πάρκα, κ.α.

7. Moomas, H. (2004), "Cultural Clusters and the Post-Industrial City: Towards the Remapping of Urban Cultural Policy", *Urban Studies*, Vol. 41, N°3, March, pp. 507-32.

8. Putnam, R., R. Leonardi, & R. Nanetti (1993), *Making Democracy Works, Civic Tradition in Italy*, Princeton University Press, Princeton.

Μαρίας ΡΟΥΚΑ
**Μυρωδιά από γιασεμί
 και άγριο χορτάρι**
 Ποιήματα
 Σκέψα
 Δημήτριος ΧΗΤΑΣ
 Αθήνα, 2004

ΝΙΚ. Σ. ΔΡΟΥΒΙΩΤΗΣ
ΕΠΟΧΕΣ
 Διηγήματα
 (Επανεκδόση)
 Αθήναι, 1984

Σύλλογος Φίλων
 ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ ΜΕΙΖΟΝΟΣ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ
ΤΑ ΝΕΑ
ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΚΟΣΜΟΥ
 τ.19/2004
 ΑΘΗΝΑΙ

Είναι σημαντικό να τονιστεί ότι στην **παγκοσμιοποιημένη αγορά** ο πολιτισμός παίζει ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο σαν ενδιάμεσο καταναλωτικό αγαθό, που μάλιστα δεν είναι εύκολα υποκαταστάσιμο, στην παραγωγή των τελικών καταναλωτικών προϊόντων. Τα **ειδικά και διαφοροποιημένα προϊόντα** έχουν καλύτερη τύχη στον ανταγωνισμό τους απέναντι στα προϊόντα μαζικής κατανάλωσης⁹. Επίσης οι χώρες ή περιοχές που έχουν δυσκολία να παραμείνουν ανταγωνιστικές βάσει κόστους (cost-competitive) έχουν την ευκαιρία να παραμείνουν ανταγωνιστικές λόγω ποιότητας (quality-competitive) και να εδραιωθούν σε ειδικές αγορές (niche markets) - ή και να δημιουργήσουν τέτοιες αγορές όπου τα "αισθητικά" τους χαρακτηριστικά θα αναγνωρίζονται.

Τέλος, η **οικονομία της γνώσης και της πληροφορίας** δίνει μια ακόμα δυνατότητα για την παραγωγή και προώθηση των διαφοροποιημένων τοπικών προϊόντων. Τέτοια προϊόντα, μπορεί να εκτείνονται από χειροτεχνία, τέχνη, μόδα μέχρι ειδικά τρόφιμα, τυριά, ή και ποδήλατα ή αυτοκίνητα. Αυτά, σαν προϊόντα μιας πολιτιστικής κληρονομιάς που παραμένει ζωντανή, φέροντας τα τοπικά σήματα και διακριτικά, εμπλουτίζουν την περιοχή και, με τη συνέργεια της πληροφορικής, έχουν τη δύναμη να την κρατούν σε επικαιρότητα και διατηρήσιμη οικονομική άνθιση.

4. Συμπέρασμα

Συμπερασματικά, σήμερα στην οικονομική συγκυρία της παγκοσμιοποίησης και μαζικοποίησης της παραγωγής αλλά και της κατανάλωσης, ο πολιτισμός και οι δράσεις γύρω απ' αυτόν μπορούν να διατηρήσουν τις περιοχές που έχουν πολιτιστική παράδοση και πλούτο ζωντανές και ενεργές στο οικονομικό γίγνεσθαι, αν γίνει συνειδητή και οργανωμένη εκμετάλλευση της τοπικής πολιτιστικής κληρονομιάς.

Ο πολιτισμός, όπως είδαμε, λειτουργεί και σαν αγαθό υποδομής, και σαν ενδιάμεσο καταναλωτικό αγαθό και σαν τελικό καταναλωτικό προϊόν. Καταλύτης είναι η συνειδητοποίηση και η ανάληψη δράσεων από τις τοπικές κοινωνίες, οι συνέργειες των δράσεων των φορέων προς τον κοινό στόχο, όπως και η συμφιλίωση με τις νέες δομές της αγοράς και αυτές της κοινωνίας της πληροφορίας.

9. Pollard, J.S., (2004), "From Industrial District to 'Urban Village' ? Manufacturing, Money and Consumption in Birmingham's Jewellery Quarter", *Urban Studies*, Vol. 41, N°1, January, pp.173-93.

**ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ
ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΕΣ ΜΕΛΕΤΕΣ

ΠΡΟΣ ΤΙΜΗΝ

του Καθηγητού

ΝΙΚΟΥ Ι. ΚΟΝΣΟΛΑ

STUDIES

IN HONOUR OF

Professor NICHOLAS KONSOLAS

ΑΘΗΝΑ 2005

Κριτικά σημειώματα

Ασπασίας Π. ΕΥΘΥΜΙΑΔΟΥ: Αξιοποίηση του οργανικού κλάσματος των αποβλήτων για κάλυψη των αναγκών των ελληνικών εδαφών σε οργανική ουσία. Αθήναι, 2005, σελ. 297 και χάρτες.

Του Καθηγητού Κωνστ. ΓΕ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΥ

Η Μελέτη της κ. Ασπασίας Π. ΕΥΘΥΜΙΑΔΟΥ, που εκπονήθηκε στα πλαίσια του Διατμηματικού Μεταπτυχιακού Προγράμματος «Περιβάλλον και Ανάπτυξη» του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου με Επιβλέπουσα την Καθηγήτρια κ. Μ. ΛΟΪΖΙΔΟΥ και Επιτροπή τον Καθηγητή κ. Α. ΑΝΔΡΕΑΔΑΚΗ και την κ. Μαρ. ΟΞΕΝΚΙΟΥΝ, πραγματεύεται την ολοκληρωμένη διαχείριση του οργανικού κλάματος των αποβλήτων, με σκοπό την ανακύκλωσή του και την επαναχρησιμοποίηση της πρώτης ύλης σε μορφή κομπόστ καθώς και την παραγωγή ενέργειας.

Δομικά η μελέτη χωρίζεται σε έξι Κεφάλαια. Το Κεφάλαιο Α' ασχολείται με την σημαντικότητα της οργανικής λίπανσης και της οργανικής ουσίας για το έδαφος. Η οργανική ουσία έχει ποικίλο και σημαντικό ρόλο στην γονιμότητα του εδάφους. Στο Κεφάλαιο Β' παρουσιάζονται οι παράμετροι μελέτης εδαφών για την ανάπτυξη των φυτών, ενώ στο Γ' γίνεται εκτενής παρουσίαση των υλικών και μεθόδων των εδαφολογικών αναλύσεων.

Στη συνέχεια, στο Κεφάλαιο Δ' καταγράφονται τα συμπεράσματα από τις εδαφολογικές αναλύσεις ορισμένων περιοχών της Ελλάδας, δηλαδή των Νομών Κιλκίς, Ξάνθης, Ροδόπης, Δράμας, της περιοχής Ξυνιάδας, του Νομού Αργολίδας και του Νομού Ηλείας. Οι ολοκληρωμένες εδαφολογικές αναλύσεις παρατίθενται στο Παράρτημα Ι, ενώ στο Παράρτημα ΙΙ υπάρχουν οι χάρτες των αντίστοιχων περιοχών. Παρατίθεται επίσης και ο συνολικός εδαφολογικός χάρτης της Ελλάδας.

Στο Κεφάλαιο Ε' αναλύονται οι διαθέσιμες τεχνολογικές μέθοδοι για την διαχείριση των στερεών αποβλήτων. Συγκρίνονται δύο μέθοδοι, η αερόβια διαδικασία παραγωγής κομπόστ και η αναερόβια, κατά την οποία παράγεται κομπόστ

και βιοαέριο. Από την σύγκριση διαπιστώνεται, ότι η δεύτερη μέθοδος είναι οικονομικά πιο συμφέρουσα, λόγω της παραγωγής ενέργειας και επιλέγεται για πιο ενδελεχή ανάλυση. Για τον λόγο αυτό η Σ. γματοποίησε επίσκεψη σε ανάλογες εγκαταστάσεις στην Γερμανία, στην περιοχή Fursenwalde κοντά στο Βερολίνο, όπου υπάρχει σε λειτουργία από το 1998 πρότυπο εργοστάσιο σε λειτουργία.

Το τελευταίο Μέρος της μελέτης, το Κεφάλαιο ΣΤ' ασχολείται με το νομοθετικό πλαίσιο της διαχείρισης των στερεών αποβλήτων, και σχολιάζεται το γεγονός, ότι η Ευρωπαϊκή Κοινότητα προτρέπει τα Κράτη Μέλη να διαχειρισθούν το βιοαποδομησίμο κλάσμα, με σκοπό να αποφευχθεί η ενσωμάτωσή τους στους Χ.Υ.Τ.Α. Παρουσιάζονται εδώ οι αναφορές στο περιβάλλον και στην ενέργεια που υπάρχουν στην Συνθήκη για την θέσπιση του Συντάγματος της Ευρωπαϊκής Ένωσης (29 Οκτωβρίου 2004). Καταγράφεται η υφιστάμενη κοινοτική νομοθεσία περί της διαχείρισης των στερεών αποβλήτων, η εθνική νομοθεσία, καθώς και ο εθνικός σχεδιασμός διαχείρισης στερεών αποβλήτων.

Οι εδαφολογικές αναλύσεις, που παρατίθενται στην Μελέτη αποδεικνύουν πως τα ελληνικά εδάφη έχουν ανάγκη οργανικής λίπανσης, η οποία μπορεί να διορθώσει την γονιμότητά τους και να αυξήσει την αγροτική παραγωγή. Επίσης, η οργανική λίπανση μπορεί να στρέψει την ελληνική γεωργία σε μεθόδους καλλιέργειας πιο φιλικές προς το περιβάλλον, όπως η βιολογική ή η ολοκληρωμένη μέθοδος καλλιέργειας.

Η πρόταση της κ. Ασπασίας Π.ΕΥΘΥΜΙΑΔΟΥ για την χρησιμοποίηση αναερόβιων μεθόδων παράλληλης παραγωγής λιπάσματος και βιοαερίου, πράγματι φαίνεται δυνατή, καθώς η μέθοδος αυτή είναι φιλική προς το περιβάλλον, οικονομικά συμφέρουσα, εφαρμόσιμη και παράγει υψηλής ποιότητας προϊόντα. Βέβαια, για την δημιουργία μίας τέτοιας μονάδας, απαιτείται πρωτίστως η εκτενής οικονομική ανάλυση όλων των παραγόντων.

Σύμφωνα με την Μελέτη το απαραίτητο νομοθετικό πλαίσιο για την ενθάρρυνση την κατασκευής τέτοιων μονάδων στην Ελλάδα υπάρχει, αλλά είναι ανεπαρκές, παρ' όλο που η Ευρωπαϊκή Ένωση δίνει ιδιαίτερη σημασία στην διαφύλαξη του περιβάλλοντος και στην παραγωγή ενέργειας φιλικής προς το περιβάλλον.

Η συγκεκριμένη Μελέτη είναι μία ολοκληρωμένη και σημαντική προσέγγιση του θέματος, η οποία μπορεί να αποτελέσει την απαρχή εκτενέστερης προσπάθειας για την τεχνολογική, αλλά και γενικότερη εξέλιξη της Ελλάδας, σε θέματα περιβάλλοντος και ενέργειας.

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ

ΠΡΑΚΤΙΚΑ

Διεθνούς
Συνδιάσκεψης
για την
Τοπική
Αυτοδιοίκηση

Αθήνα, 2003

ΚΑΓΚΕΛΛΑΡΙΑ ΤΩΝ ΣΦΑΚΙΩΝ: Η ΠΡΩΤΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΗΜΕΝΗΣ ΚΡΗΤΗΣ (1821)

Του Δρος **Κωνστ. Γ. ΓΑΛΑΝΟΠΟΥΛΟΥ**
Δικηγόρου

Α. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο αγώνας της ελληνικής ανεξαρτησίας (1821-1833) οριοθετεί την πρώτη περίοδο της συνταγματικής ιστορίας της νεότερης Ελλάδας.¹ Μετά την κήρυξη της ελληνικής επανάστασης οι Πρώκριτοι και οι Καπεταναίοι τόσο στην ηπειρωτική, όσο και στην νησιωτική Ελλάδα άρχισαν να ιδρύουν Τοπικές Αρχές για την πολιτική διοίκηση του αγώνα,² ενώ λίγο αργότερα η επαναστατημένη Ελλάδα ενδύονταν το μανδύα της συντεταγμένης πολιτείας, τον οποίο συνέχισε να φέρει μέχρι την άφιξη του Καποδίστρια.

Αρχικώς με το Πολίτευμα της Επιδαύρου (1822), εν συνεχεία με το Νόμο της Επιδαύρου (1823) και αργότερα με το Πολιτικό Σύνταγμα (1827), το ελληνικό έθνος, ενστερνιζόμενο τα κηρύγματα της γαλλικής επανάστασης για ελευθερία και δημοκρατία, χάραζε την πορεία του προς την ανεξαρτησία. Μετά την δολοφονία του Καποδίστρια και ενώ η ελληνική ανεξαρτησία είχε διεθνώς αναγνωρισθεί, ψηφίσθηκε το Ηγεμονικό Σύνταγμα (1832), το οποίο καθιέρωνε την συνταγματική μοναρχία, αλλά ουδέποτε εφαρμόστηκε, διότι οι «προστάτιδες» Δυνάμεις επέβαλαν στο νεογενές ελληνικό κράτος την απόλυτη μοναρχία.³

Οι Τοπικές επαναστατικές Διοικήσεις δεν καταργήθηκαν από το Πολίτευμα της Επιδαύρου, αλλά απλώς υπήχθησαν στην εξουσία της Εθνικής Διοίκησης.⁴ Όσες δηλαδή Διοικήσεις εξακολουθούσαν τότε να υπάρχουν, θα λειτουργούσαν πλέον στο πλαίσιο του πανελλαδικού πολιτεύματος. Όμως, ο μετέπειτα βίος τους υπήρξε βραχύς. Επειδή οι Γε-

1. Βλ. Χ.Γ. Σγουρίτσα: *Συνταγματικόν δίκαιον. Τόμ. Α' (1962), σ. 117. Κ.Α. Γεωργόπουλου: Επίτομο συνταγματικό δίκαιο. 12η έκδ. (2001), σ. 173.*

2. Βλ. Σγουρίτσα. Ό.π., σ. 118-121 Γεωργόπουλου. Ό.π., σ. 173-175: Απ. Β. Δασκαλάκη: *Οι τοπικοί οργανισμοί της Επανάστασεως του '21 και το Πολίτευμα της Επιδαύρου. Έκδ. νέα (1980), σ. 17 επ.*

3. Βλ. Σγουρίτσα: Ό.π., σ. 121 επ. Γεωργόπουλου: Ό.π., σ. 175 επ.

4. Προσωρινόν Πολίτευμα της Ελλάδος (1.1.1822), άρθρο ρα'.

ρουσίες της Πελοποννήσου και της Δυτικής Χέρσου Ελλάδος και ο Άρειος Πάγος της Ανατολικής Χέρσου Ελλάδος, δηλ. οι ισχυρότερες Τοπικές Διοικήσεις, παρακώλυαν με την λειτουργία τους την πρόοδο της δημόσιας οικονομίας, η Β' Εθνική Συνέλευση κατάρχησε με ψήφισμα όλες τις τοπικές διοικήσεις και υπήγαγε απ' ευθείας στην Εθνική Διοίκηση τους λαούς τους.⁵

Ενώ στην ελεύθερη Ελλάδα καταργούνταν οι Τοπικές Διοικήσεις, η Κρήτη, η οποία συμμετείχε με παραστάτες στην Εθνική Βουλή, προσπαθούσε με τη συνδρομή της Εθνικής Κυβέρνησης να οργανώσει πολιτικά τον αγώνα της. Το πρώτο επαναστατικό της πολιτευμα είχε ήδη αποτύχει και η νήσος όδευε προς δεύτερη διοργάνωση.⁶ Παρά τον ηρωισμό των Κρητικών και τα αλληπάλληλα κτυπήματα, που είχαν καταφερθεί στον εχθρό, τα πράγματα στη νήσο εξακολούθουσαν να είναι ρευστά. Οι Τούρκοι διατηρούσαν εκεί ισχυρές δυνάμεις και οι Αιγύπτιοι караδοκούσαν.

Ο αγώνας των Κρητικών για την αποτίναξη του τουρκικού ζυγού ξεκίνησε μαζί με τους αγώνες των λοιπών Ελλήνων για την ελευθερία και συμβάδισε με αυτούς μέχρι το 1830, που η Κρήτη παραχωρήθηκε στον ηγεμόνα της Αιγύπτου. Ο αγώνας της περιόδου αυτής αποτελεί μέρος του αγώνα της ελληνικής ανεξαρτησίας, οι δε κρητικές Πολιτικές Διοικήσεις συνιστούν πλευρές της ελληνικής συνταγματικής ιστορίας.

Η κρητική επανάσταση του 1821 υποκινήθηκε από τους Σφακιανούς, η δε διοίκηση του αγώνα ανατέθηκε σε Περιφερειακή Πολιτική Αρχή, που έλαβε την ονομασία Κεγκελλαρία των Σφακίων. Η Πολιτική αυτή Αρχή, η οποία αποτέλεσε την πρώτη Διοίκηση της επαναστατημένης Κρήτης, μελετάται εν συνεχεία. Εξετάζονται ειδικότερα οι πρωτεργάτες, οι συνθήκες υπό τις οποίες δημιουργήθηκε και λειτούργησε, η ίδρυση και η οργάνωσή της, η συμβολή της στον αγώνα και η πορεία της.

Β. ΣΦΑΚΙΑ ΚΑΙ ΣΦΑΚΙΑΝΟΙ

Τα Σφακιά, δηλαδή η νότια πλευρά των Λευκών Ορέων (της τότε Μαδάρας), περιοχή βραχώδης και απόκρημνη, υπήρξαν κατά την τουρκοκρατία άντρο επαναστατών και καταφύγιο για κάθε καταδιωκόμενο. Η δυτική πλευρά των Σφακίων ήταν απάτητη, οι ανατολικές ακτές δύσβατες και η μοναδική είσοδος (από την πλευρά των Χανίων) μπορούσε εύκολα να φυλαχθεί. Οι Σφακιανοί, άνθρωποι αγέρωχοι, υπερήφανοι, γενναίοι και εμπειροπόλεμοι αγαπούσαν με πάθος τον τόπο τους και είχαν για κάστρα τους τα πρόσιτα οροπέδια των Λευκών Ορέων και για δρόμους απόκρημνες χαράδρες. Ασχολούνταν δε με την κτηνοτροφία, τη γεωργία, τη ναυτιλία και το εμπόριο και είχαν αποκτήσει σχετική οικονομική δύναμη. Τα προϊόντα των Σφακίων πωλούνταν στις αγορές της Μάλτας, της Αλεξάνδρειας, της Σμύρνης και της Κωνσταντινούπολης, όπου μεταφέρονταν με πλοία των ναυτιλόμενων Σφακιανών.⁷

5. Ψήφισμα Ε'/30 Μαρτ. 1823, σε Α.Ζ. Μάμουκα (Εκδ.): *Τα κατά την αναγέννησην της Ελλάδος, ήτοι συλλογή των περί την αναγεννωμένην Ελλάδα συνταχθέντων πολιτευμάτων, νόμων και άλλων επισημών πράξεων, από του 1821 μέχρι τέλους του 1832. Τόμ. Β' (1839), σ. 98.*

6. Βλ. Δασκαλάκη: *Ο.π.*, σ. 85 επ.

7. Βλ. Γ. Ζομπανάκη: *Ο ανσιριακός περιηγητής F.W.Steber στην Κρήτη. Επιτηρίς Εταιρείας Κρητικών Σπουδών*, 2 (1939), σ. 271-274. Φ. Πουκεβίλ: *Ιστορία της ελληνικής επαναστάσεως. Μετάφρασις νέα συμπληρωμένη. Τόμ. Α' (1901), ανατύπωση, έκδ. Τολίδη (1996), σ. 186. Δ.Α. Κόκκινου: Η ελληνική επανάσταση. Τόμ. Β' (1932), σ. 458. Ν.Β. Τωμαδάκη: *Τα εν Κρήτη πολιτεύματα. Δελτίον Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας*, 15 (1961), σ. 6-7.*

Η Επαρχία των Σφακίων κατοικούνταν από αμύγως χριστιανικό πληθυσμό και ήταν μάλιστα πυκνοκατοικημένη. Το κέντρο της Επαρχίας ήταν η Χώρα (Καστέλλι), μία κωμόπολη κτισμένη επάνω σε βράχους με διάσπαρτες οικίες στην παραλία, όπου η ακτή σχημάτιζε μικρό λιμένα αποκαλούμενο Λουτρό. Ολόκληρη η Επαρχία ήταν διαιρεμένη σε 12 Καπετανάτα, άλλα με περισσότερα χωριά, άλλα με λιγότερα και άλλα με ένα χωριό. Μεταξύ των γειτονικών Καπετανάτων συνήθως παρεμβάλλονταν μεγάλες χαράδρες, δηλαδή τα Καπετανάτα αποτελούσαν στην πραγματικότητα οχυρώματα. Όταν εισέβαλε ο εχθρός, οι Σφακιανοί αμύνονταν από το ένα οχύρωμα στο άλλο, ενώ στην περίπτωση κατάληψης όλων των θέσεων αποσύρονταν στα απρόσιτα βουνά. Στο καπετανάτο των Σφακίων - ένα από τα 12 Καπετανάτα - υπαγόταν και η Γαύδος. Τον Αρχικαπετάνιο ο Πασάς της Κρήτης συνήθιζε να τιμά με δώρα, ώστε να τον δεσμεύει προς το δικό του συμφέρον. Αν όμως ο Πασάς αντιλαμβανόταν ότι ο αρχικαπετάνιος τηρούσε στάση εχθρική, η ζωή του τελευταίου κινδύνευε.⁸

Από διάφορα στοιχεία προκύπτει, ότι τα Σφακιά είχαν αποκτήσει κοινοτική οργάνωση, τοπική και επαρχιακή,⁹ αφού μάλιστα δεν κατοικούσαν εκεί Τούρκοι. Αναφέρεται, ότι ο Δασκαλογιάννης, γραμματικός του Καστελλίου στα 1750, ανέλαβε στα 1765 την είσπραξη και συγκέντρωση φόρων ως Κετχουντάς (Αντιπρόσωπος ή Πρόεδρος), ενώ δύο χρόνια αργότερα ο αδελφός του Σγουρομάλλης Νικολός εμφανίστηκε με την ίδια ιδιότητα στο Ιεροδικαστικό Συμβούλιο.¹⁰ Οι δύο αδελφοί πρωτοστάτησαν έπειτα στην επανάσταση του 1770, κατά την οποία τα Σφακιά λεηλατήθηκαν και κάηκαν από τους Τούρκους.¹¹ Η ισχυρή τουρκική δύναμη, που εισέβαλε στην Επαρχία κατόρθωσε μετά από συγκρούσεις να διασκορπίσει τους επαναστάτες, αλλά πολλοί από αυτούς ξεκίνησαν κλεφτοπόλεμο από τις βουνοκορφές διεκδικώντας τα εδάφη τους. Οι Τούρκοι, αν και είχαν καταστρέψει τα Σφακιά, δεν αποχωρούσαν, αλλά επιδίωκαν να τα καθυποτάξουν με βαρείς όρους. Δεν απαιτούσαν μόνο την παράδοση των επαναστατών, αλλά και την εγκατάλειψη πολλών προνομίων. Ζητούσαν, μεταξύ άλλων, την παύση των κωδωνοκρουσιών, την μη ανέγερση εκκλησιών και υψηλών κτισμάτων, τη χρησιμοποίηση της καθορισμένης για τους ραγιάδες χριστιανούς ενδυμασίας, τη μη άσκηση δικαστικής εξουσίας από τους Κοινοτικούς Άρχοντες.¹² Τελικά οι Τούρκοι συνέβαλαν τον αρχηγό της επανάστασης Δασκαλογιάννη, ο οποίος ίσως προσφέρθηκε να παραδοθεί με τους οπαδούς του για να κατευνάσει τις άγριες διαθέσεις τους.¹³

Το έτος 1770 εφαρμόζοταν λοιπόν στα Σφακιά Κοινοτικό (Δημογεροντικό) σύστημα. Κατά το σύστημα αυτό, οι Δημογέροντες ή Γέροντες ή Προεστοί φρόντιζαν για τις κοινές υποθέσεις, διένειμαν, εισέπρατταν και απέδιδαν τους φόρους, επέλυαν τις ιδιωτικές διαφορές και αστυνόμευαν την περιοχή τους.¹⁴ Ως τόσο στα Σφακιά την αστυνόμευση είχαν

8. Βλ. Ζομπανάκη: Ό.π., σ. 271-273, 278.

9. Ομοίως σε Απ. Ε. Βακαλόπουλου: *Ιστορία του νέου ελληνισμού. Τόμ. Δ' (1973), σ. 405. Πρβλ. Π.Κ. Κριάρη: Ιστορία της Κρήτης (Νέα), από των αρχαιοτάτων μέχρι των καθ' ημάς χρόνων. Τόμ. Β', τεύχ. Α' (1931), σ. 60-61.*

10. Βλ. Βακαλόπουλου: Ό.π., σ. 405-406.

11. Βλ. στο αυτό, σ. 406-408. Βλ. επίσης Κόκκινου: Ό.π., σ. 459-461. Κριάρη: Ό.π., σ. 93-102.

12. Βλ. Βακαλόπουλου: Ό.π., 407-408.

13. Στο αυτό, σ. 408. Πρβλ. Κόκκινου: Ό.π., σ. 460. Κριάρη: Ό.π., σ. 99-100.

14. Πρβλ. Κριάρη: Ό.π., σ. 60-61. Βλ. περαιτέρω Ν.Γ. Μοσχολάκη: *Το εν Ελλάδι δημόσιον δίκαιον επί τουρκοκρατίας (1882). Ανατύπωση, έκδ. Δ.Ν. Καραβία, σ. 92-93. Ν. Σαρρή: Οσμаниκή πραγματικότητα, συστηματική παράθεση δομών και λειτουργιών. Τόμ. ΙΙ (κ.κ.), σ. 337 επ.*

αναλάβει οι Καπετάνιοι.¹⁵ Αναφέρεται ειδικότερα, ότι οι Δημογέροντες της Επαρχίας μισθοδοτούσαν τους Καπετάνιους και επέβαλαν τους κατά χωρίο αναλογούντες φόρους, τους οποίους καθόριζαν οι εκλεγόμενοι από τους Δημογέροντες Προεστοί.¹⁶ Δημογέροντες δε της επαρχίας αναδεικνύονταν προφανώς οι ισχυρότεροι των Σφακίων, δηλ. οι πλοίαρχοι της Χώρας και οι άλλοι εύποροι. Η συνέλευση των Δημογερόντων αυτών διέθετε σφραγίδα και φαίνεται, ότι αποτελούσε το «Κοινόν»,¹⁷ στο οποίο δάνειζαν οι εύποροι για την αγορά όπλων και πολεμοφοδίων κατά την κρητική επανάσταση του '21.¹⁸

Οι Κοινοτικές Αρχές των Σφακίων φαίνεται, ότι ήταν αρμόδιες να επιβάλλουν οι ίδιες ποινές στους Σφακιανούς, ακόμη και σε περίπτωση εγκληματικής ενέργειας κατά Τούρκου. Στην παρατήρηση αυτή οδηγούν τα ίδια τα λόγια κάποιου Σφακιανού Οπλαρχηγού, ο οποίος, λίγο πριν η επανάσταση εκραγεί, εμφάνιζε παραπλανητικά στους Τούρκους την αποστολή του ως εξής: «Με εδιώρισαν οι Γέροντες του Καστελλιού μας και ήλθα εδώ με ολίγους τινάς να βασιτώ την ευταξίαν των εδικών μας (Σφακιανών δηλ.) και αν έως τώρα επείραξε κανείς των ή ήθελε πειράξει ρις τα ιδικά σας χωρία να μου γράφετε να τους πιάνω και να τους στέλνω των Γερόντων μας να τους παιδεύουν...».¹⁹

Κατά τους Σφακιανούς η Επαρχία τους ήταν φόρου υποτέλης στη Βαλιδέ Σουλτάνα (Βασιλομήτορα) και δεν υπαγόταν σε κανένα Πασά της νήσου, αλλά απ' ευθείας στον Ντεφτερντάρη (Οικονομικό Διευθυντή) Ηρακλείου.²⁰ Οι Σφακιανοί θεωρούσαν μάλιστα, ότι ήταν ασύδοτοι. Αυτά επαναλάμβαναν και όταν αργότερα, το 1889, ανέκλυψε στην Κρήτη το βακουφικό ζήτημα. Ισχυρίζονταν δηλαδή, ότι μετά την άλωση της νήσου από τους Τούρκους, τα Σφακιά δωρήθηκαν από τον Σουλτάνο στη μητέρα του, η οποία τους άφησε ασύδοτους. Ο ισχυρισμός τους όμως αυτός δεν ευδοκίμησε. Το τουρκικό υπουργείο βακουφίων αντέταξε, ότι η Επαρχία τους ήταν βακουφική και εστάλη στη Γενική Διοίκηση Κρήτης αντίγραφο του αφιερωτήριου τίτλου.²¹ Σύμφωνα με τον τίτλο αυτό, όταν υποτάχθηκε η Κρήτη στους Τούρκους τα Σφακιά δόθηκαν ως τιμάριο στον Τούρκο Αρχιστρατήγο Ντελή ή Γαζή Χουσεΐν, ο οποίος το 1659 με ιεροδικαστική πράξη τα αφιέρωσε στις ιερές πόλεις Μέκκα και Μεδίνα.²²

Ως αφιέρωμα στη Μέκκα και στη Μεδίνα τα Σφακιά θα ετύγχαναν ασφαλώς ιδιαίτερης μεταχείρισης από τους Τούρκους και θα απολάμβαναν ορισμένες ελευθερίες και ασυδοσίες στο πλαίσιο σχετικής αυτοτέλειας,²³ καθ' όσον κατά το ιερό δίκαιο των μουσουλμάνων το Βακούφι θεωρούνταν πράγμα θείο. Η δημιουργία Βακουφίων βασιζόταν μάλιστα στο Κοράνι, το οποίο παρακινεί τους μουσουλμάνους να αφιερώνουν περιουσία για την εκπλήρωση θεάρεστου σκοπού.²⁴ Τον θείο χαρακτήρα του Βακουφίου προφα-

15. Πρβλ. Κριάρη: Ό.π., σ. 61.

16. Βλ. στο αυτό, Προσθήκαι και επεξηγήσεις, Μέρος Α', σ. 8.

17. Βλ. Τωμαδάκη: Ό.π., σ. 11.

18. Βλ. Γρ. Παπαδοπετράκη: *Ιστορία των Σφακίων, ήτοι μέρος της κρητικής ιστορίας... (1888)*, σ. 173, 234.

20. Ζομπανάκη: Ό.π., σ. 271. Για το αξίωμα του Ντεφτερντάρη και τους Επαρχιακούς Ντεφτερντάρηδες, βλ. Σαρρή: Ό.π., σ. 24 επ., 37.

21. Κριάρη: Ό.π., Προσθήκαι και επεξηγήσεις, Μέρος Α', σ. 6-7.

22. Βλ. στο αυτό, σ. 34-35. Βακαλόπουλου: Ό.π., σ. 405.

23. Πρβλ. Κριάρη: Ό.π., σ. 60. Βακαλόπουλου: Ό.π., σ. 405.

24. Βλ. Δ. Θ. Σιάρα: *Οι αγοραπωλησίες ακινήτων στην τουρκοκρατούμενη Ελλάδα (1992)*, σ. 56 σημ. 45.

Ευγενία Γ. Αθανασοπούλου
(1916-1992 μ.Χ.)

Γεώργιος Κ. Αθανασόπουλος
(1916-1983 μ.Χ.)

ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΣΟΦΑΔΩΝ

Αθήναι, Ιούνιος 1997

νός θα επικαλέστηκε στους Σουλτάνους η μουτεβελίνα (σύζυγος Μουτεβελή, δηλ. Επιστάτη Βακουφίου)²⁵ Φατμά Χατούν, όταν μεσολάβησε στα 1760 και επέτυχε την έκδοση αλληπάλληλων φερμανίων και χατίων (διαταγών), τα οποία ανακούφιζαν τους Σφακιανούς και τους παρείχαν ορισμένες ελευθερίες.²⁶

Πέρα όμως από τα προνόμια, που παραχωρούνταν στους Σφακιανούς, τον ελεύθερο βίο τους εξασφάλιζε η ορεινή δύσβατη Επαρχία τους σε συνδυασμό με την ανδρεία, την επιμονή, το πάθος για τον τόπο τους και την εμπειρία τους στη χρήση των όπλων. Τα Σφακιά ήταν μία φωλεά ανυπότακτων πολεμιστών. Σε όλες τις οικίες υπήρχαν όπλα. Οι Τούρκοι απέφευγαν να τους ενοχλούν διότι φοβούνταν τα σκληρά αντίποινα.²⁷ Γνώριζαν καλά, ότι οι Σφακιανοί ήταν επικίνδυνοι και ότι μπορούσαν να προκαλέσουν αναπάντεχη καταστροφή. Αν και τα Σφακιά καταστράφηκαν με την επανάσταση του Δασκαλογιάννη, οι Σφακιανοί σύντομα επούλωσαν τις πληγές τους και επανήλθαν στον ελεύθερο βίο τους. Οι ξένοι επισκέπτες τούς θαύμαζαν. Άλλος έγραφε, ότι είναι ευχάριστο να βλέπει κανείς τους εύπορους Σφακιανούς να φέρουν τουρμπάνια και σαρίκια από λεπτότατη μουσελίνα τις Κυριακές και τις εορτές.²⁸ Άλλος παρατηρούσε, ότι οι Σφακιανοί, αν και φορολογούμενοι, ποτέ δεν θεωρήθηκαν υπήκοοι της Πύλης.²⁹ Αναφέρεται μάλιστα, ότι ο Σφακιανός ποτέ δεν οδηγούνταν σε αγγαρεία· και ότι αν κατά λάθος αγγαρευόταν, απαλλασσόταν αμέσως μόλις δήλωνε ότι είναι Σφακιανός.³⁰

Τα Σφακιά ήταν κατά την τουρκοκρατία «κράτος εν κράτει»,³¹ όπως η Μάνη στην Πελοπόννησο και στην Ήπειρο το Σούλι. Οι Σφακιανοί δεν υποβλήθηκαν ποτέ στον τουρκικό ζυγό.³² «Η περιφέρεια των Σφακίων», έγραφε ο Πουκεβίλ, «είναι από αμνημονεύτων χρόνων ελευθέρα και αυτόνομος ή διεπομένη υπό ιδίων νόμων».³³

25. Για το θεσμό του Μουτεβελή βλ. στο αυτό, σ. 58 σημ. 51.

26. Βλ. Βακαλόπουλου: Ό.π., σ. 405.

27. Βλ. Ζομπανάκη: Ό.π., σ. 272.

28. Στο αυτό, σ. 278.

29. Βλ. Παπαδοπετράκη: Ό.π., σ. 197.

30. Στο αυτό.

31. Στο αυτό.

32. Ζομπανάκη: Ό.π., σ. 271.

33. Ιδίου: Ό.π., σ. 186.

- Σημείωση: το άρθρο είχε παραδοθεί προς δημοσίευση προ μνημών.

ΔΙΟΝΥΣΗ Κ. ΜΑΓΚΛΙΒΕΡΑ Η ΦΟΒΙΣΜΕΝΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Αθήνα, 2005

* * *

ΔΟΚΙΜΙΑ ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ

Επί του προσώπου της γης.

Οι Εκδόσεις των Φίλων, Αθήνα 1991.

Σε εποχή πολυσήμαντη.

Οι Εκδόσεις των Φίλων, Αθήνα 1994.

*Η νεοελληνική κοινωνία του εικοστού αιώνα
μέσα από το μυθιστόρημα.*

Οι Εκδόσεις των Φίλων, Αθήνα 1996.

Μέτρα ευθύνης.

Οι Εκδόσεις των Φίλων, Αθήνα 1998.

Προσεγγίσεις και καταγραφές.

Οι Εκδόσεις των Φίλων, Αθήνα 2000.

Ο άνθρωπος ως ενότητα.

Εκδόσεις Γαβριηλίδη, Αθήνα 2001.

Η ελευθερία των Ελλήνων.

Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2003.

Ελληνικά Θέματα.

Έκδοση Ένωσης Δημοσιογράφων -
Ιδιοκτητών Περιοδικού Τύπου, Αθήνα 2004.

Εθνική Σχολή Δημόσιας Διοίκησης: Μία Συστημική Προσέγγιση Αποτελεσματικής Λειτουργίας

Της Δρος **Μαρίας ΖΕΠΠΟΥ**,
MA, PhD, Imperial College University of London

Εισαγωγή

Η Εθνική Σχολή Δημόσιας Διοίκησης (ΕΣΔΔ) λειτουργούσα επί 20 περίπου έτη τεκμαίρει την δικαίωση του ρόλου της στην Ελληνική Δημόσια Διοίκηση επικαλούμενη την «αποδεικτική αξία των αριθμών». Πράγματι ο αριθμός των αποφοίτων, το πλήθος των ωρών παρεχόμενης εκπαίδευσης και το κόστος λειτουργίας εμφανίζουν την εικόνα εντατικής δραστηριότητας ή «παραγωγικότητας».

Όμως η εν τοις πράγμασι αδυναμία συσχέτισης του παραγόμενου έργου της Σχολής με την αποτελεσματικότητά της στην Ελληνική Δημόσια Διοίκηση δημιουργούν εύλογα ερωτηματικά και επιφυλάξεις που αφορούν όχι μόνο τον «λόγο» ανάλυσης κόστους οφέλους αλλά πολύ περισσότερο τον βαθμό δικαίωσης της αποστολής της.

Θεωρούμε ότι η Σχολή Δημόσιας Διοίκησης συντίθεται από δύο διακριτά και άρρηκτα συνδεδεμένα λειτουργικά συστήματα. Το πρώτο αφορά στο εκπαιδευτικό έργο το δε δεύτερο στην οργάνωση και λειτουργία της που υποστηρίζει και διευκολύνει το πρώτο.

Στοιχεία που αντλούνται από όλο το φάσμα της δομής και λειτουργίας των δύο συστημάτων μας παρέχουν πληθώρα ενδείξεων που συνιστούν αδυναμίες δομικού και λειτουργικού περιεχομένου και οδηγούν στην συμπερασματική απόδειξη της ύπαρξης περιθωρίων βελτίωσης της αποτελεσματικότητας του έργου της ΕΣΔΔ.

Η ασκηθείσα κατά το παρελθόν κριτική παρουσιάζει μάλλον αποσπασματικό χαρακτήρα υπολειπόμενη μας ενδελεχούς και ολοκληρωμένης θεώρησης σχετικά με το «γιατί» ή το «πώς» η Σχολή θα ηδύνατο να θεραπεύσει την εκσυγχρονιστική πορεία της Δημόσιας Διοίκησης.

Στο παρόν κείμενο προτείνεται μια συστηματική προσέγγιση της λειτουργίας της ΕΣΔΔ και επιχειρείται η αποτύπωση ενός δεοντολογικού περιγράμματος της συνολικής της δράσης.

Υποστηρίζουμε ότι η αποτελεσματικότητα του έργου της ΕΣΔΔ βασίζεται στην αθροιστική συνέργεια ενός ευρέος φάσματος παραγόντων που συμβάλλουν στην υγιή ανάπτυξη των δύο προαναφερθέντων συστημάτων. Προβάλλουμε την παραδοχή ότι η μεθοδολογική προσέγγιση των συστημάτων αυτών δύναται να οδηγήσει στην δημιουργία μιας δυναμικής υψηλής συσχέτισης μεταξύ του παραγόμενου έργου και της απόδοσής του στην Ελληνική Δημόσια Διοίκηση.

ΕΣΔΔ: Μια Εφαρμογή Στρατηγικής Διοίκησης

Η ίδρυση και η παρουσία της Εθνικής Σχολής Δημόσιας Διοίκησης όπως και κάθε οργανισμού στο Δημόσιο τομέα, πηγάζει από τρεις σκέψεις και απαντά σε τρία βασικά ερωτήματα:

- Γιατί συνεστήθη ; Δηλαδή ποιος είναι ο λόγος ύπαρξης του οργανισμού (*αποστολή σκοπός*)

- Τι καλείται ο οργανισμός να δημιουργήσει ώστε να μπορέσει να δικαιώσει την αποστολή του (*όραμα/στόχος*)

- Πως θα μπορέσει να πραγματοποιήσει το όραμα/στόχο που έχει θέσει ώστε να ικανοποιήσει την αποστολή του (*μεθοδολογία*)

Η Εθνική Σχολή Δημόσιας Διοίκησης έχει ως **αποστολή** τη δημιουργία Επαγγελματιών Δημοσίων Λειτουργών υψηλών προσόντων με σκοπό τη συμβολή τους στον εκσυγχρονισμό της Δημόσιας Διοίκησης.

Το **όραμα/στόχος** αφορά την παροχή γνώσεων και ανάπτυξη δεξιοτήτων που θα καταστήσουν τους δημόσιους λειτουργούς ικανούς να ανταποκριθούν σε συγκεκριμένες αρμοδιότητες και καθήκοντα. Αφορά δηλαδή τη σαφή και συνεπή συσχέτιση → παροχή γνώσης → δημιουργία ικανότητας → συμβολή στο προσδοκόμενο αποτέλεσμα.

Η **Μεθοδολογία** αφορά τουλάχιστον δύο σύνολα παραγόντων. Το πρώτο σχετίζεται με όλο το φάσμα την παρεχόμενης εκπαίδευσης (από την ανίχνευση αναγκών και το πρόγραμμα σπουδών μέχρι την αξιολόγηση της αποτελεσματικότητάς της), το δε δεύτερο με την οργάνωση και λειτουργία της ΕΣΔΔ που υλοποιεί και υποστηρίζει το πρώτο.

Η ανταπόκριση στην αποστολή, η υλοποίηση των στόχων και του οράματος ενός οργανισμού καθώς και η επιτυχής προσέγγιση της μεθοδολογίας απαιτούν την εκπόνηση ενός συστημικού και συστηματικού πλαισίου Διοίκησης, μέτρησης και αξιολόγησης των αποτελεσμάτων με σκοπό τη διαρκή βελτίωση. Το πλαίσιο αυτό δέον να περιλαμβάνει τουλάχιστον τρεις φάσεις: στρατηγικό σχεδιασμό, στρατηγική εφαρμογή, στρατηγική αξιολόγηση.

Σε κάθε φάση απαιτείται σειρά ενεργειών που να οδηγήσει σε συγκεκριμένα αποτελέσματα. Τουτέστιν, αναμενόμενο αποτέλεσμα από την φάση του Στρατηγικού Σχεδια-

σμού είναι η εκπόνηση Στρατηγικού Σχεδίου, από την φάση της Στρατηγικής Εφαρμογής είναι η εκπόνηση Σχεδίων Δράσης υλοποίησης των έργων του Στρατηγικού Σχεδίου και από την φάση της Στρατηγικής Αξιολόγησης η εκπόνηση σχεδίων αξιολόγησης, ανά σχέδιο δράσης - θέσπιση δεικτών μέτρησης αποτελεσματικότητας ανά έργο.

Στην Εθνική Σχολή Δημόσιας Διοίκησης το πλαίσιο Διοίκησης, Μέτρησης και Αξιολόγησης της Αποτελεσματικότητας δύναται να περιγραφεί ως ακολούθως:

Στρατηγικός Σχεδιασμός

Ενέργεια 1η Διερεύνηση Εξωτερικού Περιβάλλοντος ΕΣΔΔ

- Προσδιορισμός κυβερνητικών πολιτικών και προτεραιοτήτων στις οποίες η ΕΣΔΔ καλείται να συμβάλει π.χ. Τουριστική Πολιτική, Πολιτική Υγείας, Οικονομική Πολιτική κ.ά.

- Αξιοποίηση Διεθνούς Εμπειρίας

- Αξιολόγηση Αποτελεσματικότητας ΕΣΔΔ στη δημόσια διοίκηση – εντοπισμός προβλημάτων – ερμηνεία - επίλυση

Η έλλειψη δεδομένων αξιολόγησης της αποτελεσματικότητας της εκπαίδευσης της ΕΣΔΔ δεν απαγορεύει την διατύπωση του ισχυρισμού ότι η ΕΣΔΔ - μετά την 20ετή λειτουργία της - δεν έχει κάνει ακόμα αισθητή την προσφορά της στο χώρο της Δημόσιας Διοίκησης. Ο ανωτέρω ισχυρισμός εδράζεται σε ένα σύνολο γεγονότων και επιχειρημάτων με αποδεικτική ερμηνευτική αξία. Επομένως, υπάρχει έντονος προβληματισμός σχετικά με το πως η ΕΣΔΔ θα καταφέρει να δικαιώσει το λόγο ύπαρξής της, δηλαδή να συμβάλει ουσιαστικά στον εκσυγχρονισμό της Δημόσιας Διοίκησης.

Οι υπάρχουσες ενδείξεις (πχ πορεία αποφοίτων στο δημόσιο) οδηγούν στο συμπέρασμα ότι το υψηλό κόστους παραγόμενο «εκπαιδευτικό προϊόν» της - οι περίπου 1000 απόφοιτοι - δεν κατάφεραν να τροφοδοτήσουν δυναμικά την διοικητική μηχανή, αλλά αφομοιώθηκαν πλήρως από τις γραφειοκρατικές λειτουργίες του συστήματος.

Κρίνεται συνεπώς αναγκαία η χάραξη μιας νέας εκπαιδευτικής πολιτικής.

Ενέργεια 2η Κατάρτιση Στρατηγικού Σχεδίου ΕΣΔΔ

- Χάραξη Εκπαιδευτικής Πολιτικής ΕΣΔΔ: εκπαιδευτικοί στόχοι, μεθοδολογία υλοποίησης, μέσα υλοποίησης, αξιολόγηση αποτελεσματικότητας

πχ Η διαμόρφωση της Εκπαιδευτικής Πολιτικής ΕΣΔΔ απορρέει από σκέψεις που απαντούν στα ακόλουθα καίρια ερωτήματα:

Ποίος ο ρόλος του αποφοίτου σήμερα; που καλείται να συμβάλει;

Τι είδος γνώσεων, δεξιοτήτων, στάσεων απαιτείται να έχει; τι είδους εκπαίδευση πρέπει να του παρασχεθεί; τι τύπου πρόγραμμα σπουδών πρέπει να παρακολουθήσει; Ποία η πορεία εξέλιξής του /σταδιοδρομία του μετά την αποφοίτησή;

Πρόταση: Επανακαθορισμός του ρόλου του αποφοίτου «Ο απόφοιτος όχι απλώς ως Επαγγελματίας Δημόσιος Λειτουργός αλλά ως ο *Επίλεκτος των Επαγγελματιών της Διοίκησης*».

Σχέδιο δημιουργίας Επίλεκτων Επαγγελματιών Διοίκησης (απόφοιτοι ΕΣΔΔ)

Εισαγωγικός Διαγωνισμός ΕΣΔΔ	ΕΣΔΔ: Εκπαίδευση επιτυχόντων (π.χ. διάρκεια 1 - έτους) Πρόγραμμα σπουδών π.χ.	Διορισμός αποφοίτων/ αλλαγή status
<p>Προϋπόθεση συμμετοχής: Κατοχή μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών.</p>	<p>Βασική Εκπαίδευση: 6 μήνες θεωρητικά μαθήματα και εργαστήρια για απόκτηση γνώσεων και δεξιοτήτων διοίκησης. Εξειδικευμένη εκπαίδευση: 6 μήνες πρακτική εξάσκηση (βάσει εκπονηθέντος προγράμματος πρακτικής) σε φορείς του δημοσίου που πρόκειται να προσληφθούν, καθώς και προετοιμασία τελικής εργασίας.</p> <p style="text-align: center;">Τελικές εξετάσεις</p> <div style="display: flex; justify-content: space-around;"> <div style="text-align: center;"> <p>Μη επιτυχόντες πιστοποιητικό παρακολούθησης</p> </div> <div style="text-align: center;"> <p>Επιτυχόντες Διορισμός σε δημόσιους φορείς ανάλογα με την εκπαίδευση</p> </div> </div>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Σύσταση νέου κλάδου αποφοίτων / συμβούλων ΕΣΔΔ με τις εξής βαθμίδες ανέλιξης: <ul style="list-style-type: none"> • Σύμβουλος τμημάτων • Σύμβουλος Διευθυντή • Σύμβουλος Γενικού Διευθυντή • Σύμβουλος Γενικού Γραμματέα • Σύμβουλος Υπουργού 2. Τοποθέτηση των επίλεκτων αποφοίτων στις ανωτέρω θέσεις

Με βάση την ανωτέρω πρόταση η **ΕΣΔΔ επιπροσθέτως θα πρέπει να αναλάβει και τη δια βίου εκπαίδευση των επίλεκτων αποφοίτων της** καθόλη τη διάρκεια της σταδιοδρομίας τους πχ από τον Εισαγωγικό βαθμό: Σύμβουλος Τμημάτων στον καταληκτικό βαθμό: Σύμβουλος Υπουργού

Αναμενόμενα αποτελέσματα:

- Αναβάθμιση του ρόλου του αποφοίτου – δημιουργία κλάδου επιλέκτων επαγγελματιών (συμβούλων διοίκησης) με ουσιαστική συμβολή στο έργο κάθε οργανικής βαθμίδας της διοίκησης του φορέα υποδοχής / διορισμού του αποφοίτου.
- Η σύσταση ιεραρχίας των αποφοίτων (σύμβουλοι διοίκησης) παράλληλης προς την κλασική ιεραρχία αμβλύνει την εν δυνάμει άρνηση αποδοχής και συνεργασίας.
- Βελτίωση της αποτελεσματικότητας της παρεχόμενης από την ΕΣΔΔ εκπαίδευσης - σύνδεση εκπαίδευσης με εργασιακή απόδοση των εκπαιδευομένων.

Προϋπόθεση υλοποίησης πρότασης:

Απαιτείται σειρά νομοθετικών αλλαγών και παρεμβάσεων στο ισχύον νομοθετικό πλαίσιο της ΕΣΔΔ αλλά και του Βαθμολογίου των Δημοσίων Υπαλλήλων.

Τρόπος υλοποίησης πρότασης:

Είναι προφανές ότι η ανωτέρω προσέγγιση αποτελεί εντελώς διαφορετική φιλοσοφία από την ισχύουσα σήμερα εκπαιδευτική πολιτική της ΕΣΔΔ.

Κατά συνέπεια, η πιθανή υιοθέτησή της απαιτεί την σύσταση ομάδας εργασίας με αντικείμενο τον ανασχεδιασμό της λειτουργίας της ΕΣΔΔ (Εισαγωγικός Διαγωνισμός/ Πρόγραμμα Σπουδών / Αξιολόγηση Αποτελεσματικότητας/ Παρακολούθηση Αποφοίτων / Επανεκπαίδευση Αποφοίτων). Με άλλα λόγια την σύνταξη του *Στρατηγικού Σχεδίου της ΕΣΔΔ*.

Στρατηγική Εφαρμογή

Η επιτυχής υλοποίηση του στρατηγικού σχεδίου απαιτεί όπως η ΕΣΔΔ ως οργανική μονάδα- ως υποσύστημα του ΕΚΔΔΑ, έχει την ικανότητα να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις ενός τέτοιου στρατηγικού σχεδίου.

Ενέργεια 1η Διερεύνηση του εσωτερικού περιβάλλοντος λειτουργίας της ΕΣΔΔ

- Ανάλυση υφιστάμενης κατάστασης
  - Εντοπισμός προβλημάτων και ανάληψη πρωτοβουλιών προς επίλυση προβλημάτων
- Αναμενόμενο αποτέλεσμα:
κατάρτιση συγκεκριμένων σχεδίων δράσης

Ενέργεια 2η Σύνταξη Σχεδίων Δράσης της ΕΣΔΔ

• Αξιολόγηση των υποσυστημάτων λειτουργίας της ΕΣΔΔ, όπως, σύστημα ηγεσίας, σύστημα δομών και διαδικασιών, σύστημα ανθρωπίνων πόρων, σύστημα διαχείρισης πηγών και υποδομών

- Βελτίωση των υποσυστημάτων με συγκεκριμένες παρεμβάσεις ανά σύστημα

Πρόταση: παρατίθενται ενδεικτικές παρεμβάσεις ανά σύστημα λειτουργίας της ΕΣΔΔ

Σύστημα Ηγεσίας ΕΣΔΔ

• Θέσπιση κριτηρίων (τυπικών και ουσιαστικών) για την τοποθέτηση της ηγεσίας της ΕΣΔΔ.

Πχ. τυπικά: κατοχή διδακτορικού διπλώματος, ουσιαστικά: διδακτική πείρα, ερευνητική πείρα, διοικητική πείρα σε Εκπαιδευτικό Οργανισμό. Κάλυψη θέσης με ανοικτές, διαφανείς και αντικειμενικές διαδικασίες

• Εξασφάλιση συνεργασίας, συμμετοχής και συναίνεσης στην υλοποίηση των τεθέντων στόχων του στρατηγικού σχεδίου ΕΣΔΔ.

• Δημιουργία οργανωσιακής κουλτούρας που ενισχύει την κριτική σκέψη, επιβραβεύει τη γνώση και την ανάληψη πρωτοβουλιών για την επίτευξη του εκπαιδευτικού έργου της ΕΣΔΔ.

• Άσκηση Διοίκησης με υποδειγματική και παραδειγματική συμπεριφορά (rule by example) κ.λπ.

Σύστημα Δομών και διαδικασιών ΕΣΔΔ

- Δόμηση ισχνού ιεραρχικού μοντέλου (Lean hierarchy)
- Ορθολογική εναρμόνιση της δομής με τη λειτουργία των διαδικασιών. Ποιος κάνει τι πότε, που και γιατί;
- Σαφήνεια και διαφάνεια διαδικασιών.
- Νομιμότητα και σκοπιμότητα αποφάσεων και ενεργειών κλπ

Σύστημα Διοίκησης Ανθρώπινου Δυναμικού ΕΣΔΔ

• Αναβάθμιση ρόλου επιστημονικά υπευθύνων ΕΣΔΔ- θέσπιση κριτηρίων επιλογής της θέσης πχ κατοχή διδακτορικού διπλώματος, διδακτική πείρα, ερευνητική πείρα, διοικητική πείρα σε Εκπαιδευτικό Οργανισμό κλπ) – Εκχώρηση ουσιαστικών αρμοδιοτήτων μέσω ευέλικτου οργανογράμματος

• Δημιουργία Συστήματος Διαχείρισης Γνώσης: καλλιέργεια κλίματος ανάπτυξης και εκπαίδευσης- εκπόνηση σχεδίων εκπαίδευσης των στελεχών της ΕΣΔΔ.

- Θέσπιση αντικειμενικών κριτηρίων αξιολόγησης και αμοιβών κλπ

Σύστημα Διαχείρισης Πόρων ΕΣΔΔ

• Κατάρτιση αναπτυξιακού Προϋπολογισμού με συμμετοχή όλων των τομέων εκπαιδευτικών και διοικητικών.

• Εξασφάλιση συναίνεσης στην κατανομή των πόρων- ενημέρωση πορείας δαπανών.

• Διαφάνεια στη χρήση των οικονομικών πόρων- ανάλυση κόστους & οφέλους οικονομικών ενεργειών.

• Εξασφάλιση διαφάνειας προμηθειών και συνεργασιών με εξωτερικούς πελάτες με σκοπό την αποδοτικότητα και την προστασία του δημοσίου συμφέροντος κλπ

Τρόπος υλοποίησης πρότασης:

Απαιτείται σύσταση ομάδας εργασίας με αντικείμενο τον ανασχεδιασμό των υποσυστημάτων λειτουργίας της ΕΣΔΔ. Εν άλλους λόγους απαιτείται η σύνταξη συγκεκριμένων *Σχεδίων Δράσης ανά Σύστημα της ΕΣΔΔ*.

Στρατηγική Αξιολόγηση

Υφιστάμενη κατάσταση:

Όπως προαναφέρθηκε η ΕΣΔΔ, στερείται ενός συστηματικού μηχανισμού αξιολόγησης τόσο των εκπαιδευτικών όσο και των λειτουργικών δράσεων της.

Στόχος:

Θέσπιση της αξιολόγησης ως συνεχούς βελτιωτικής διαδικασίας της ΕΣΔΔ.

Πρόταση:

Δημιουργία Συστήματος Αξιολόγησης που θα υποστηρίξει τις φάσεις του Στρατηγικού Σχεδιασμού και την Στρατηγικής Εφαρμογής της ΕΣΔΔ, μέσω:

1. της θέσπισης δεικτών μέτρησης, όπως:

• δείκτες μέτρησης αποτελεσματικότητας του εκπαιδευτικού έργου της ΕΣΔΔ

• δείκτες μέτρησης αποτελεσματικότητας του συστήματος ηγεσίας

• δείκτες μέτρησης αποτελεσματικότητας του συστήματος δομών και διαδικασιών

• δείκτες μέτρησης αποτελεσματικότητας του συστήματος ανθρώπινου δυναμικού

• δείκτες μέτρησης αποτελεσματικότητας του συστήματος διαχείρισης πόρων και υποδομών

2. της συστηματικής παρακολούθησης των δεικτών, όπως :

• καταγραφή αποτελεσμάτων ανά σύστημα δράσης της ΕΣΔΔ.

• ανάλυση αποτελεσμάτων – εντοπισμός αποκλίσεων και προβλημάτων.

• κατάρτιση νέων σχεδίων δράσης επίλυσης προβλημάτων – υλοποίηση νέων σχεδίων δράσης- ανασκόπηση- συνεχής παρέμβαση.

3. της συστηματικής διάχυσης των αποτελεσμάτων της αξιολόγησης, όπως:

• συστηματική ενημέρωση του ανθρώπινου δυναμικού της ΕΣΔΔ.

• διοργάνωση ανοιχτών συναντήσεων «αυτοαξιολόγησης».

• έκδοση ενημερωτικού φυλλαδίου «καλών πρακτικών» (best practices).

Τέλος, πρέπει να επισημανθεί ότι η ΕΣΔΔ – ως οργανική μονάδα- αποτελεί με τη σειρά της ένα υποσύστημα του συστήματος ΕΚΔΔΑ. Συνεπώς, αντίστοιχες με τις προαναφερθείσες παρεμβάσεις απαιτούνται και στις υπόλοιπες εκπαιδευτικές μονάδες του ΕΚΔΔΑ (ΙΝ.ΕΠ, ΕΣ.ΤΑ), προκειμένου να αποτελέσουν ένα αρμονικό, οργανικό όλον που θα παράγει υψηλής ποιότητας και προδιαγραφών εκπαιδευτικά «προϊόντα».

Απαραίτητη προϋπόθεση προς τούτο αποτελεί η σύνταξη Οργανισμού λειτουργίας που να διαπνέεται από τις αρχές της ευελιξίας, διορατικότητας, αποτελεσματικότητας, συμμετοχικής διοίκησης και αξιοκρατίας, καθώς και να αποφεύγει την αποτύπωση της υφιστάμενης κατάστασης - πρόβλημα σύνθητες κατά την εκπόνηση οργανογραμμάτων.

Συνεταιριστική δράση και παράλληλες δραστηριότητες των Γυναικών του αγροτικού χώρου

ΤΟΥ Κ. Δ. ΣΔΡΑΛΗ και Κ. Α. ΡΟΥΜΠΑΚΟΥ

1. Εισαγωγή

Στον αγροτικό χώρο η θέση της γυναίκας* εμφανίζεται σημαντικά περιορισμένη ως αποτέλεσμα της παραδοσιακής πατριαρχικής δομής και οργάνωσης της αγροτικής κοινωνίας. Η προσφερόμενη εργασία και η συνεισφορά της στην οικονομία του νοικοκυριού, παρά τη σημαντικότητά της, υποεκτιμάται, ενώ η μη αμειβόμενη απασχόλησή της έχει ως αποτέλεσμα να θεωρείται υποδεέστερος ο ρόλος της στο νοικοκυριό της υπαίθρου (Πδαράκου, 1996).

Η εκμηχάνιση της γεωργίας και η ανάπτυξη της βιομηχανίας προκάλεσαν σημαντικές αλλαγές στη γεωργία, στις συνθήκες διαβίωσης των νοικοκυριών και στο ρόλο των γυναικών (Möhlendick and Munoz-Torres, 1993) και οδήγησαν σε αναδιατάξεις της κοινωνικής και οικονομικής οργάνωσης στον αγροτικό τομέα. Η εξέλιξη της τεχνολογίας μείωσε την ανάγκη για εργατικά χέρια από την οικογένεια. Η νέα αυτή πρακτική έπληξε κυρίως τη γυναικεία αγροτική απασχόληση και σήμανε αφενός μεγαλύτερη υποβάθμιση της γυναικείας συμβολής στην παραγωγή και αφετέρου διατάραξη της παραδοσιακής σχέσης μεταξύ γυναικείων και ανδρικών εργασιών (Πδαράκου, 1996), κύριο, άλλωστε, χαρακτηριστικό της παραδοσιακής κοινωνίας. Με την εκμηχάνιση ο διαχωρισμός αυτός λαμβάνει μεγαλύτερες διαστάσεις αφού μόνο οι

---

* Η έρευνα πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο του έργου «Κοινωνία της Πληροφορίας και Προσαρμοστικότητα των Μικρομεσαίων Γυναικείων Γεωργοσυνεταιριστικών Επιχειρήσεων», που εντάσσεται στην Κοινωνική Πρωτοβουλία EQUAL. Θερμές ευχαριστίες εκφράζονται στον Καθηγητή του Χαροκοπέιου Πανεπιστημίου κ. Κ.Δ. Αποστολόπουλο και την Καθηγήτρια του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κα Α. Παπαδάκη - Κλαυδιανού.

Ο Δ. ΣΔΡΑΛΗΣ είναι Διδάκτωρ του Τμήματος Οικιακής Οικονομίας και Οικολογίας του Χαροκοπέιου Πανεπιστημίου.

Ο Α. Ρουμπάκος είναι κάτοχος Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης στη «Βιώσιμη Ανάπτυξη» του Τμήματος Οικιακής Οικονομίας και Οικολογίας του Χαροκοπέιου Πανεπιστημίου.

άνδρες αγρότες θεωρούνται ικανοί να χειριστούν τη σύγχρονη τεχνολογία (Fonte et al, 1994).

Όλα τα παραπάνω, σε συνδυασμό και με τις οικογενειακές στρατηγικές που καθόριζαν τα αρσενικά μέλη της οικογένειας ως μελλοντικούς αρχηγούς (διαχόχους) (Ανανίκας κ.ά. 1984), είχαν ως συνέπεια τη μείωση και τον υποβίβασμό της γυναικείας δύναμης και την στροφή των γυναικών σε άλλους τομείς της οικονομίας, κυρίως προς τον τριτογενή (Πιδαράκου, 1997 και Παννούλη, 2004). Παράλληλα, το αρνητικό προφίλ της γυναικείας συμμετοχής στην αγροτική εκμετάλλευση συνέβαλε στην εν λόγω φυγή από τον αγροτικό χώρο (Möhlendick and Munoz-Torres, 1993).

Η στροφή αυτή, άλλωστε, υποστηριζόταν και από τις περιορισμένες επαγγελματικές δυνατότητες που πρόσφερε ο αγροτικός χώρος αλλά και από τη νέα οικογενειακή στρατηγική που επένδυσε στη μόρφωση των κοριτσιών, προκειμένου να εξασφαλίσουν μία θέση στο δημόσιο τομέα ή σε μισθωτή εργασία, δεδομένου ότι την περίοδο εκείνη ο τριτογενής τομέας γνώριζε ιδιαίτερη ανάπτυξη (Αποστολόπουλος, 1999).

Έτσι, το υψηλότερο εκπαιδευτικό επίπεδο των γυναικών και η σαφώς βελτιωμένη θέση τους τις βοηθούν να εισέλθουν ενεργά στην αγορά εργασίας και να σηματοδοτήσουν μία νέα αρχή του ρόλου τους τόσο μέσα στην οικογένεια όσο και στην κοινωνία. Η γυναίκα της υπαίθρου που μέχρι τότε απασχολούνταν στην εκμετάλλευση και στο νοικοκυριό, προσφέροντας πολύτιμη, αλλά μη αναγνωρίσιμη από τους άλλους εργασία, αναζητά διεξόδους για την ικανοποίηση των κοινωνικών της αναγκών, που παύουν να ικανοποιούνται από τη ζωή στην ύπαιθρο. Έτσι, οι νέες κυρίως γυναίκες της υπαίθρου στρέφονται προς την πόλη για να ξεπεράσουν τα προβλήματα του αγροτικού χώρου: να αναβαθμίσουν το ρόλο τους που δεν αναγνωρίζεται στην αγροτική κοινωνία, να βρουν απασχόληση που να ανταποκρίνεται στις ικανότητες τους και να είναι αμειβόμενη, να ανεξαρτοποιηθούν οικονομικά, να αποκτήσουν και άλλα δικαιώματα (ελευθερία χρόνου, εκπαίδευση, κοινωνικές συναναστροφές, συμμετοχή στα κοινά κ.ά.).

Η απόρριψη όμως του γεωργικού επαγγέλματος και η φυγή τους στον αστικό χώρο, δημιούργησε μεγαλύτερα προβλήματα στον αγροτικό χώρο, με κυριότερο την ερήμωσή του. Το πρόβλημα εντεινόταν ακόμα περισσότερο για τις γυναίκες-αγρότισσες που παρέμεναν στις αγροτικές περιοχές. Η δική τους θέση (οικονομική και κοινωνική) εξακολουθούσε να είναι μειονεκτική.

Η εργαζόμενη γυναίκα της υπαίθρου είναι μία αξιόλογη και ανεκμετάλλευτη πηγή εργατικής δύναμης στον αγροτικό χώρο. Οι γυναίκες λόγω της φύσης τους έχουν μία πιο ανθρωποκεντρική στάση απέναντι στη ζωή, είναι πιο ευαίσθητες σε θέματα διατροφής και περιβάλλοντος και ικανές να μετατρέπουν τις δραστηριότητες της άτυπης οικονομίας σε δραστηριότητες της αγοράς εργασίας (Bock, 1994, Miele, 1994, Πιδαράκου, 1997 και Παννούλη, 2004). Γι' αυτό και αποτελούν τους «ανθρώπινους πόρους» που μπορούν να συνεισφέρουν στην ενίσχυση του αγροτικού εισοδήματος

και την ανάπτυξη της υπαίθρου, αλλά και η γυναικεία εργασία να γίνει αμειβόμενη και να αναγνωρίζεται (Gasson, 1984). Για να μπορέσουν όμως να αξιοποιηθούν αυτές οι γυναικείες ικανότητες, απαραίτητο είναι να αναπτυχθούν στον αγροτικό χώρο δραστηριότητες τέτοιες που να είναι αναγνωρισμένες ως επαγγελματικές, έμμοσθες ασχολίες και όχι ως περιθωριακές και ευκαιριακές ενασχολήσεις.

Τέτοιες δραστηριότητες είναι ο αγροτουρισμός ή άλλες ήπιες μορφές τουρισμού, η οικοτεχνία-χειροτεχνία, οι βιοτεχνίες οικογενειακής μορφής και οι οικογενειακές επιχειρήσεις, οι συνεταιριστικές δραστηριότητες, η αξιοποίηση και εμπορία τυπικών, παραδοσιακών εγχώριων προϊόντων, η αξιοποίηση πολιτιστικής κληρονομιάς του κόσμου της υπαίθρου και οι δράσεις προστασίας και αξιοποίησης του περιβάλλοντος (Γεωργιάδου, 1989).

Στην παρούσα εργασία επιχειρήθηκε η ανάλυση των δυνατοτήτων απασχόλησης του γυναικείου πληθυσμού σε επιλεγμένες περιοχές όπου αναπτύσσεται το φαινόμενο της συνεταιριστικής δράσης. Οι περιοχές αυτές ήταν ο Βελβεντός Κοζάνης, η Βαρβάρα Χαλκιδικής, η Ζαγορά Πηλίου, η Άνω Σύρος, η Ν.Ζίγνη, το Γεράκι Λακωνίας, η Αράχωβα Βοιωτίας και ο Άγιος Αντώνιος Θεσσαλονίκης.

2. Σκιαγράφηση των δυνατοτήτων απασχόλησης στις περιοχές μελέτης

Στις περιοχές που μελετήθηκαν η οικονομική δραστηριότητα των κατοίκων και των γυναικών ειδικότερα, στηρίζεται σε γενικές γραμμές στον πρωτογενή τομέα ως συμβοηθούντα και μη αμειβόμενα μέλη.

Πιο συγκεκριμένα, ο Βελβεντός Κοζάνης αποτελεί μια περιοχή η οποία δεν αντιμετωπίζει ιδιαίτερα οικονομικά προβλήματα. Οι κάτοικοί του ασχολούνται κυρίως με την παραγωγή ροδάκινων, στην οποία στηρίζεται και ο γυναικείος συνεταιρισμός. Επειδή, όμως, γενικά ο τομέας των φρούτων από το 1996 αντιμετωπίζει προβλήματα οι γυναίκες του Βελβεντού θα πρέπει να αναζητήσουν νέες κατευθύνσεις, όπως είναι π.χ. η κατεύθυνση του οικοτουρισμού, σε συνδυασμό με τις προσπάθειες αξιοποίησης του ορεινού όγκου της περιοχής και της λίμνης Πολυφύτου. Εξάλλου, η δυνατότητα απασχόλησης σε μορφές εναλλακτικού τουρισμού μπορεί να πραγματοποιηθεί όχι μόνο λόγω της ελκυστικής τοποθεσίας αλλά και των καλών υποδομών της περιοχής (καλό συγκοινωνιακό δίκτυο, επαρκείς υπηρεσίες, καταστήματα, χώροι αναψυχής, μεγάλος αριθμός πολιτιστικών δραστηριοτήτων).

Προς την ίδια κατεύθυνση θα μπορούσαν να στραφούν και οι γυναίκες της Βαρβάρας Χαλκιδικής. Ο γυναικείος αγροτουριστικός συνεταιρισμός στη Βαρβάρα δραστηριοποιείται στην παραγωγή παραδοσιακών εδεσμάτων και ποτών. Ωστόσο, το υψηλό λειτουργικό κόστος του συνεταιρισμού, λόγω της πολυδάπανης μεταφοράς των προϊόντων του σε άλλες περιοχές, καθιστά αναγκαία τη δραστηριοποίηση του συνεταιρισμού και προς άλλες κατευθύνσεις για τη συμπλήρωση του εισοδήματός του. Έτσι, μία λύση στην αντιμετώπιση του προβλήματος αυτού είναι ο οικοτουρισμός. Η κοινότητα της Βαρβάρας διαθέτει μεγάλη δασική έκταση που θα μπορού-

σε να διαρρυθμιστεί με μονοπάτια πεζοπορίας, καταφύγια, παρατηρητήρια κ.λπ. Τόσο η ίδια η περιοχή όσο και οι γύρω περιοχές παρουσιάζουν ιδιαίτερη φυσική ομορφιά ενώ η απόσταση από τα μεγάλα τουριστικά θέρετρα της Χαλκιδικής δεν είναι ιδιαίτερα μακρινή. Ήδη, στη γειτονική Αρναία πραγματοποιούνται προσπάθειες για την ανάδειξη της φυσικής ομορφιάς του οικισμού και για την παροχή οργανωμένων τουριστικών υπηρεσιών. Ωστόσο, αυτό που θα πρέπει να ληφθεί υπόψη και αποτελεί αδυναμία του Δήμου είναι οι ελλείψεις υποδομές, γεγονός που προκαλεί τη δυσαρέσκεια των κατοίκων της περιοχής.

Στον πρωτογενή τομέα στηρίζεται και η οικονομία της Ζαγοράς Πηλίου και ειδικότερα στην καλλιέργεια των μήλων. Οι αγρότες της Ζαγοράς με την οργάνωσή τους σε συνεταιρισμό έχουν καταφέρει να εξασφαλίσουν την αναγνωρισιμότητα και ένα πολύ καλό όνομα για το προϊόν τους. Εκτός από την καλλιέργεια των μήλων μία ακόμη δραστηριότητα είναι η παροχή τουριστικών και αγροτουριστικών υπηρεσιών που προσφέρει ο γυναικείος συνεταιρισμός της περιοχής. Ο αγροτουρισμός και οι οικοτουρισμός αποτελούν καλές πρακτικές για τη συμπλήρωση του γεωργικού εισοδήματος λόγω της φυσικής ομορφιάς και της ύπαρξης κοντινών τουριστικών πόλων έλξης όλες τις εποχές του χρόνου λόγω της γεωμορφολογίας της περιοχής.

Ο γυναικείος αγροτουριστικός συνεταιρισμός της Ν.Ζίγνης διαθέτει ξενώνα για τη φιλοξενία επισκεπτών στην περιοχή. Ο ξενώνας αυτός αποτελεί πλεονέκτημα για το συνεταιρισμό καθώς βρίσκεται κοντά στο σπήλαιο της Αλιστράτης και προσελκύει αρκετούς από τους επισκέπτες του σπηλαίου. Μέσα στον ξενώνα μπορεί να προμηθευτεί κανείς και τοπικά εδέσματα τα οποία είναι επίσης παραγωγή του συνεταιρισμού. Ο συνεταιρισμός βλέπει προοπτικές για ενίσχυση του εισοδήματός του εάν στραφεί προς την εκμετάλλευση και προώθηση αρωματικών φυτών της περιοχής του.

Ο γυναικείος συνεταιρισμός της Κύμης ασχολείται με την κατασκευή χειροτεχνημάτων από φυσικό μετάξι. Τα προϊόντα του παρουσιάζουν ζήτηση και από την τοπική αγορά, αλλά και από τους επισκέπτες της περιοχής. Η συστηματική μορροκαλλιέργεια είναι δυνατόν να στρέψει το συνεταιρισμό και σε άλλες δραστηριότητες, όπως είναι η παραγωγή υφαντών, η οποία παρουσιάζει γενικά αυξημένη ζήτηση στην αγορά και θα μπορούσε να θεωρηθεί μια βιώσιμη επένδυση για το μέλλον. Εξάλλου, σε συνδυασμό με την έλλειψη συστηματικών καλλιεργειών (έλλειψη τεχνογνωσίας και οργάνωσης), την έλλειψη επαγγελματιών αγροτών και τη συνηθισμένη για τον τομέα της γεωργίας διαρροή των νέων προς άλλα επαγγέλματα, η ανάπτυξη μιας τέτοιας παράλληλης δραστηριότητας μπορεί να καταστήσει τις προοπτικές για το μέλλον της οικονομίας της περιοχής ευοίωνες.

Στο Γεράκι δραστηριοποιείται ο γυναικείος αγροτικός συνεταιρισμός οικοτεχνίας - χειροτεχνίας η «Εργάνη», κύριο προϊόν του οποίου είναι η κατασκευή παραδοσιακών χαλιών. Τα τελευταία τρία χρόνια, όμως, ο συνεταιρισμός αντιμετωπίζει δυσκο-

λίες στη διάθεση των προϊόντων του, λόγω ανεπαρκούς διαφημιστικής προβολής. Η κατάσταση θα μπορούσε να ανατραπεί μέσω της συνεργασίας του συνεταιρισμού με τους τοπικούς φορείς, μέσω διαφήμισης των προϊόντων τους - με τη βοήθεια μεσαζόντων - στα μεγάλα αστικά κέντρα, μέσω διαφήμισης και προώθησής τους στη τοπική αγορά της Σπάρτης.

Επιπλέον, μία μελλοντική ευέλικτη αγορά απασχόλησης στην περιοχή θα μπορούσε να στραφεί στην κατεύθυνση του οικοτουρισμού, καθώς το χωριό βρίσκεται στο δρόμο Σπάρτης-Κοσμά-Μοναστήρι Ελώνας, που αποτελεί τουριστική περιοχή, γνωστή για τα βυζαντινά μνημεία της.

Παράλληλα, στη συγκεκριμένη περιοχή οι γυναίκες μπορούν να ασχοληθούν και με τη φροντίδα μικρών παιδιών και ηλικιωμένων, καθώς τέτοιου είδους δραστηριότητες δεν προσφέρονται από το Δήμο, ενώ η ανάγκη αυτή υφίσταται στην τοπική κοινωνία. Έτσι, μελλοντικά προγράμματα κατάρτισης στην περιοχή θα μπορούσαν να στραφούν στην κατεύθυνση του οικοτουρισμού, της οργάνωσης παραγωγής και προώθησης προϊόντων, καθώς και της φύλαξης παιδιών και ηλικιωμένων.

Αρκετά δραστήριοι παρουσιάζονται οι γυναικείοι συνεταιρισμοί Αράχωβας, Άνω Σύρου και Αγίου Αντωνίου Θεσσαλονίκης. Ειδικότερα, ο γυναικείος γεωργοτουριστικός και βιοτεχνικός συνεταιρισμός Αράχωβας βρίσκεται κοντά σε ένα από τα πλέον φημισμένα χιονοδρομικά κέντρα της χώρας προσφέροντας φιλοξενία και γεύματα με τοπικά εδέσματα. Επιπλέον, ο συνεταιρισμός ασχολείται με την πώληση χρυσοκεντημάτων. Πα τη μελλοντική ανάπτυξη του συνεταιρισμού θα μπορούσε να αναπτυχθεί ευέλικτη αγορά για την προώθηση χειροποίητων χρυσοκεντημάτων καθώς επίσης θα μπορούσε να αναπτυχθεί ο οικοτουρισμός λόγω της φυσικής ομορφιάς της περιοχής.

Ο γυναικείος αγροτουριστικός συνεταιρισμός Σύρου «Το Καστρί» ασχολείται με την παροχή υπηρεσιών catering. Πρόκειται για μια επιχειρηματική δραστηριότητα, η οποία αποδίδει ιδιαίτερα ικανοποιητικά εισοδήματα στις γυναίκες-μέλη του συνεταιρισμού. Η επιτυχημένη αυτή προσπάθεια των γυναικών είχε ως αποτέλεσμα την επέκταση των δραστηριοτήτων του συνεταιρισμού με τη δημιουργία ενός καταστήματος πώλησης των προϊόντων του στο κέντρο του νησιού, κίνηση η οποία συνέβαλε τόσο στην ανάπτυξη του ίδιου του συνεταιρισμού όσο και της τοπικής κοινωνίας, λόγω του συνδυασμού της παραδοσιακής διατροφής με τον τουρισμό.

Παρόμοια, ο γυναικείος συνεταιρισμός στον Άγιο Αντώνιο Θεσσαλονίκης είναι αρκετά δραστήριος και τα οικονομικά στοιχεία του δίνουν πολλές ελπίδες για το μέλλον. Η διοίκηση του συνεταιρισμού ελπίζει ότι με οργανωμένες διαφημιστικές εκστρατείες θα αυξήσει ακόμα περισσότερο τη διάθεση των προϊόντων τους. Το αυξημένο εισόδημα που αναμένουν ότι θα προέλθει από την αύξηση των πωλήσεων, θα λειτουργήσει ως ισχύ της επιχείρησης. Μελλοντικά προγράμματα κατάρτισης στην περιοχή θα μπορούσαν να στραφούν στην κατεύθυνση της οργάνωσης παραγωγής και προώθησης παραδοσιακών προϊόντων.

3. Συμπεράσματα - Προτάσεις

Η διαδικασία ανάπτυξης της απασχόλησης σε μια περιοχή δεν αποτελεί εύκολο εγχείρημα. Χρειάζεται η συμμετοχή όλων των τοπικών φορέων που θα παρέχουν τις κατάλληλες υποδομές, αλλά κυρίως του τοπικού πληθυσμού, ο οποίος θα αναλάβει πρωτοβουλίες και δράση.

Ειδικότερα, για την εφαρμογή των επιπλέον δραστηριοτήτων απαιτούνται και ορισμένες απαραίτητες προϋποθέσεις: εκπαίδευση των γυναικών και επαγγελματική και τεχνολογική κατάρτιση, ενημέρωση, πληροφόρηση (διαδίκτυο) και εξειδίκευση, ώστε να αναβαθμιστεί το γυναικείο εργατικό δυναμικό, απαραίτητο θεσμικό και νομικό πλαίσιο που θα διευκολύνει την πρόσβαση στις δραστηριότητες αυτές. Τέτοιο πλαίσιο πρέπει να διασφαλίζει υποδομή μεταφορών, υπηρεσίες προστασίας υγείας, σχολεία, παιδική μέριμνα κ.ά., ειδική πολιτική στήριξης των δραστηριοτήτων (ιδιαίτερα για τις ορεινές και μειονεκτικές περιοχές), φορολογική πολιτική που δεν θα αποθαρρύνει την ενασχόληση μ' αυτές, αναγνώριση της δημιουργίας των νέων επαγγελματιών με τις ανάλογες απολαβές (συνταξιοδότηση, κοινωνική ασφάλιση κ.ά.) (Σκουλαρίκης, 1996).

Επιπλέον, καμία από τις παραπάνω προτάσεις (οικοτουρισμός, αγροτουρισμός κ.λπ.) δεν έχει πιθανότητες επιτυχίας αν δεν γίνει ορθολογική οργάνωση της παραγωγής και σωστή προώθηση των προϊόντων, μέσα από νέες και ευέλικτες αγορές.

Οι μελλοντικοί επιχειρηματίες θα πρέπει να αποκτήσουν ικανότητες οργάνωσης της επιχείρησής τους και ανταπόκρισης σε τυχόν ευκαιρίες και κινδύνους που εμφανίζονται, χωρίς να χρειάζονται συνεχή επίβλεψη και συνδρομή από κρατικούς και λοιπούς φορείς. Ο σκοπός των προγραμμάτων θα πρέπει να είναι η δημιουργία ικανών επιχειρηματιών και όχι η διαίωσιση της υπάρχουσας κατάστασης.

Μαζί με τη σωστή οργάνωση της παραγωγής εξετάζεται και η έννοια της εξασφάλισης - διάθεσης και προώθησης των προϊόντων. Οι συμμετέχοντες στους συνεταιρισμούς θα πρέπει να λάβουν τα στοιχεία εκείνα που θα τους καταστήσουν ικανούς να εξασφαλίσουν αγορές για τα αγαθά και τις υπηρεσίες τους. Δεν αρκεί να αναδιοργανωθεί η επιχειρηματική βάση της περιοχής, αλλά θα πρέπει αυτή η αλλαγή να φέρει και ικανοποιητικά αποτελέσματα. Ως κατάλληλο παράδειγμα μπορεί να εξετάσει κανείς το γυναικείο συνεταιρισμό στον Άγιο Αντώνιο, ο οποίος δεν αρκείται στο να διαθέτει τα προϊόντα του μόνο σε τυχόν επισκέπτες της περιοχής, αλλά έχει εξασφαλίσει και την είσοδό του στις αγορές της Θεσσαλονίκης, διασφαλίζοντας έτσι περισσότερο το μέλλον για την προώθηση των προϊόντων του.

Τέλος, απαραίτητη είναι και η εκπαίδευση στη χρήση του ηλεκτρονικού υπολογιστή, του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου και του διαδικτύου, των σύγχρονων δηλαδή εργαλείων κάθε επιχειρηματία. Οι γνώσεις χειρισμού ηλεκτρονικού υπολογιστή βοηθούν πρώτα από όλα στην καλύτερη οργάνωση της επιχειρηματικής δραστηριότητας, αλλά και στο ότι ο επιχειρηματίας μπορεί να αναλάβει μόνος του τη γραμματειακή υποστήριξη της επιχείρησής του. Οι γνώσεις, πάλι, της χρήσης του ηλεκτρονικού

ταχυδρομείου και του διαδικτύου επιτρέπουν στον επιχειρηματία να ενημερώνεται για όλα τα παραπάνω θέματα, για τις προτιμήσεις της αγοράς, για νέες βελτιώσεις και ιδέες που αναπτύσσουν οι ανταγωνιστές του και να δημιουργεί και να αναπτύσσει νέες και σύγχρονες αγορές μέσω του ηλεκτρονικού εμπορίου. Βλέποντας και συγκρίνοντας μπορεί να βελτιώσει τη δική του επιχείρηση και να αυξήσει την ανταγωνιστικότητά της, ενώ μπορεί, επίσης, να κάνει περισσότερο γνωστά τα προϊόντα του και τις υπηρεσίες του στο ευρύ καταναλωτικό κοινό.

Σε πολλά θέματα παρατηρείται στους συνεταιρισμούς μία ακριβής μικρογραφία της γενικότερης κατάστασης. Πολλές από τις ελλείψεις του ευρύτερου αγροτικού τομέα παρατηρούνται και στους συνεταιρισμούς και πολλά από τα μέτρα που θα μπορούσαν να προταθούν γενικά για μία αναζωογόνηση της οικονομικής ζωής της περιοχής, ισχύουν και στην περίπτωση των συνεταιρισμών. Έτσι, η δημιουργία ισχυρών εμπορικών ονομάτων, η σωστή διαφήμιση και προώθηση των προϊόντων, η δημιουργία αποθεματικών, η εισαγωγή καινοτομιών τόσο για τα ίδια τα προϊόντα όσο και για τη διαδικασία παραγωγής, είναι θέματα που πρέπει να ληφθούν υπόψη, αν η βασική επιδίωξη είναι η εξασφάλιση πραγματικής βιωσιμότητας των συνεταιρισμών.

Τα προϊόντα των συνεταιρισμών αντιμετωπίζουν τα ίδια προβλήματα που αντιμετωπίζουν και τα λοιπά προϊόντα του αγροτικού τομέα. Όπως και με εκείνα, λοιπόν, οι συνεταιρισμοί θα πρέπει να στραφούν στην παραγωγή υγιεινών, τυποποιημένων και πιστοποιημένων προϊόντων, που θα ανταποκρίνονται στις σύγχρονες τάσεις της αγοράς αν θέλουν να διατηρήσουν και να αυξήσουν το μερίδιό τους σ' αυτήν. Και θα πρέπει, ακόμα, να ληφθεί μέριμνα για τη βελτίωση της επαγγελματικής ικανότητας των μελών των συνεταιρισμών, ώστε να προσφέρουν υπηρεσίες ποιότητας στους πελάτες τους και να μπορούν, έτσι, να ανταγωνισθούν τις λοιπές επιχειρήσεις του ιδιωτικού τομέα, τόσο στο εσωτερικό της χώρας όσο και έξω.

Συμπερασματικά, η συμβολή των γυναικείων αγροτουριστικών και αγροβιοτεχνικών συνεταιρισμών, σε επίπεδο τοπικής κοινωνίας, είναι ιδιαίτερα σημαντική όσον αφορά την ενεργοποίηση και αξιοποίηση ενός σημαντικού αναπτυξιακού πόρου, του γυναικείου εργατικού δυναμικού, αποτελώντας σημαντικό αρωγό των προσπαθειών που καταβάλλονται από πλευράς Τοπικής Αυτοδιοίκησης, με στόχο την ενδυνάμωση και την ανάπτυξη των τοπικών οικονομιών. Με άλλα λόγια, η δημιουργία και λειτουργία των γυναικείων αγροτουριστικών και αγροβιοτεχνικών συνεταιρισμών αποσκοπούσε και εξακολουθεί ν' αποσκοπεί στη βελτίωση της ποιότητας ζωής των γυναικών της υπαίθρου. Ως σημαντικότερο αποτέλεσμα αυτής της πρωτοβουλίας θεωρείται το αίσθημα ανεξαρτησίας, ικανοποίησης και επιτυχίας που διακατέχει τις γυναικείες αυτές ομάδες (Καλδής, κ.ά., 2000). Με τη συμμετοχή στους συνεταιρισμούς, ο ρόλος τους διευρύνεται, αναπτύσσουν επιχειρηματικότητα, αποκτούν κοινωνική καταξίωση, αισθάνονται ικανές και για εργασίες πέραν του νοικοκυριού και αποκτούν μεγαλύτερη οικονομική ανεξαρτησία.

Βιβλιογραφία

Ανακίνας, Λ., Δαιουτόπουλος, Γ., Ιακωβίδου, Ο., Παπαδάκη-Κλαυδιανού, Α. και Σιάρδος, Γ. (1984), Το πρόβλημα της διαδοχής στην ελληνική γεωργία, Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών (ΚΕΠΕ), Αθήνα.

Αποστολόπουλος, Κ. (1999), Εισαγωγή στην αγροτική οικιακή οικονομία, Πανεπιστημιακές Παραδόσεις, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα.

Bock, B. (1994), «Female farming in ubrian agriculture». In: L. Van der Plas and M. Font (eds), Rural Gender Studies in Europe, Van Gorcum, The Netherlands, pp. 91-100.

Gasson, R. (1984), Farm women in Europe. Their need for off-farm employment, Sociologia Ruralis, XXIV, pp 215-230.

Γεωργιάδου, Χ. (1989), «Οι αγρότισσες στους συνεταιρισμούς και τις γεωργικές εκμεταλλεύσεις», Μέρος Α', Αγροτικός συνεργατισμός, έτος 44ο, τεύχος 4, σσ. 48-52.

Παννούλη, Π. (2004), «Η εργαζόμενη γυναίκα της υπαίθρου και η συμβολή της στην τοπική ανάπτυξη: Η περίπτωση του Δήμου Ληλαντίων του νομού Ευβοίας», Διπλωματική Μελέτη, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, Τμήμα Οικιακής Οικονομίας και Οικολογίας, Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών Βιώσιμης Ανάπτυξης, Αθήνα.

Πδαράκου, Ι. (1996), Εργασιακές σχέσεις στην οικογενειακή εκμετάλλευση: θέση και προοπτικές της γυναικείας παρουσίας, 3ο Πανελλήνιο Συνέδριο Αγροτικής Οικονομίας με θέμα: Κράτος και Αγροτικός Χώρος, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.

Πδαράκου, Ι. (1997), «Απασχόληση, θέση και ρόλος των γυναικών στην οικονομία και στην ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών της Ενωμένης Ευρώπης». Ο Σύμβουλος του αγρότη, έτος 2ο, τεύχος 3, σ.8.

Καλδής, Π., Θεοδωροπούλου, Ε., Αλεξόπουλος, Γ. και Παννουζάκου, Α. (2000), Αγροτουρισμός και Ανάπτυξη, Τομέας Γεωπονίας, Τροφίμων και Περιβάλλοντος, Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων - Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Αθήνα.

Miele, M. (1994), «The quality of work and the quality of food». In: L. Van der Ploeg and M. Fonte (es), Rural Gender Studies in Europe. Van Gorcum. The Netherlands, pp. 136-146.

Möhlendick, B. and Munoz-Torres, M.J. (1993), «Impact of industrialization and urbanisation on women's role in Spanish farming households. A case study in Horta de Valencia». In: Economic Behaviour of Family Households in an International Context: Resource Income and Allocation in Urban and Rural, in Farm and Nonfarm Households, James Cécora (ed.), Bonn, pp. 273-283.

Σκουλαρίκης Φ. (1996), Ημερίδα στο πλαίσιο της AGROTICA '96 με θέμα: Η συμβολή της αγρότισσας στην ανάπτυξη της υπαίθρου. Αγροτικός Συνεργατισμός, έτος 51ο, τεύχος 1-2, σσ. 62-63.

Fonte, M., Minderhoud-Jones, M., Van der Plas, L. and J.D. van der Ploeg (1994), «The Menian and the Sublime». In: L. Van der Plas and M. Font (eds), Rural Gender Studies in Europe, Van Gorcum, The Netherlands, pp. 1-16.

Κριτικά σημειώματα

Γεώργιος ΤΣΙΜΠΟΥΚΗΣ: Ο εικονογραφικός κύκλος της Αποκάλυψης του Ιωάννη στις Μονές Φιλοθέου (1765) και Ξηροποτάμου (1783) του Αγίου Όρους. Αθήναι, 2004, σελ. 145.

Του Καθηγητού Κωνστ. ΓΕ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΥ

Η κρινόμενη Διπλωματική Εργασία του κ. Γεωργίου Δ. ΤΣΙΜΠΟΥΚΗ, Πτυχιούχου του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών και Υποτρόφου του Ιδρύματος Υποτροφιών «Προποντίς», με τίτλο «Ο εικονογραφικός κύκλος της Αποκάλυψης του Ιωάννη στις Μονές Φιλοθέου (1765) και Ξηροποτάμου (1783) του Αγίου Όρους» και Εισηγήτριες την Καθηγήτρια κ. Σ. ΚΑΛΟΠΙΣΗ-ΒΕΡΤΗ και την Επίκ. Καθηγήτρια κ. Ε. ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΗ-ΔΩΡΗ της Έδρας της Βυζαντινής Αρχαιολογίας, αποσκοπεί στην εξέταση του εικονογραφικού κύκλου της Αποκάλυψης του Ιωάννη στις αθωνικές Μονές Φιλοθέου και Ξηροποτάμου.

Η Μελέτη διαρθρώνεται σε έξι Κεφάλαια. Στο Εισαγωγικό Κεφάλαιο («Ι. Εισαγωγή») γίνεται σύντομη αναφορά στον χρόνο συγγραφής και στο περιεχόμενο του βιβλίου της Αποκάλυψης του Ιωάννη και στην συνέχεια εξετάζεται συνοπτικά η εικονογραφία της Αποκάλυψης στη Δύση, όπου γνώρισε ήδη από τους πρώτους χριστιανικούς αιώνες μεγάλη ανάπτυξη και στην Ανατολή, όπου είχε - τουλάχιστον ως τον 14ο αιώνα - περιορισμένη απήχηση, λόγω της μη ένταξης του βιβλίου της Αποκάλυψης στον Κανόνα της Καινής Διαθήκης. Στο τελευταίο Υποκεφάλαιο της Εισαγωγής παρουσιάζονται συνοπτικά οι πρώτοι εικονογραφικοί κύκλοι της Αποκάλυψης στον Άθωνα - συγκεκριμένα στις μονές Διονυσίου

(1547), Δοχειαρίου (1568) και Ξενοφώντος(1654) - και γίνεται σύντομη αναφορά στις επιδράσεις, που οι κύκλοι αυτοί δέχτηκαν από ξυλογραφίες δυτικών καλλιτεχνών, όπως οι Düger, Cranach, Holbein κ.ά.

Στο δεύτερο Κεφάλαιο της Μελέτης (« I.I. Μνημεία με τον κύκλο της Αποκάλυψης του Ιωάννη στο Άγιον Όρος το 18ο αιώνα», γίνεται μία γενική παρουσίαση της μνημειακής ζωγραφικής στο Άγιο Όρος κατά τον 18ο αιώνα, που αποτελεί μία περίοδο ιδιαίτερης ακμής των αθωνικών μονών, ενώ παράλληλα γίνεται αναφορά στην «Ερμηνεία της Ζωγραφικής Τέχνης», ενός «εγχειριδίου» για ζωγράφους, το οποίο συνέγραψε μεταξύ των ετών 1728 και 1733 ο Ιερομόναχος και Αγιογράφος Διονύσιος από τον Φουρνά Ευρυτανίας. Η αναφορά στην «Ερμηνεία της Ζωγραφικής Τέχνης» κρίθηκε σκόπιμη από τον Συγγραφέα, εφ' όσον σε αυτήν περιλαμβάνεται ειδικό Κεφάλαιο με συμβουλές προς τους ζωγράφους σχετικά με τον τρόπο, που θα πρέπει να απεικονίζεται ο εικονογραφικός κύκλος της Αποκάλυψης του Ιωάννη.

Στο ίδιο Κεφάλαιο, επίσης, παρουσιάζονται με συντομία οι πέντε εικονογραφικοί κύκλοι της Αποκάλυψης, που διατηρούνται από τον 18ο αιώνα στον Άθωνα: παρεκκλήσι Παναγίας Πορταΐτισσας (Κουκουζέλισσας) στην Μονή Μεγίστης Λαύρας (1719), Μονή Φιλοθέου (1765), Μονή Καρακάλλου (1767), Μονή Ξηροποτάμου (1783) και Μονή Ιβήρων (1795). Από τους εικονογραφικούς αυτούς κύκλους ο Συγγραφέας επιλέγει να ασχοληθεί διεξοδικότερα στα επόμενα Κεφάλαια μόνο με τους δύο - αυτούς που κοσμούν τους εξωνάρθηκες των Μονών Φιλοθέου (1765) και Ξηροποτάμου (1783) - οι οποίοι εκτελέστηκαν από τους ίδιους ζωγράφους, τους αδελφούς Κωνσταντίνο και Αθανάσιο από την Κορυστά της Βορείου Ηπείρου, με την συνδρομή στη Μονή Ξηροποτάμου και του υιού του Αθανασίου, του ζωγράφου Ναούμ.

Στο τρίτο Κεφάλαιο της Μελέτης («III. Επιγραφικές μαρτυρίες και αρχειακές πηγές στο Άγιον Όρος για τους ζωγράφους Κωνσταντίνο, Αθανάσιο

Γεώργιος Δ. ΧΛΟΥΠΗΣ
Διδάκτωρ Νομικής,
Δικηγόρος

ΔΙΑΣΥΝΟΡΙΑΚΟ
ΚΑΙ ΥΠΕΡΕΘΝΙΚΟ

ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΟ
ΕΓΚΛΗΜΑ

ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
Ε Κ Δ Ο Σ Η 2 0 0 5

και Ναούμ που ιστόρησαν τους εξωνάρθηκες των Μονών Φιλοθέου (1765) και Ξηροποτάμου (1783)» ο Συγγραφέας συγκεντρώνει και ερευνά με συστηματικότητα τις διαθέσιμες επιγραφικές μαρτυρίες και αρχειακές πηγές, που διασώζονται στον Άθωνα σχετικά με το έργο των τριών βορειοπειρωτών ζωγράφων.

Το κύριο θέμα της Μελέτης αναλύεται στο τέταρτο Κεφάλαιο («IV. Η εικονογραφία του κύκλου της Αποκάλυψης του Ιωάννη στις Μονές Φιλοθέου (1765) και Ξηροποτάμου (1783)»). Το πρώτο Υποκεφάλαιο περιλαμβάνει ενδελεχή εικονογραφική ανάλυση των 21 σκηνών του κύκλου της Αποκάλυψης. Με μεθοδικότητα και ξεχωριστή επιμέλεια ο Συγγραφέας εξετάζει την εικονογραφία της κάθε σκηνής, τόσο σε σχέση με το κείμενο της Αποκάλυψης του Ιωάννη, όσο και σε σχέση με την «Ερμηνεία της Ζωγραφικής Τέχνης» του Διονυσίου του εκ Φουρνά. Παράλληλα, κάθε σκηνή συσχετίζεται με αντίστοιχες σκηνές από παλαιότερους εικονογραφικούς κύκλους στο Άγιον Όρος, κυρίως αυτούς στις Μονές Διονυσίου και Δοχειαρίου, καθώς και με αντίστοιχες παραστάσεις από δυτικές ξυλογραφίες, οι οποίες άσκησαν αποφασιστική επίδραση στην διαμόρφωση της εικονογραφίας της Αποκάλυψης στην μεταβυζαντινή ζωγραφική. Πρόκειται για πρωτότυπη συμβολή στην εικονογραφία της Αποκάλυψης, εφ' όσον οι δύο αυτοί κύκλοι της Αποκάλυψης των Μονών Φιλοθέου και Ξηροποτάμου δεν έχουν τύχει συστηματικής μελέτης και δημοσιοποίησης.

Στο δεύτερο Υποκεφάλαιο της ίδιας ενότητας επιχειρείται μία συγκριτική μελέτη μεταξύ των δύο εικονογραφικών κύκλων, της Μονής Φιλοθέου (1765) και Ξηροποτάμου (1783). Με ιδιαίτερη αναπτυγμένη κριτική ικανότητα ο Συγγραφέας διαπιστώνει, ότι οι δύο εικονογραφικοί κύκλοι, αν και αποτελούν έργο των ίδιων ζωγράφων, έχουν σημαντικές μεταξύ τους διαφορές. Στον προωιότερο εικονογραφικό κύκλο της Μονής Φιλοθέου (1765) οι ζωγράφοι δείχνουν περισσότερη εγγύτητα στην παράδοση και εμφανίζουν έναν «εκλεκτικισμό», αντλώ-

ντας τα πρότυπά τους από τους παλαιότερους σχετικούς αθωνικούς κύκλους και από τα κείμενα της «Ερμηνείας της Ζωγραφικής Τέχνης» και της Αποκάλυψης του Ιωάννη. Αντίθετα, στον εικονογραφικό κύκλο της Μονής Ξηροποτάμου οι ζωγράφοι απομακρύνονται από την παράδοση και δημιουργούν νέους τρόπους διάταξης και απόδοσης των σκηνών, εμπλουτίζοντας τις παραστάσεις με εικονογραφικές λεπτομέρειες εμπνευσμένες απ' ευθείας από διάφορα Κεφάλαια του κειμένου του ευαγγελιστή Ιωάννη.

Εκτός από την εικονογραφία, διαφοροποιήσεις διαπιστώνει ο Συγγραφέας και στον τομέα της τεχνοτροπίας («V. Τεχνοτροπικές παρατηρήσεις»). Τις συνθέσεις της Μονής Φιλοθέου διακρίνει ισορροπία και λιτότητα, μεγαλύτερη φυσικότητα στην απόδοση του τοπίου και μεγάλη χρωματική ποικιλία. Στην Μονή Ξηροποτάμου, αντίθετα, διαπιστώνεται έντονη κίνηση των μορφών, πιο λιτή και γραμμική απόδοση του φυσικού και αρχιτεκτονικού τοπίου, ενώ η χρωματική κλίμακα είναι σαφώς περιορισμένη.

Στο τελευταίο Κεφάλαιο της Διπλωματικής του Εργασίας («VI. Συμπεράσματα») ο Συγγραφέας συνοψίζει τα πορίσματα της έρευνάς του, αποδίδοντας την διαφορετικότητα του κύκλου της Μονής Ξηροποτάμου, τόσο στην μακροχρόνια εμπειρία, που είχαν αποκτήσει οι ζωγράφοι στην απόδοση του θέματος της Αποκάλυψης, όσο και στον εμπνευστή του εικονογραφικού της προγράμματος, τον Λόγιο Καισάριο (Κωνσταντίνο) Δαπόντε, που υπήρξε Μοναχός στην Μονή αυτή. Στο τέλος της Μελέτης αναφέρεται η σχετική με το θέμα βιβλιογραφία, ενώ το κείμενο συνοδεύουν συνολικά 63 εντυπωσιακές έγχρωμες φωτογραφίες.

Πρόκειται για μία σημαντική συστηματική Μελέτη, γραμμένη σε ρέουσα και εύληπτη γλώσσα, η συμβολή της οποίας έγκειται στην παρουσίαση, στον σχολιασμό και στην πλούσια φωτογραφική τεκμηρίωση πρωτότυπου πρωτογενούς υλικού, το οποίο ο ίδιος ο Συγγραφέας συνέλεξε με επιτόπια έρευνα στις αθωνικές Μονές.

Κ Ο Υ Α Ρ Ι Ο Σ

**Περιοδικό
Λόγου και Τέχνης**

**Νίκος ΑΝΩΓΗΣ
Μαρία ΜΕΓΑ**

Τεύχος 36

Αθήναι, 2004

**Έλενα ΓΚΟΥΝΤΑΡΑ-
ΣΩΤΗΡΑΚΗ**

**ΕΠΟΧΕΣ
ΤΗΣ ΨΥΧΗΣ**

Ποίηση

Αθήναι, 2000

**Έλενα ΓΚΟΥΝΤΑΡΑ-
ΣΩΤΗΡΑΚΗ**

**ΕΡΑΣΤΕΣ
ΟΝΕΙΡΟΥ**

Μυθιστόρημα

Αθήναι, 2005

Προοπτικές ενίσχυσης της απασχόλησης αγροτικών περιοχών μέσω της δημιουργίας υποστηρικτικών μηχανισμών απασχόλησης: Η περίπτωση του Νομού Λακωνίας

Της κ. **Σοφίας Β. ΠΡΟΒΑΤΑΡΗ**
και κ. **Ελένης Α. ΣΑΡΔΙΑΝΟΥ**

1. Εισαγωγή

Η αποκλειστική γεωργική απασχόληση στα πλαίσια της γεωργικής εκμετάλλευσης δεν μπορεί να εξασφαλίσει πλέον το εισόδημα της αγροτικής οικογένειας. Δεν μπορεί να εγγυηθεί ούτε τη βιωσιμότητα της ίδιας της γεωργικής εκμετάλλευσης καθεαυτής. Επιπρόσθετα, αποτελεί βασικό αντικίνητρο συγκράτησης των νέων στην ύπαιθρο, ενώ περιορίζει τη δημιουργικότητα και την ανάπτυξη επαγγελματικών ή επιχειρηματικών πρωτοβουλιών, για την απόκτηση προσωπικού εισοδήματος από τις γυναίκες. Συνεπώς, ως οικονομική δραστηριότητα, η αποκλειστική απασχόληση στη γεωργική παραγωγή, αποδυναμώνει τις αγροτικές κοινωνίες και εκμηδενίζει τους ρυθμούς οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης της υπαίθρου. Παράλληλα, δημιουργεί σοβαρά προβλήματα κοινωνικής συνοχής στην ελληνική περιφέρεια.*

Στο πλαίσιο της πολυδραστηριότητας οι αγρότες έχουν τη δυνατότητα να ενισχύσουν το ατομικό και οικογενειακό τους εισόδημα. Όλα τα μέλη της αγροτικής οικογένειας αποκτούν το δικαίωμα στην απασχόληση. Η αγροτική οικογένεια μπορεί να αναπτύσσει νέες επιχειρηματικές δραστηριότητες, συμπληρωματικές προς τις γεωργικές. Παράλληλα με τα άμεσα οικονομικά οφέλη για την αγροτική οικογένεια, η πολυδραστηριότητα

---

* Η έρευνα πραγματοποιήθηκε στα πλαίσια του Έργου «Κοινωνία της Πληροφορίας και Προσαρμοστικότητα των Μικρομεσαίων Γυναικείων Γεωργοσυνεταιριστικών Επιχειρήσεων», που εντάσσεται στην Κοινωνική Πρωτοβουλία EQUAL. Θερμές ευχαριστίες εκφράζονται στον Καθηγητή του Χαρκοπέιου Πανεπιστημίου κύριο Κ.Δ. Αποστολόπουλο και την Καθηγήτρια του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κυρία Α. Παπαδάκη – Κλαυδιανού.

Οι κυρίες Προβατάρη και Σαρδιανού είναι κάτοχοι Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης στη «Βιώσιμη Ανάπτυξη» του Τμήματος Οικιακής Οικονομίας και Οικολογίας του Χαρκοπέιου Πανεπιστημίου.

δημιουργεί έμμεσα οφέλη που διαχέονται σε ολόκληρη την τοπική κοινωνία της υπαίθρου.

Οι θετικές επιπτώσεις της πολυδραστηριότητας στις αγροτικές κοινωνίες θα πρέπει να αναζητηθούν στην ενίσχυση του τοπικού εισοδήματος, στη δημιουργία των αναγκαίων υποδομών για την υποστήριξη των λειτουργιών της τοπικής οικονομίας, στη διεύρυνση των ευκαιριών πρόσβασης στην κατάρτιση και εκπαίδευση των ανθρώπων της υπαίθρου, κ.ά.

Οποιαδήποτε μορφή και αν λάβει και οποιοδήποτε κίνητρο και αν κρύβεται πίσω από την υιοθέτησή της, η έννοια της πολυδραστηριότητας αποτελεί σήμερα αναπόσπαστο μέρος της ευρύτερης φιλοσοφίας της αγροτικής ανάπτυξης, η οποία δεν περιορίζεται στα στενά, συμβατικά οικονομικά δεδομένα. Η εφαρμογή των στρατηγικών βιώσιμης ανάπτυξης στον αγροτικό χώρο επικεντρώνεται στο πως μπορεί η πολυδραστηριότητα στις αγροτικές περιοχές να διαμορφώνεται υπό το πρίσμα των χαρακτηριστικών της αγροτικής ζωής, ενσωματώνοντας τις νέες κοινωνικές τάσεις και τα χαρακτηριστικά των τοπικών κοινωνιών, καθώς και πως αυτή μπορεί να αποτελέσει το εργαλείο αντιμετώπισης της ανεργίας που πλήττει τον αγροτικό χώρο (Eikeland and Lie, 1999).

Ζητούμενο, επομένως, αποτελεί η διερεύνηση και δημιουργία εναλλακτικών μορφών απασχόλησης στον αγροτικό χώρο, είτε αυτές εξελίσσονται εντός της γεωργικής εκμετάλλευσης, είτε επεκτείνονται πέρα από αυτήν.

Οι μελέτες για τις προοπτικές και ευκαιρίες απασχόλησης στον αγροτικό τομέα θα πρέπει να αφορούν σε τοπικό επίπεδο, προκειμένου να αξιοποιούνται οι ευκαιρίες σε τομείς απασχόλησης που μπορούν να εξελιχθούν σε συγκριτικά πλεονεκτήματα για κάθε περιοχή. Εξάλλου, κρίνεται σκόπιμο οι αναλύσεις να βασίζονται όχι μόνο σε ποσοτικά αλλά και σε ποιοτικά δεδομένα. Οι έρευνες που βασίζονται σε ποιοτική ανάλυση δεδομένων επιτρέπουν την έκφραση, καταγραφή και κατανόηση των απόψεων των εκπροσώπων των τοπικών κοινωνιών (Kneafsey, 2001). Δηλαδή, είναι πολύ σημαντικό να χρησιμοποιούνται ποσοτικές μέθοδοι ανάλυσης, που βασίζονται σε στατιστικά στοιχεία, αλλά είναι εξίσου σημαντικό να αξιοποιούνται στοιχεία που προκύπτουν από συνεντεύξεις και ερωτηματολόγια μέσα από τα οποία καταγράφονται οι προτιμήσεις, οι απόψεις, ακόμη και οι επιθυμίες του αγροτικού κόσμου. Τα ποιοτικά δεδομένα δεν προσφέρονται για αξιόπιστη μαθηματική ανάλυση, αλλά θέτουν στο επίκεντρο των αναλύσεών μας τον ίδιο τον άνθρωπο, καθώς αποτυπώνουν τον τρόπο λειτουργίας της κοινωνικής ζωής. Έτσι, οι αναλύσεις αποκτούν βάθος και οι προτεινόμενες λύσεις μπορούν να είναι εφαρμόσιμες και βιώσιμες.

Ο σκοπός της έρευνας έχει διττό χαρακτήρα. Αφενός, τη διερεύνηση των προοπτικών απασχόλησης και αφετέρου, την εξέταση της δυνατότητας ανάπτυξης υποστηρικτικών μηχανισμών απασχόλησης στο Νομό Λακωνίας, με μελέτες περίπτωσης τους Δήμους Γερονθρών, Κροκεών και Σπάρτης. Η παρούσα ανάλυση αναπτύσσεται σε τρεις ενότητες. Στη δεύτερη ενότητα γίνεται περιγραφή της μεθοδολογικής προσέγγισης της έρευνας και των ερωτηματολογίων των δομημένων συνεντεύξεων, που χρησιμοποιήθηκαν. Στην τρίτη ενότητα αναλύονται τα αποτελέσματα που προκύπτουν από τις τοποθετήσεις των ε-

ρωτώμενων. Στην τέταρτη ενότητα διατυπώνονται γενικότερα συμπεράσματα καθώς και οι προτάσεις, που ανταποκρίνονται στους στόχους της έρευνας.

2. Μεθοδολογική προσέγγιση της έρευνας

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε στους Δήμους Γερωνθρών, Κροκεών και Σπάρτης του Νομού Λακωνίας, τον Ιούλιο του 2004. Προκειμένου να συγκεντρωθούν οι απαραίτητες πληροφορίες συντάχθηκαν δύο ερωτηματολόγια. Τα ερωτηματολόγια αυτά χρησιμοποιήθηκαν για τη διεξαγωγή δομημένων συνεντεύξεων με: (i) εκπροσώπους των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης των προαναφερθέντων Δήμων και (ii) εκπροσώπους και των κατά τόπους Κέντρων Εξυπηρέτησης Πολιτών, του Κέντρου Προώθησης της Απασχόλησης του ΟΑΕΔ Σπάρτης και της Διεύθυνσης Αγροτικής Ανάπτυξης και Αλιείας του Νομού Λακωνίας.

Τα ερωτηματολόγια περιελάμβαναν ερωτήσεις αναφορικά με τις προοπτικές απασχόλησης στο Νομό Λακωνίας και κυρίως στους υπό εξέταση Δήμους, τις δράσεις που πρέπει να αναληφθούν για την ενίσχυση της απασχόλησης, καθώς και ερωτήσεις αναφορικά με το ενδεχόμενο λειτουργίας ενός υποστηρικτικού μηχανισμού απασχόλησης σε επίπεδο Δήμου ή και σε επίπεδο Νομού. Οι επιμέρους ερωτήσεις επικεντρώθηκαν όχι μόνο στη νομική μορφή- λειτουργία - στελέχωση - οργάνωση και δραστηριότητα των υφιστάμενων γραφείων ενίσχυσης της απασχόλησης, αλλά και στις προτάσεις των ερωτώμενων σχετικά με την πιθανότητα λειτουργίας και τα χαρακτηριστικά ενός φορέα ως μηχανισμού ενίσχυσης της απασχόλησης στην περιοχή τους.

3. Προοπτικές απασχόλησης και δημιουργίας υποστηρικτικών μηχανισμών απασχόλησης

Η τυπολογία των γεωργικών εκμεταλλεύσεων στο Νομό Λακωνίας είναι τέτοια που ευνοεί την υιοθέτηση καινοτομών στην παραγωγική διαδικασία, δεδομένου ότι η οικονομική βιωσιμότητά τους εξασφαλίζεται από τη γεωργία σε συνδυασμό με την ανάπτυξη της πολυδραστηριότητας (Daskalopoulou and Petrou, 2002).

Όπως προέκυψε και από την έρευνα, στον αγροτικό τομέα θα πρέπει να δοθεί έμφαση στη βελτίωση της ποιότητας της αγροτικής παραγωγής, με την υιοθέτηση καινοτόμων και εναλλακτικών καλλιιεργειών ή με την ανάπτυξη της βιολογικής γεωργίας και κτηνοτροφίας. Πράγματι, υφίστανται περιθώρια για περαιτέρω ανάπτυξη της βιολογικής γεωργίας, δεδομένου ότι παραδοσιακά προϊόντα παράγονται στην περιοχή (π.χ. ελαιόλαδο) και έχουν χαρακτηριστεί ως Προστατευόμενης Ονομασίας Προέλευσης (ΠΟΠ) και Προστατευόμενης Γεωγραφικής Ένδειξης (ΠΓΕ).

Ο τομέας των τουριστικών υπηρεσιών μπορεί, επίσης, να ενισχύσει το βαθμό απασχόλησης στην περιοχή. Η υπό εξέταση περιοχή ενδείκνυται για την ανάπτυξη διαφόρων μορφών τουρισμού. Υπάρχουν περιοχές με αρχαιολογικό ενδιαφέρον, περιοχές φυσικού κάλους (ορεινές και παραθαλάσσιες), καθώς και δυνατότητες ανάπτυξης του αγροτουρισμού και άλλων ήπιων μορφών τουρισμού. Σε κάθε περίπτωση θα πρέπει να αναζητηθούν και να αξιοποιηθούν οι πολιτισμικές ιδιαιτερότητες που συναντώνται, ως επί το πλείστον, στον αγροτικό χώρο και αφού προβληθούν με τους κατάλληλους τρόπους να αποτελέσουν πεδία τουριστικού ενδιαφέροντος.

Προτείνεται η δημιουργία τουριστικών γραφείων/ περιπτέρων ή κάποιοι Κέντρα Δικτύωσης και παροχής τουριστικών υπηρεσιών. Τα γραφεία αυτά θα μπορούσαν να τοποθετηθούν σε κομβικά σημεία και να προσφέρουν ποικίλες υπηρεσίες στους τουρίστες. Ως τέτοιες νοούνται η κράτηση εισιτηρίων, δωματίων σε ξενώνες, ξενοδοχεία, πληροφόρηση των τουριστών για τις ημέρες και ώρες λειτουργίας μουσείων, αρχαιολογικών χώρων, πληροφόρηση των τουριστών για τις περιοχές του Νομού (ή ευρύτερα) που παρουσιάζουν ιστορικό, αρχαιολογικό - πολιτιστικό ενδιαφέρον, για περιοχές που προσφέρονται για ποικίλες μορφές τουρισμού (οικολογικό τουρισμό, αγροτουρισμό, θρησκευτικό τουρισμό, ιαματικό τουρισμό), αλλά και για τοπικά παραγόμενα προϊόντα, για παραδοσιακά προϊόντα και σημεία διάθεσής τους.

Η ενθάρρυνση της ανάπτυξης των ήπιων μορφών τουρισμού μπορεί να επιτευχθεί μέσω των δράσεων ευαισθητοποίησης και πληροφόρησης των αγροτών, ώστε να αυξηθεί ο βαθμός απορρόφησης των κοινοτικών προγραμμάτων ενίσχυσης της πολυδραστηριότητας και του αγροτουρισμού. Η δημιουργία υποδομών είναι αναγκαία συνθήκη για την υλοποίηση προγραμμάτων ποικίλων μορφών τουρισμού (διοικητικές υπηρεσίες, χώροι υποδοχής, εστίασης και διαμονής των τουριστών).

Προοπτικές απασχόλησης υπάρχουν στον τομέα της βιοτεχνίας με την τυποποίηση και μεταποίηση τοπικά παραγόμενων προϊόντων ή με την κατασκευή ειδών λαϊκής τέχνης και οικοτεχνίας, ενώ υπάρχουν ευκαιρίες απασχόλησης σε τεχνικά επαγγέλματα (για άτομα που θα λάβουν τη σχετική κατάρτιση).

Πιο συγκεκριμένα, η δημιουργία εμπορικών καταστημάτων τα οποία θα διαθέτουν στην αγορά τα τοπικά παραγόμενα προϊόντα, θα επιτρέψει οι δύο αυτοί τομείς να λειτουργήσουν συμπληρωματικά, αφού τα τοπικά παραγόμενα προϊόντα μπορούν να τυποποιούνται, συσκευάζονται ή μεταποιούνται σε τοπικό επίπεδο από ατομικές, οικογενειακές ή συνεταιριστικές μονάδες. Εκτός από τα γεωργικά προϊόντα μπορούν, επίσης, να διατίθενται προϊόντα λαϊκής τέχνης και οικοτεχνίας. Με την κατασκευή υφαντών και κεντημάτων ή χαλιών θα μπορούσαν να ασχοληθούν οι γυναίκες των Δήμων Γερωνθρών και Κροκεών, δεδομένου ότι υφίστανται η σχετική παράδοση, στο πλαίσιο πάντοτε των γυναικείων συνεταιρισμών. Εξάλλου, στο πλαίσιο της ανάπτυξης δραστηριοτήτων πολιτιστικού αγροτουρισμού, η ενθάρρυνση της λειτουργίας αγροβιοτεχνικών συνεταιρισμών χαρακτηρίζεται αποτελεσματικό εργαλείο και προς την κατεύθυνση προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς, η οποία διαφυλάσσεται κυρίως στις αγροτικές κοινωνίες (MacDonald and Jolliffe, 2003).

Ομοίως, οι συνεταιρισμοί θα μπορούσαν να επεκτείνουν τις δραστηριότητές τους στη μεταποίηση και τη συσκευασία. Το βασικό πρόβλημα που αντιμετωπίζουν οι συνεταιρισμοί φαίνεται ότι είναι η προώθηση των προϊόντων τους. Θα πρέπει να δημιουργηθούν Τμήματα Προώθησης των προϊόντων εντός των ίδιων των συνεταιρισμών, τα οποία μάλιστα θα μπορούσαν να αναπτύξουν υπηρεσίες εξυπηρέτησης των πελατών τους μέσω και του ηλεκτρονικού εμπορίου.

Η ενθάρρυνση της επιχειρηματικότητας και της αυτοαπασχόλησης είναι βέβαιο ότι μπορεί να συμβάλει στην τόνωση της απασχολησιμότητας. Όπου διαπιστώνεται μεγάλη ζήτηση σε τεχνίτες ή ελεύθερους επαγγελματίες που ασχολούνται με την οικοδομική δρα-

στηριότητα, οι νέοι θα μπορούσαν να ενταχθούν σε προγράμματα κατάρτισης για την απόκτηση συναφών δεξιοτήτων. Η ενίσχυση της επιχειρηματικότητας – αυτοαπασχόλησης θα μπορούσε να υλοποιηθεί στο πλαίσιο των ατομικών ή οικογενειακών επιχειρήσεων (ιδίως των πολύτεκνων οικογενειών). Εξάλλου, στο σύγχρονο οικονομικό περιβάλλον αποτελεί σημαντική στρατηγική τοπικής ανάπτυξης η ενίσχυση των επιχειρήσεων μικρής κλίμακας με την προϋπόθεση της παραγωγής διαφοροποιημένου προϊόντος (Eikeland and Lie, 1999).

Οι τομείς απασχόλησης κατά Δήμο παρουσιάζονται συνοπτικά στον Πίνακα Ι, ενώ στον Πίνακα ΙΙ παρουσιάζονται οι προτεινόμενες δράσεις για την ενίσχυση της απασχόλησης κατά Τομέα και κατά Δήμο.

Πίνακας Ι: Τομείς Απασχόλησης και επαγγέλματα που μπορούν να ενισχύσουν την απασχόληση και προτείνεται να δοθεί έμφαση από τους υποστηρικτικούς μηχανισμούς απασχόλησης κατά Δήμο	
Δήμοι της έρευνας	Τομείς απασχόλησης
Δήμος Σπάρτης	<ul style="list-style-type: none"> • αγροτικός τομέας, • τουρισμός • εμπόριο • αυτοαπασχόληση
Δήμος Γερωνθρών	<ul style="list-style-type: none"> • γεωργία-κτηνοτροφία (εναλλακτικές καλλιέργειες, βιολογική γεωργία -κτηνοτροφία) • βιοτεχνία (τυποποίηση παραδοσιακά παραγόμενων προϊόντων) • κοινωνική οικονομία • αγροτουρισμός, οικολογικός τουρισμός, πολιτιστικός τουρισμός
Δήμος Κροκεών	<ul style="list-style-type: none"> • γεωργία (βιολογική) εναλλακτικές-καινοτόμες καλλιέργειες • τεχνικές-χειρονακτικές εργασίες • τουρισμός • κοινωνική οικονομία

Η ενίσχυση των παραπάνω προοπτικών απασχόλησης μπορεί να επιτευχθεί με την οργάνωση και λειτουργία υποστηρικτικών μηχανισμών απασχόλησης. Όσον αφορά την υφιστάμενη κατάσταση, διαπιστώνεται ότι ο φορέας που κατεξοχήν λειτουργεί ως υποστηρικτικός μηχανισμός απασχόλησης στο Νομό Λακωνίας είναι ο Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (ΟΑΕΔ), αν και οι ερωτώμενοι δεν είχαν σαφή και πλήρη γνώση των κατηγοριών ανέργων που απευθύνονται σ' αυτόν. Οι ίδιοι απέδωσαν το γεγονός στην ελλιπή πληροφόρησή τους. Εντούτοις, φαίνεται ότι σε επίπεδο Νομού είναι περισσότερο γνωστά τα προγράμματα που υλοποιούνται από τον ΟΑΕΔ και αφορούν στην ενίσχυση της απασχόλησης και στην κατάρτιση νέων ανέργων, ανέργων μεγαλύτε-

Πίνακας II: Προτεινόμενες Δράσεις για την ενίσχυση της απασχόλησης κατά Τομέα και κατά Δήμο			
Τομείς απασχόλησης	Δήμοι που συμπεριλήφθηκαν στην έρευνα		
	Δήμος Σπάρτης	Δήμος Γερωνθρών	Δήμος Κροκεών
Τουρισμός	<ul style="list-style-type: none"> • δημιουργία οικογενειακών και μεγάλων τουριστικών μονάδων • δημιουργία τουριστικού περιπτέρου / γραφείου • ανάπτυξη οικολογικού τουρισμού 	<ul style="list-style-type: none"> • αξιοποίηση φυσικού κάλους της περιοχής • δημιουργία καταλυμάτων, ανάπτυξη αρχαιολογικών χώρων-μνημείων της περιοχής (βυζαντινές αρχαιότητες) 	<ul style="list-style-type: none"> • αξιοποίηση παραθαλάσσιων και ορεινών περιοχών • δημιουργία καταλυμάτων • ανάπτυξη οικολογικού τουρισμού • δημιουργία κέντρου δικτύωσης και παροχής τουριστικών υπηρεσιών
Αγροτουρισμός	<ul style="list-style-type: none"> • αξιοποίηση των Προγραμμάτων της Ε.Ε • ενέργειες πληροφόρησης-ενημέρωσης 	<ul style="list-style-type: none"> • δημιουργία καταλυμάτων • ενθάρρυνση πολυδραστηριότητας 	<ul style="list-style-type: none"> • ανάπτυξη Κέντρου Δικτύωσης και παροχής τουριστικών υπηρεσιών • δημιουργία καταλυμάτων
Γεωργία-Αγροτικός Τομέας	<ul style="list-style-type: none"> • ενθάρρυνση εναλλακτικών καλλιεργειών • οικολογική γεωργία 	<ul style="list-style-type: none"> • παραγωγή βιολογικού ελαιολάδου, κρασιού 	<ul style="list-style-type: none"> • βιολογική γεωργία, ενίσχυση ελαιοκαλλιέργειας και δενδροκαλλιέργειας (πορτοκάλια) • ενθάρρυνση ανάπτυξης καινοτόμων καλλιεργειών • δημιουργία «Γωνιάς του Αγρότη» στο ΚΕΠ του Δήμου

Τομείς απασχόλησης	Δήμοι που συμπεριλήφθηκαν στην έρευνα		
	Δήμος Σπάρτης	Δήμος Γερωνθρών	Δήμος Κορκερών
Εμπόριο	<ul style="list-style-type: none"> • δημιουργία καταστημάτων εποχιακών ειδών • προώθηση τοπικών προϊόντων 	<ul style="list-style-type: none"> • προώθηση αγροτικών προϊόντων • δημιουργία καταστημάτων • προώθηση υφαντών - κεντημάτων 	<ul style="list-style-type: none"> • τυποποίηση και μεταποίηση πορτοκαλιών και κρασιού • δημιουργία εμπορικών καταστημάτων προώθησης αγροτικών προϊόντων, ψιλικών, κ.ά
Βιοτεχνία	<ul style="list-style-type: none"> • τυποποίηση ξηρών καρπών, ελαιολάδου, κρασιού • δημιουργία συνεταιρισμών 	<ul style="list-style-type: none"> • τυποποίηση – μεταποίηση αγροτικών προϊόντων • κατασκευή υφαντών- κεντημάτων 	<ul style="list-style-type: none"> • τυποποίηση και μεταποίηση • κατασκευή υφαντών • μεταποίηση αγροτικών προϊόντων
Διοίκηση	-	<ul style="list-style-type: none"> • επενδύσεις για τη δημιουργία υποδομών • λειτουργία Υποκ. Τράπεζας 	<ul style="list-style-type: none"> • στελέχωση και επέκταση των υπηρεσιών του Δήμου
Παροχή Υπηρεσιών	<ul style="list-style-type: none"> • τουριστικές υπηρεσίες 	<ul style="list-style-type: none"> • τουριστικές υπηρεσίες 	<ul style="list-style-type: none"> • ενίσχυση του ρόλου και των δράσεων των πολιτιστικών συλλόγων
Κοινωνική Οικονομία	<ul style="list-style-type: none"> • ενίσχυση γυναικείων συνεταιρισμών • δημιουργία τμημάτων (marketing) προώθησης προϊόντων 	<ul style="list-style-type: none"> • ενθάρρυνση-δημιουργία νέων συνεταιρισμών 	<ul style="list-style-type: none"> • δημιουργία νέων συνεταιρισμών • δημιουργία συνεταιρισμών τυποποίησης και συσκευασίας τοπικών αγροτικών προϊόντων
Αυτοασχόληση	<ul style="list-style-type: none"> • καταστήματα, ελεύθερα επαγγέλματα (τεχνίτες) 	<ul style="list-style-type: none"> • ελεύθερα επαγγέλματα (τεχνίτες) 	<ul style="list-style-type: none"> • ατομικές και οικογενειακές επιχειρήσεις

ρων ηλικιών καθώς και προγράμματα για τους οικονομικούς μετανάστες και τα άτομα με ειδικές ανάγκες (ΑΜΕΑ). Από την άποψη της λειτουργικότητας και αποτελεσματικότητας του ΟΑΕΔ, οι ερωτώμενοι θεωρούν ότι δεν είναι ευέλικτος ως φορέας. Τα σημαντικότερα προβλήματα εντοπίζονται στο μεγάλο αριθμό των ατόμων που καλείται να εξυπηρετήσει και στην κακή διάχυση της πληροφόρησης στους ενδιαφερόμενους.

Επομένως, οι υποστηρικτικοί μηχανισμοί απασχόλησης προτείνεται να λειτουργούν σε τοπικό επίπεδο και να ανήκουν διοικητικά στις υπηρεσίες κάθε Δήμου, όπως για παράδειγμα στα Κέντρα Εξυπηρέτησης Πολιτών (ΚΕΠ). Σε γενικές γραμμές, θεωρείται ότι για να είναι ευέλικτος ως φορέας, ένας υποστηρικτικός μηχανισμός θα πρέπει να εποπτεύεται από Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου (ΟΤΑ, ΟΑΕΔ), ενώ ο ίδιος να αποτελεί είτε Δημοσίου είτε Ιδιωτικού Δικαίου. Ενδιαφέρουσα είναι η πρόταση ένταξης των υποστηρικτικών μηχανισμών απασχόλησης στις Τοπικές Αναπτυξιακές Εταιρίες των Δήμων, ώστε με τη διαδικασία της ανάθεσης έργου σε εξωτερικούς συνεργάτες - στελέχη, να παρακάμπτονται τα νομικά και γραφειοκρατικά κωλύματα στην πρόσληψη του προσωπικού που θα τους στελεχώνει.

Όσον αφορά στις κατηγορίες προσωπικού που θα έπρεπε να στελεχώνουν τέτοιους υποστηρικτικούς μηχανισμούς απασχόλησης, οι ερωτώμενοι θεωρούν ότι θα πρέπει να έχουν ανώτερη εκπαίδευση και εξειδικευμένες γνώσεις. Εκτός από τη «διάθεση για δουλειά» και το «μεράκι» που θεωρούν ότι είναι αναγκαίες προϋποθέσεις για την αποτελεσματικότητά τους, θεωρούν, επίσης, ότι όσοι στελεχώσουν τους υποστηρικτικούς μηχανισμούς θα πρέπει να έχουν ειδικότητες όπως σύμβουλοι επαγγελματικού προσανατολισμού, κοινωνιολόγοι και κοινωνικοί λειτουργοί, ψυχολόγοι, οικονομολόγοι ή απόφοιτοι του Τμήματος Δημόσιας Διοίκησης. Πολύ σημαντικό είναι να στελεχώσουν τους υποστηρικτικούς μηχανισμούς εκείνοι που θα έχουν γνώσεις για τον τρόπο λειτουργίας της αγοράς εργασίας και να έχουν ενημέρωση, ώστε να μπορούν να συμβουλευθούν κατάλληλα εκείνους που απευθύνονται σε αυτούς.

4. Συμπεράσματα

Η ενθάρρυνση της πολυδραστηριότητας προτείνεται να αποτελεί τους κυρίαρχους άξονες δραστηριοποίησης των υποστηρικτικών μηχανισμών απασχόλησης στον αγροτικό χώρο. Τα τεράστια προβλήματα απασχόλησης των νέων στις εν λόγω περιοχές θα πρέπει να αντιμετωπιστούν με παρεμβάσεις σε πολλά επίπεδα: ενθάρρυνση της επιχειρηματικότητας, υιοθέτηση καινοτόμων ιδεών στην παροχή υπηρεσιών, όπως ακριβώς και στους τρόπους παραγωγής και τη διαφοροποίηση των αγροτικών προϊόντων, συμμετοχή τους σε συνεταιριστικές δράσεις και απόκτηση δεξιοτήτων απαιτούμενων σε τεχνικά επαγγέλματα.

Κύριο μέλημα των υποστηρικτικών μηχανισμών απασχόλησης προτείνεται να είναι η παροχή πληροφόρησης και ενημέρωσης στους δημότες των Δήμων που θα δραστηριοποιούνται. Η κακή ποιότητα της πληροφόρησης, είναι η αφορμή για τη δημιουργία κλίματος δυσπιστίας και καχυποψίας ανάμεσα στους δημότες και η αιτία πολλών χαμένων ή ανεκμετάλλετων ευκαιριών είτε προς την κατεύθυνση της ενίσχυσης της απασχόλησης είτε προς την κατεύθυνση βελτίωσης του τοπικού εισοδήματος.

Η δημιουργία υποστηρικτικών μηχανισμών απασχόλησης σε επίπεδο Δήμων θα συμβάλει στην αποκέντρωση των υπηρεσιών που απευθύνονται σε ανέργους/ άνεργες, και θα επιτρέψει την αντιμετώπιση των προβλημάτων απασχόλησης σε τοπικό επίπεδο μέσα από την αξιοποίηση των ιδιαίτερων – τοπικών συνθηκών και προοπτικών απασχόλησης. Ενδεικτικά αναφέρονται οι δυνατότητες απασχόλησης στους τομείς του τουρισμού –αγροτουρισμού –πολιτισμικού τουρισμού, της αγροβιοτεχνίας με έμφαση στη μεταποίηση και τυποποίηση παραδοσιακών τοπικών προϊόντων, της βιολογικής παραγωγής προϊόντων καθώς και της προώθησης ειδών λαϊκής τέχνης και οικόπευσης. Η λειτουργία των υποστηρικτικών μηχανισμών απασχόλησης θα πρέπει να είναι ουσιαστική και αξιοκρατική, ενώ η παροχή των υπηρεσιών τους συνεχής, προκειμένου οι ωφελούμενοι να είναι μακροχρόνια ωφελούμενοι και με την υλοποίηση μιας τέτοιας αναπτυξιακής προσπάθειας να αποκατασταθεί το κλίμα εμπιστοσύνης των ανθρώπων της υπαίθρου απέναντι στη συγκεντρωτική απόρροια δημόσια διοίκηση.

Η αντιμετώπιση των προβλημάτων κοινωνικών ομάδων όπως οι οικονομικοί μετανάστες ή παραγωγικών ομάδων, όπως οι γεωργοί - κτηνοτρόφοι στις περιοχές αυτές, θα συμβάλει στη βελτίωση των συνθηκών εργασίας τους, ενώ θα περιορίσει τον κίνδυνο να αποτελούν μελλοντικά ομάδες με έντονα προβλήματα ανεργίας. Ανάλογα, οι υποστηρικτικοί μηχανισμοί απασχόλησης σε τοπικό επίπεδο μπορούν να αποτελέσουν φορέα κινητοποίησης των γυναικών – αγροτισσών, στο πλαίσιο της πολυδραστηριότητας και της συνεταιριστικής δράσης. Η ένταξη των αγροτισσών στην αγορά εργασίας είναι δυνατόν να συμβάλλει όχι μόνο στην αύξηση του εισοδήματος των ίδιων και των οικογενειών τους αλλά και στην αναγνώριση της προσφοράς τους στην ενίσχυση της οικονομικής δραστηριότητας της αγροτικής τοπικής κοινωνίας (Evans and Ilbery, 1992).

Οι παρεμβάσεις των υποστηρικτικών μηχανισμών απασχόλησης είναι δυνατόν να οδηγήσουν σε αδιέξοδο αν δεν συνοδεύονται από τη δημιουργία υποδομών και την ανάπτυξη επενδυτικών σχεδίων στους Δήμους. Οι κοινωνικές υποδομές αποτελούν βασική συνθήκη για τη βελτίωση της ποιότητας ζωής και μπορούν να λειτουργήσουν ως κίνητρο για τη συγκράτηση των νέων στην ύπαιθρο.

Βιβλιογραφία

1. Daskalopoulou, I. and A. Petrou (2002), “Utilising a farm typology to identify potential adopters of alternative farming activities in Greek agriculture”, *Journal of Rural Studies*, Vol. 18, pp. 95-103.
2. MacDonald, R. and L. Jolliffe, (2003), “Cultural rural tourism, evidence from Canada”, *Annals of Tourism Research*, Vol. 30, pp. 307-322
3. Eikeland and Lie, (1999), “Pluriactivity in rural Norway”, *Journal of Rural Studies*, Vol. 15, pp.405-415.
4. Evans, J. and W. Ilbery, (1992), “Farm-based accommodation and the restructuring of agriculture: Evidence from three English Countries”, *Journal of Rural Studies*, Vol. 8, 85-96.
5. Kneafsey, M. (2001), “Rural cultural economy tourism and social relations”, *Annals of Tourism Research*, Vol. 28, No. 3, pp. 762–783, 2001

**ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΑΠΟΚΕΝΤΡΩΣΗΣ, ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ
ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ**

**REVUE DE DECENTRALISATION, D' ADMINISTRATION
LOCALE ET DE DEVELOPPEMENT REGIONAL**

**REVIEW OF DECENTRALIZATION, LOCAL
GOVERNMENT AND REGIONAL DEVELOPMENT**

*

Τριμηνιαία Επιστημονική Έκδοση
Edition scientifique trimestrielle
Quartely scientific review

*

Έτος ιδρύσεως 1995 μ.Χ.

*

Τεύχος / Numéro / Issue 39/2005
Ιανουάριος/Φεβρουάριος/Μάρτιος 2005

*

Κωδικός: 4297

*

Ιδιοκτήτης / Propriétaire / Owner

ΚΕΝΤΡΟ ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗΣ ΜΕΛΕΤΩΝ ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
Αστική μη κερδοσκοπική Εταιρεία

**CENTRE DE FORMATION DES ETUDES DE RECHERCHE ET DU
DEVELOPPEMENT**
Société civile sans but lucratif

CENTER OF EDUCATION RESEARCH AND DEVELOPMENT
Civil not lucrative Association

*

Υπεύθυνος κατά τον νόμο, Εκδότης /Editeur/Editor
Καθηγητής Κωνστ. ΓΕ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ
Prof. Const. GE. ATHANASSOPOULOS

*

Επιστημονικός Υπεύθυνος: Καθηγητής **Κωνστ. ΓΕ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ**
Responsable Scientifique: Professeur **Const. GE. ATHANASSOPOULOS**
Scientific Responsible: Professor **Const. GE. ATHANASSOPOULOS**

*

Σύμβουλος Έκδοσης
**ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΑΠΟΚΕΝΤΡΩΣΗΣ,
ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ**
Conseiller d' édition

**CENTER HELLENIQUE DE DECENTRALISATION,
D' ADMINISTRATION LOCALE ET DE DEVELOPPEMENT REGIONAL**

Edition Counsellor
**HELLENIC CENTER FOR DECENTRALIZATION, LOCAL
GOVERNMENT AND REGIONAL DEVELOPMENT**

Διευθύνεται υπό Συντακτικής Επιτροπής εκ Καθηγητών Πανεπιστημίου και
Ειδικών Επιστημόνων
Dirigée par Comité de rédaction de Professeurs d' Université et de
Scientifiques Spécialisés
Directed by Edition Board of University Professors and Specialized Scientists

*

Τιμή τεύχους: 9 € Συνδρομές ετήσιες: Φιλίας: 300 € Δημοσίων
Υπηρεσιών, Ν.Π.Δ. και Ι.Δ., Δήμων, Νομαρχιακών Αυτοδιοικήσεων, Τραπεζών,
Εταιρειών: 150 € Ιδιωτών: 30 € Φοιτητών: 15 €

Εξωτερικού: US \$ 100

Prix: 9 € Abonnements: Prix d' ami: 300 € Services Publics, Personnes Morales de
Droit Public ou Privé, Communes, Administrations Départementales, Banques,
Sociétés: 150 € Individuels: 30 € Etudiants: 15 €

Etranger: US \$ 100

Price: 9 € Subscriptions: Friendship: 300 € Public Services,
Legal Persons of Public or Private Law, Communities, Prefecture
Administrations, Banks, Societies: 150 € Individuals: 30 €

Students: 15 € Abroad: US \$ 100

*

Υπεύθυνος Τυπογραφείου

ΕΙΔΙΚΗ ΕΚΔΟΤΙΚΗ Α.Ε.Ε.Β.Ε.

Χαλκοκονδύλη 35, Τηλεφ. Κέντρο: (210) 5242177, (210) 5226641, FAX: (210) 5232409

*

Οι αναγγελίες εντός πλαισίου των νέων εκδόσεων αποτελούν φιλική προσφορά
του Επιστημονικού Υπευθύνου του Περιοδικού προς τους Συγγραφείς τους

*

Βάσει του Ν. 2121/1993 και των σχετικών κανόνων του Διεθνούς Δικαίου απαγορεύεται η αναδημοσίευση ή η αναπαραγωγή (ολική ή μερική) με όποιονδήποτε τρόπο και με όποιοδήποτε μέσο των κειμένων του παρόντος, χωρίς προηγούμενη έγγραφη άδεια του εκδότη.

Toute reproduction d' un extrait quelconque de cette Revue, par quelque procédé que ce soit, et notamment par photocopie ou microfilm, est strictement interdite.

The whole of the material appearing in this Review is a copyright and may not be reproduced in whole or in part without the permission of the Editor.

*

Διεύθυνση / Adresse / Address

Τιμβρου 6, 11257 Αθήναι, τηλ.: (210) 8647120, fax: (210) 8658868

IMVROY 6, GR - 11257, ATHENES / ATHENS, teleph.: (210) 8647120,

fax: (210) 8658868

*

ISSN 1106-91-71

Τεύχος, Ν.39 / 2005 / ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ / SOMMAIRE / CONTENTS

Σελ./Ρ.

- Κωνστ. ΓΕ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ: Τοις Εντευξομένοις, ή: Η Ελληνική οικονομική απόβαση σε Χώρες των Βαλκανίων	1
- Β. ΔΕΛΗΘΕΟΥ: Επιχειρηματικότητα και τοπική ανάπτυξη	5
- Π. ΜΗΛΙΑΡΑΚΗΣ: Το Ευρωπαϊκό Σύνταγμα.....	14
- Π. ΚΑΛΔΗΣ: Αλυσίδα παραγωγής αγαθών και επιχειρηματική αβεβαιότητα.....	18
- Νικ. ΒΕΛΗ-ΡΑΠΤΗ: Ο θεσμός του Γενικού Επιθεωρητού Δημόσιας Διοίκησης	24
- Ασπ. Π. ΕΥΘΥΜΙΑΔΟΥ: Η αξιοποίηση του οργανικού κλάσματος των αποβλήτων ...	31
- Ιδιαίτερος επιτυχής Ημερίδα της Σ.ΕΘ.Α. περί Οικονομικής Διπλωματίας.....	37
- Χρ. ΣΤΑΥΡΟΥ: Το Ζ' Συνέδριο Αστικής Ιστορίας	38
- Μ. Χρ. ΚΑΡΑΣΑΡΛΙΔΟΥ-ΟΝΟΥΦΡΙΑΔΗ: Ευθύνη Επιχειρηματικού Κεφαλαίου	45
- Κριτικά σημειώματα: Ι. ΣΤΕΦΑΝΟΥ, Ρ. ΜΗΤΟΥΛΑ: Η παγκοσμιοποίηση, η ευρωπαϊκή ενοποίηση και η φυσιολογία της ελληνικής πόλης. Υπό Κωνστ. ΓΕ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΥ	49
- Η ανάπτυξη του Ν. Τριγάλων θέμα ειδικής μελέτης	51
- Τιμητικές διακρίσεις και βραβεία του Κέντρου Προώθησης Ηθικών και Ανθρωπιστικών Αξιών «Δημήτριος Ν. ΚΑΡΛΟΣ»	52
- Νικ. ΒΑΓΙΟΝΗΣ: Πολιτισμός και Τοπική Ανάπτυξη	54
- Τιμητικός τόμος Ν. ΚΟΝΣΟΛΑ	58
- Κριτικά σημειώματα: Ασπ. Π. ΕΥΘΥΜΙΑΔΟΥ: Αξιοποίηση του οργανικού κλάσματος των αποβλήτων για κάλυψη των αναγκών των ελληνικών εδαφών σε οργανική ουσία. Υπό Κωνστ. ΓΕ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΥ.....	59
- Κωνστ. Γ. ΓΑΛΑΝΟΠΟΥΛΟΣ: Καγκελαρία των Σφακίων: Η πρώτη διοίκηση της επαναστατημένης Κρήτης (1821)	61
- Δ. ΜΑΓΚΛΙΒΕΡΑΣ: Έργα.....	66
- Μαρ. ΖΕΠΠΟΥ: Εθνική Σχολή Δημόσιας Διοίκησης: Μία συστηματική προσέγγιση αποτελεσματικής λειτουργίας.....	67
- Δ. ΣΔΡΑΛΗΣ, Α. ΡΟΥΜΠΙΑΚΟΣ: Συνεταιριστική δράση και παράλληλες δραστηριότητες των Γυναικών του αγροτικού χώρου	73
- Κριτικά σημειώματα: Γ. ΤΣΙΜΠΟΥΚΗΣ: Ο εικονογραφικός κύκλος της Αποκάλυψης του Ιωάννη στις Μονές Φιλοθέου (1765) και Ξηροποτάμου (1783) του Αγίου Όρους. Υπό Κωνστ. ΓΕ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΥ.....	81
- Σ. ΠΡΟΒΑΤΑΡΗ, Ελ. ΣΑΡΔΙΑΝΟΥ: Προοπτικές ενίσχυσης της απασχόλησης αγροτικών περιοχών μέσω της δημιουργίας υποστηρικτών μηχανισμών απασχόλησης: Η περίπτωση της Λακωνίας.....	85
- Εκδότης, Επιστημονικός Υπεύθυνος	94
- Περιεχόμενα	96